

though 7.

Small
Capo: Kwase yamen.

Ngise Tiv eren kwase igbenda imōngo er ve eren ainge nahan ga, lu di kwase yamen tsō. Gadiya Tiv runun u vea mar wan ve man iti i wan la i beḡ hen ya ve ga; saḡ di ku tsō. Nahan vea mar ḡnov yō, ugen nan mar mba nomso u har mba kasev u tar, nahan i sar nan ka ve chi/ ve lu nan her, yō, nan tōḡ mba kasev mbara nan kar mba nomso mbara, ve yam kasev a mi; sha achi u kasev mbara ve mar ḡnov sha ityov nbi ḡnov mba nan mba ve lu ken unoḡ la, ya u nan a samber a yea heman.

Man or u ~~XXXX~~ kwase u nan a mar ḡnov mba nomso u tya a gema a mar mba kasev u har yō, ve ya angōr sha donto donto. Mba vesen mbara ve vande yan; mba kiriki mbara ve gba lun tsō ve keghen; mbara vea va maren ḡnov mba kasev yō, ve dugh ve na mba ve chir sha a ve la; u maseityō la a gba lun tsō; Una hingir ortamen je kpaḡ ingōr ia lu a duwe sha a na ga yō, a gba lun kwav gbem tsō; ka pe i lu nan mban/ise eren kasev fega ga la. Tsō mbara a va maren ḡnov mba kasev yō, ve gbaa nan nan tsō, ngun kpa a na, ngun kpa a na, nan hingir a ikpela angōr, ka nahan man Tiv ve ver ishor er: Wan maseityō heme yan angōr, ye. Wen u maseityō la, di una va yamen kasev vea maren yō, a dugh wan na u kwase a dza na wanḡḡ na u iyange na un ingōr la, er ka ityō i ngō na, ngura a gema a yam kwase a min je; nahan ḡnov mba or mōm la chi/ ve gbaa yan angōr ayol a ve maren ḡnov tsō, i yilan er: Ka iye ingōr i mōm; dzan dzan kombo yan ve kpaḡ u va lu mōm; vea va ngeḡn yō, ve gba teman agar a ve kposo kposo, i tōḡ iti i ter ve la i gba jinin yilan ve sha min er via, man vea va ngeḡn kpishi yō, i gba yilan er/ Hbaivav.

Inja ka nahan; me tōḡ kwagh u or mōm me paseinja sha mi: Jato Aka, ḡnov mba via yō, ka er ḡnov mba Jato Aka nahan, ahegen Jato Aka ngu a ḡnov mba nomso u har tsō, ka Chia man Adam. Man aluer una gema a lu di a mba kasev yō, una tōḡ a kar ve, a hingir angōr a ve. Man Chia ngu ngō na kposo, Adam di ngu ngō na kposo, man vea yam kasev vea gba maren ngeḡn, ḡnov vea yaḡn angōr sha ingōr i Jato Aka lu na Chia la je, Adam di kpaḡ nahan. Nahan kpaḡ dzum u Jato Aka a lu uma la yō, vea ngeḡ nan kpaḡ a yilan ve er/ Jato Aka, vea lu gar mōm, man or a mough u dzan her kpaḡ, nan kaḡ er me dza hen Jato Aka; shin mō gen a va nure a duwe a dza tema ya u nan kpaḡ ka di u Jato Aka tsō, ka ya u or gen ga. Jato Aka una

va kpe kpaá ònov nav mbara vea lu hen iche na la yó, or a mough u dzan her, nan kaá er me dza hen iche i Jato Aka; dzan dzan vea hembe hen iche la, Chia una dza tema di ya na a ònov nav, Adam di a ònov nav kposo je. Dzum la a gema yilan er òn mba Jato Aka, vea va ngegn yó, ònov mba Chia vea pav di vea tema addó a ya imóngo; mba Adam di kpaá vea tema imóngo, nahan a gema a yilan chiá er Mbajatoaka (Mbaaka); ònov mba Chia vea yilan ònov mba Adam er Tanterev vev, ka tsombor u Jato Aka je la. Ònov mba Chia vea yilan ayol a ve er ve mba ityó i môm, inja na yó, ve duwe ken iyav mbu kwase môm, ingór i Jato Aka lu na Chia yam kwase man gema mar ve la; ka inja shon i yilan er ityó la. Nahan wan u Chia shin u Adam nana dza dzende, or a pine nan er u ngu unó? Yó, nana kaá er: M ngu Mbaaka, ityó yam Mbachia; ònov mba Adam di a gema a yilan er Mbaadam. Dzan dzan ken hemen yó, ònov mba Chia kpaá vea ngeá addó a ya kpishi, mba Adam kpaá vea ngeá; nahan a gema kóron kombo yó, Mbachia ve ya kposo, ve lóhó Mbaadam ga; yó, shighe la Chia vea Adam kpe kara vo. Kpa iti i tyamen i yilan sha ikov ikov yó, a yilan er: Mbaaka. Ka ape Tiv lu dzan hehen sha ingegh la, ka sha u lu i yamen a yam kwase tseghyá la; nahan angór ngeá ga, ya iyor eren kasev daáá daáá ga yó, wan a nengen ken ter, man ka u ngise or a lu a ònov nan vande nan mbavesen angór la, man han ma ikur i Tiv i hombo lun a uipaven u har ye; ka wanterev je la, er Chia vea Adam nahan. Kwagh ne u dsuwa a mi ken Tiv kpishi, mbaivav man mbaivav, mbara di man ve gema ve pav di sha ngó ye; ka a gema pavan sha ngó yó, i ngeá tsó.

Dzan dzan nyian kpaá aluer a sar u ka fan ma kve u Tiv shin er Ipav nahan yó, pine wer: Ne mba uipaven mba sha ter u me? (Ne mba uipaven u me?) Vea kaá ~~EEEE~~ u er: Ka u har; ka Kpegh man Igór. Kpegh yó, i gema yilan er Mbakpegh, Igór di ngeá i gema yilan er Igórov. Mayange u dsuwa a uipaven u tar shin u nyián ga, saá a lagh a lagh, vough er Mbachia a Mbaadam nahan.

Iyamen kwase i gbaaándo u Tiv yó, or a mar wan u nan, man uwe or gen wea dza nenge wan la a hia a doá u yó, u kaá or u wan la wer; nana na u wan u nan ne u yasa, man a lu wan u nan ga, a lu a lu ingór á i nan kpaá, u pine nahan. Or la nan gema a tese u wanterev mba nan mba vesen er a lu u kwagh u mimi yó, u ór kwagh a mbara, u ungua imo ve, man nana ór u di sha ishima i nian ye. Tsó uwe u kwase a doá u la, wea dza ór di kwagh

a ve vea rumun yó, u hire u va ór or ingór la, ngura nan ungwa, a lu nan ka ne yam ishe yó, nan gema a kađ a we erí u va ichin i móm nahan nan kavinja ga; a lu u kwagh mimi yó, u dza man u hire.

Tsó uwe, u u ve ikađ z kwase la u hire u yem hen ya wou, u dza kađ di wanterev ou werí w dza hen hbaivav nahan u nenge wan u or le dođ u sar u ka ma u dza yam, mbara vea rumun er, ya wea lu a ingór yó, dza yam ha. Tsó u mough u gba dzenden sha, sha iyol i kohol, wea kohol iyol chí yó, u yem hen or la u dza kađ nan werí yó, nan di kpađ nana va nenge ingór you; tsó ngura nan rumun er u kađ sha mi, yó, u dza ya, un ngu van.

Tsó wea yemen ayange a karen yó, nan mough nan kađ a ma ijende i nian er a dza ver nan, nana nenge ingór you; vea va nyóron yó, u yila ingór you la werí i va na iyor van inya ne ngerem. Tsó ia wađ a ngerem yó, or la, nan mađ a nenge; ia hiren kara yó, u kađ a or la werí uwe di kpađ ka wanivađ wou u u lu a min ve u chihin itlav ne. Inja na yó, ka kwagh wou u u lu a min man u dza pin nan ingór i nan la. Or la nan kađ erí wan nenge ve, sha ashe yó, kuma nan, sađ a lu di er ia kara lu di a ieren ga tsó, kpa ahođ! Or vende or iwer ken won ga, ka or a lóhó u iwer kpađ u nyór ken iyou man u dza nenge a lu iyuwe i dion we ga kpađ u mase vendan ye. Yó, nan nyiman gađ u gbađ dza tsan kwase tsó. Ngise yó, han ma kwase tiv vendan ga, una vihi ashe nan kpađ una lujn di a mar iyol shi una lujn a ieren i dedođ yó, ka chí je la, ve kađ er una mur war, wan la una tema ve sha tse; lu ubo mba ukase a awan a ukase je ngise iyor wađ iyađh a min ye. Ka ken mase ijime ne ngun iyor va gema tsenger ye; man ainge ne ka kwase a maren ga kpađ nana lujn ashe parapara yó, ku u wua or sha mi je er nana er yó, iyor ve wuese er via ngu a kwase dođ ashe je dzuwa ga. Kwagh u tseggh la ve kara wa iko a mi yum yum er ngise ga, ka dogashe ve hombo wan iko a mi ainge ye.

Tsó ayange a karen yó, uwe u iyange u vande dza nengen ingór i or la, la, u mough u kór ikegh u yam hen tar la, u dza nyór hen igba u, u a lu hen tar lađ u tóđ u ór igba u la sha min chí. Nahan igba u la nan hingir we or u sughur ishe jeđ nan mough a we aikighe ne dza nyór hen or u u dze kwase hen nan la, un or u i ve kwase hen na la, a shi a ór wanter u nan u vesen er or la nan ve kwase u tsan kaku hen nan yó. Inja i kwase tsan yó, ka u tsan hen iyou i kwase u u pin u yamen lađ Ngise i yamen

kwase yó, or gen nan dza tsa ~~kwase~~ kwase, nan maɲ nan yav a kwase la nan vóso je, kper sev a aven yó, kwase la nan haɲ nom la mgerem nan ashe; man or gen yó, ngise nana tsa kwase kpaɲ nan yav kposo, kwase la di a yav kposo, kpaɲ i lu iyóu i móm; or la a nǎngo tugh nan nan er na-na yav a kwase la kpaɲ, kwase la a venda. Kwase u tsan maɲ vóson je la, ka daɲɲ kwase je la- ~~kwase~~ Or gen yó ngise nana tsa kwase nana vóso yó, nan kara yam kwase la ga, er a taver ishima ga yum, aluer nana yam yó, ka ka ape una dza eren daɲɲ hen nan je la. Man kwase u or a tsa nana nǎngo tugh nan nan kpaɲ nana fa ityó u yaven a mi ga la, óó, ka kwase u lun a ishima je la. Ka ape ngise iyóu karen kasev man yamen la.

Tsó u hire u dza kaɲ wanterev ou ayange a u dza na or la kwase yó, ayange a kuman yó, u mough a ingór i you la, kua ngókem, (ngókem yó, ka i lu ngó u ingór kpee ga) kua wanter u, man or u gberen imo; man a lu ón mba ityó you mbagen ka dzan kpaɲ, ve dza je. Nea dza nǎp yó, ne haɲ hen igba wen u iyange la u dza tsagn kwase kpaɲ u dza sughur hen nan la, ne dza nyór her er aikighe nahan, aóndoaimagh a haɲ yó, un igba wen la, a mough a hemen gbenda i nyór hen or u i dza ne nan kwase la.

Tile shisha man Ivende ruam.

Nea dza nyór la, or u imogh la a lu gberen imo nduyr nduyr je; iyóu ev unghwa, ve kaɲ er| via u hen mbaivav ngu va verem via kwase. Kwase a tile shisha, mayange a tema inya ga, Or u kwase la a va na wankwagh keng man kwase a tema inya ye. Nahan kwagh u i ne man kwase aɲtem inya la i maɲ i yila er| ka tile shisha.

Or u kwase la nan va a ikagh, i wua i er ruam, a gama u yan la, kya-se a venda ruam; saɲ shi or la nana va na kwagh, man kwase a ya ruam ye. Nahan kwagh u i ne man kwase a je ruam la i yila er Ivende ruam.

Tsó a yaɲn iwer chiɲ yó, i yav, kpaɲ nom la a tsa a kwase ga, ka a hingir kwase na ga; i lu ngókem a tsa a wan na ye. Sev a av yó, anter u or u nyen i va un a kwase ka, a tindi i lónó mbatamen mba ve ye kombo móm man ijir kpa ve er imǎngo la chiɲ, ve va dzuwa. Vea dzuwan vea haɲn inya chiɲ yó, orvesen u ken nongo u or u i ve nan a kwase la, nan mough a tile, nan yila orvesen u iyóu mba ve ve a kwase la, nan pine nan er: Ka nyi man a va nenge a we haɲn? Ngura nan kaɲ er: I nenge a iyǎngo hen

via dōm, man m ve mer me tōp me dza ma ngerem min ye. Ngura nan kaḥ er: U kaḥ vihi, u wa apara kposo, u nenge a iyōngo dōḥ u yō, u gba van tsō wer u va tōp gbilin hi? Ngura a kaḥ er: E! M va gbilin ga, m va a wan gwar tadḥ u ma na u sha iyōngo you. Ngura a gema a pine mbavesen mbage-nev mba ken nongo na er; Ne ungwa er a kaḥ kpa? Ve rumun, ve gema ve kaḥ a orvesen la er: Yō, kaḥ un a dugh gwartadḥ na shon a tese se, se nenge; tsō ngura a gema a kaḥ er ngura a tindi i dza kaḥ ngōkem ken iyou, a duwe a kwase la, a va a min, shi or di u i lu va nan un kwase la kpaḥ a kaḥ i duwe a ingōr na, kpaḥ kasev mbara chiḥ ve temCa a ungō vev. Orvesen u dza van la a kaḥ ingōr na la i mough sha, a gema a yila orvesen u ya la er: Ka gwartadḥ u ashem m kaḥ u mer m va a min u va musan iyōngo a min a weḥ neḥ Ngura a rumun a kaḥ er: Un nenge dōḥ un, pine un a ōr dzwa na, mo yō, m dōḥ un kpa? Tsō ngōkem a pine kwase, kwase a chia ashe a bugh dzwa ga, kpaḥ ngōkem a gba kaḥn tsō er: Kwase rumun. Orvesen u dza van la, a kaḥ u ya la er: Kwase rumun we ve, pine di ase ingōr you, i kaḥ u, aluer mea dōḥ i ishima ga yō, me ker M iyōngo ga. Tsō orvesen la a kaḥ di ngōkem a pine kwase, ngira di kpaḥ ia bugh dzwa ga kpaḥ ngōkem a kaḥ er: I rumun nom. Man aluer kwase a venda yō, iyor mba nan ve dzōhō a nan, ichin igen yō, ve gbidye a gbidye nan je.

Man kasev vea rumun chiḥ yō, orvesen u hen tar la a mough a yila orvesen u a dza ve a va la, a kaḥ a na er: Pine ingōr you, aluer ia kpaḥ vande ndzughul a wanye yō, i ōr, man ia lu di her eleghaḥ kpa shi i ōr; gadiya aluer ia vande ndzughul a or man ia kaḥ hegen ga, man iyange kwagḥ a mase duwen jime yō, wanye la nana na meḥ sha ngōbua keng. Tsō i pine kwase, shighe gen kwase nan tuna er mayange je er ngō u nan a mar nan je, nan ngu a fa nom ga. Man ugen yō, nan pase er or ndzughul a nan; nana pase sha iyange la yō, i kara lu kwagh yum ga, kpaḥ nana tuna tsuḥḥ man ishe ia kure man a va mase fan yō, or u nan vihi nan la, nan na meḥ sha ngōbua keng, ga yō, i hingir iyōngo je, dzan dzan ishe la i va kpe. Man a rumun hen tembe ishēgh la yō, kwagh a vihi ga, mbavesen ve pine angōr a ve nahan chiḥ tsō ve kaḥ er: Kasev ve kuve noḡy. Orvesen u keḥn a tile, u kaḥra a tile di, kasev vev mba ve yam la, ve mough ve kuve ve.

Imo i kuren ishe.

Kasev a kuven nqoy yó, mbavesen ve mase óron udzege mba amogv; orvesen ngur-a a kaq a u ken mba ve ve a va la er: "Mo yó, er se yam ishe nahan kpaq, i numben a iwenge, i kuran ityough, aluer kwagh a fba u yó, va tso ki you dza er a mi, nam i yagh-uma"; u kaq a rusun a gema a kaq er. Un di kpa nahan.

Mtan.

Mbavesen vea beqn kwaghóron yó, or u i ve un a kwase la a mough a wua ikegh, ikegh la i yila er. Mtan ishe; nan yór iyor ve ya.

Kwase namben.

A yaq iwer kara yó, or la shi nan mough nan gba namben iyor mba ve ve nan a kwase la, nan na or gen kpakambar, or gen tióntay. Kpaq tile shisha nan ivende ruam yó, nan na er i dza na ngó u kwase la. A beqn akaq ne kara yó, iyor ve hembe ve hire ajir a ve; man or u kwase nan tsa, a lu di nan ka kper yemen a kwase u nan kpaq nan yem di a min je; man a X doq nan ga yó, nan kaq a won u nan er. Ayange aa kar yó, a gba va nan nan kwase u nan tso.

Hetseren.

Ka ape mbayiase yamen kwase tso la. Man ka tse inyaregh ki va ngegn ken tiv yó, iyor gema eren ihagh sha mi, ev gema yamen sha inyar, or a dza nenge wan u or a hia a doq nan, nana va pinen u nana yam yó, or gen u inyar nan mough a gba dza vihin sha inyar ngeghekeke er nan man i na nan, nana yam ye. Nahan u dza óron kwagh a wanterev mba or u ingór la, kpaq nan gba dza óron ga, saq sha inyar, nan kar mbavesen inyaregh wue. wue, tso ve gema asema chi ve ver sha a nan, ve gba kaq a or u ingór la er ka or la man nana yam kwase ne ye; kpaq u a dzende a inyaregh ga la yó, ve wa un iko ga.

Man a va gema sha ishe yamen la, kpaq er sha mtan la, ngise i wua ikegh tsegh la kpaq, gema hingir u wuan igo je, man er ngise or imogh nan lu móm tso la kpaq, hingir u mbayev ikaqiyor vea mough kpishi vea dza a ve, vea dza nqar yó, ve kór akar a mbayev ikaqiyor mba hen tar la

u ve dze la u har u har, ve tsa amo kaka, or yav ga. Kper nomiyange a taver a kuman u yamen ishe yó, ka hiren a haŋ inya chiŋ a ver ato a gba unguan er mbavesen vea yam ishe la. Nahan ishe namben i kara lu namben sha ukpakem tseghgh ga, ikegh kpaŋ man bashi kpaŋ, angahar a xom sokpo kpaŋ; man iyor mbara a va yem er ngise or u ingórough a mase dzan a ingór na tswen a dza na won na la kpaŋ, i kara lu nahan ga. Nan mough a iyor kpishi ve dza haŋ di inya; i shi i yam ishe er ngura kpaŋ iyange dza di i dza nungwa ishe nahan, u mase ityó ne yó, a nónge je, er una er je iyor ve wuese un er, un humba won na la. Ka ape ishe yamen va taver ningir gesa ne.

Akombo a kwase yamen.

Ngise or a yam kwase yó, nan tim akombo hen hunda u kwase yamen la. kpa i lu han ma kwase yamen ga, i lu kwase u nan yan sha ingór i nan i ve ngó móm yó, man aluer a lu ingór i ve lu ngó móm man ma wan u ter u nan a dza yam a yam kwase mi, kwase u a yam la una va nar wankwase a hire a wan a na nan, man nana tóŋ a yam kwase mi yó, nan yila er: Ka ityó i ngó u nan, shi ka kwase la nahan nan tim akombo hen hunda u nan ye.

Tsó kasev mbayamen mbagenev chiŋ yó, ve gba lun tsó, nan tim akombo hen hunda ve ga. Sule u kóron kpaŋ ka ken kwase u yamen u sha ngó la ngise i kór i kaha man i mase kahan hen kasev mbagenev ye; kwase u sha ingór i ngó la nana lu chión je kpaŋ, ka nan nan lu hemen a kasev mba or la chiŋ ye, ka ngura man nan lu kwase vesen ye, nana lan kwagh nan nan kpaŋ nan gba lun ken hemen sha gbaańdo u Tiv tsó.

Er i va gema eren kasev sha andza kposo kposo nahan kpaŋ mayange i timin akombo hen hunda u nan ma kwase ga; saŋ hen hunda u kwase yamen u sha ingór i ngó. Or a er kwase la una fa kwagh nan nan kpaŋ a gba lun di shagba kwase tsó; mayange nan yila kwase la, er: Kwase vesen ga, saŋ ngura. Akombo a timin hen hunda u kwase yamen yó, ka: Ihaambe i itió man Ihaambe i ómbangó, man ichigh ki itiógh man ichigh ki ómbangó, man twer a akuve a twer. Ka akombo a i timin hen hunda u kwase yamen sha gbaańdo u Tiv tsó ne, inja x i a yó, u dzuwa a mi ken Itiough 2, sha kwagh u akombo la.

Man mtim u a yó, ka i tim hen hunda u iyou vegher u ken uwegh ku ime-segh er ka wea ver ishig u nyóron ken iyou nahan; U dzenden ken tar u Tiv chi/ kpa/ mayange u nenge or a tim akombo a kwase yamen ne hen hun-da vegher u ken uwegh ku iyanegh ga, u nengen a / timin ken uwegh ku iya-negh yó, ka ma akombo a ikór a Uke.

Inja i i lu wan i timin akombo a kwase yamen chi/ ken uwegh ku ime-segh yó, ka sha achi u ka vegher u Tiv ve we katsor (chivir) la, man ka vegher shon la kpa/ or u iyou la nan yav ye. Aluer u nenge ken Itiough, ki hi/hi/ sha kwagh u nyav u ken iyou tsó u fa; mba timin vegher la nahan sha /achi u kwase la a yav i kpe un iyol, sha achi u ngó u or kwase yamen la, Hagra ka u tesen er or la nan we ngó u nan iko yum, a kpe kpa nan lu eren aka/ a hungur iti i nan ga yó, Man shi ka nahan kpa/ man ~~nyam~~ mnyam a chie nan a ngó u nan la da/ da/ ga ye.

Kwagh u ónov mba kwase yamen.

Ónov mba kwase yamen yó, ka ve je ve teman iyor sha iche ye, ve ve or kwagh hen tse u ter kua hen ityó chi/, or tagher ve nan lu ga; akombo a tamen er po/ biam nahan man ~~ux~~ u sóron biamegh nahan chi/ kpa i lu wan u kwase yamen a ma/ una u po/ biam ye. Ingór i yan kpa/ ka wan u kwase-yamen una ya, kwagh a er ga ye. Er tor yan va duwe kpa/ i lu wan u kwase-yamen a ya tor ~~xx~~ ye, er Tiv va gema eren kasev sha igbenda kposo kposo maren ónov a mi nahan kpa/, wan u kwase yamen lu lun jega kwagh her; man ken mase jime ne yó, ~~xxx~~ Tiv kara gba wan wan u kwase yamen iko ga je chier iyol.

Ingór i dughun.

Ngise or a yam ishe (kwase) a or gen man ingór i nian ia dza hembra maren hen or la yó, u ingór i or la a va nar ken na yum ga ne a mough a dza dugh wan u ingór na la a va ya. Inja ka nahan :

Utien.

Igba

Atóm

Angór.

Ayamar

Iwuhe.

Igba tó/ Ayammar yam ishe mi vea Atóm, man ingór i Atóm i Igba a yam la ka Iwuhe, ~~maa~~ Ayammar ingór i Igba la dza nar hen Atóm, ónov mba kasev u ta/ mba nomso u har. Iwuhe ingór i Atóm yó, gema mar ónov mba nomso *

hen Igba u tar u kwase móm. Nahan Igba una mough a dza hen Atóm, una dza ka a Atóm er: Ingór yam hembra maren her a we, yó, dugh wan u i u kwase móm nam, me dza yam kwase mi er ~~mix~~ mo di kpaá me shi maá yó. Atóm una kaá er: Won, u kaá sha mi, yó, hire yem ya, me ór kwagh a anterev av mba vesen man me tindi loho u va ye. Tsó Igba una hiren a yamen yó, Atóm una mough aikighe tegheles una dza kohol anter na Agbaibu, una tóó imo i Igba la una ór Agbaibu nahan, Agbaibu una unghan chi/ yó, una pine Atóm er: Tsó a kaá nahan yó, u nenge nana? [ATÓM: Atadi! mo yó, er u lu uma ne, a lu kwagh u nahan me gba karen óron a ór faá ga, saá me vande unghan imo you ve. [AGBAIBU: Yó, dugh wan u kwase móm na un, ka u sór ikaá man u ya i doó doó ayóóso a lu ga ye. [Tsó Atóm una tindi loho hen won na Igba, Igba a dza vahn yó, Atóm a yila wan na u kwase móm una te-se Igba una kaá a Igba er: Igba ka wan wam u m ne u ney ingór you wam iyagh yum nahan mo me gema me gba u iyagh ga, uwe kpaá dza yam kwase a mi, maá. [IGBA: Ahoo, ka dzuwan ikaá a or doó doó je ne ga, va a mgerem se gber ifan, yila ingór yam kpaá i va se tema se gber ifan. [Tsó a vahn a mgerem vea gberen ifan chi/ yó, vea yav, kper sev a aven yó, Igba una duwe a wan u ingór na la, vea dza ver ve gbenda doó doó, Atóm una gema hiren yó, una kaá a Igba er: Igba, mo yó, er m ne u wan wam nahan kpaá de ka nyaghen mo a na ga; a lu kwagh óron a gba kpaá, de gbe tevan tsweh óron ga, va nam me sór tsó me hire a mi me na u. [IGBA: Atóm, mo m ngu u nyiman imo you dze he! Tsó Atóm una chin vea kwase na, ingór i Igba la vea hire; Igba una kar a wan kwase la una yem a mi, hingir ingór na je ve.

Tsó Igba una dza nyóron a mi yó, una yav, kper una duwe a mi pepe una dza tese anter na u vesen, Akóso, Una tóó a ór un sha mi chi/. [AKÓSO: Igba, Atóm er doó kpee, ma kwagh móm a de eren wankwase ne ga, yam kwase a mi, mar ónov ve tema u sha tse. [Tsó Igba una mough a wankwase una hire hen ya naá una va tóó a yam kwase mi. Ka ape ngise Tiv dughun ingór sha bem doó doó la, kwagh u ingór i dughun doó doó yó, gema kposo je ga, dzan dzan Tiv kar den kwase yamen.

Kwase kemen.

Inja i kem yó, ka u nan kwagh chioⁿ chioⁿ dzan dzan va hingir kpishi; iti i kem ne yó, u dzuwa a i sha kwagh u óron ken dzwa Tiv sha akaá kpo-

so kposo. Aluer a sar u ka yamen bua shin nyinya, u gba kohol inyaregh, wea dzuwa a kobo kpa u koso, wea dzuwa a gbenger sule kpa u koso; nahan aluer or a sŋn u kwagh yŋ, u ka a nan wer: Me fa ityŋ nan we ga; m ngu kemen inyaregh ki ngeŋ me yam bua. Nahan sha kwagh u kwase yamen kpa ngise or a gba yamen kwase yŋ, nan na ngŋ u kwase la abia man iyŋgh ki ruamegh; shi nan dzer ter u kwase la ikondo; shi nan ka mba vesen mba ve lu wanterev mba tien u kwase la ishe yamen sha inyaregh ka nahan man i yer er: Ngŋkem man terkem ye. Nahan sha iyange i ishe i a va bunde yŋ, or la nan ka er: Ishe bunde, mba kara nan nan kwase er nana yam ga yŋ, i hire nan a kem u iyange nan na chi, nahan i hire nan a mi; hire nan a inyaregh kira chi ga yŋ, iyange nan kŋr or u hen nongo u ikur la, nan teŋ je, er i ya nan kem tsŋ kwase kpa i nyime nan.

Lu kwase yamen tsegh Tiv yamen hi hi ye, man ka tse yŋ, ve nenge kwase kemen hen Uke (Ugenyi), ve gema kemen. Nahan kwase kemen yŋ, or a mar wan na u kwase, una hia/una lu a nia ga, una lu er anyom puwe nahan tsŋ kpa, una doŋ or ishima yŋ, nan kem je.

Hi hi nan vande yamen wanisha nan dzer kwase la, er nan dzer kwase ichigh vo. Tsŋ iyŋ ev ma ev chia u kumbur her, er or la nan dzer kwase ichigh sha u nana kem yŋ. Tsŋ nan chinge sha ikemen je; nana wua wan swase kpa nan dza na ngŋ u wankwase la je; nana dzuwa a iyiagh kpa nan dza na je; dzom la yŋ, inyaregh lu yum je ga, yŋ, ka pe iyŋr kemen kasev tsŋ ne. Iyange nana masen dzŋron ijŋvtŋr nana dza nagn yŋ, kwagh kure je; i na a na nan kwase, nan yem a mi.

Nan er va tsa gbaŋg iyŋr mba va ngeŋ a inyaregh yŋ, ve yem henen a kem, shi ve seer aka sha mi kpa; ati kpa shi ve seer, ve yila er: Kwase u nyŋron ikar; mbagenev ve yila er: Wanya; mbagenev ve yila er: Wanmbian kwase. Inja i kwase u nyŋr ikayŋ, or gen ngise nana gba kemen kwase yŋ, nan ma nan nyŋr kwase la, nan tsagn a mi je; nan yilan kwase la er; ikar. Man inja i Wanya yŋ, ka sha achi u ka i lu kwase u hen ityŋ you u ne lu ngŋ mŋm ne ngohol ayol a en ga yŋ, or gen yŋ, ka i lu ya mŋm je. Ka achi u nahan man i yer er Wanya ye. Man inja i wanmbian kwase yŋ, ka u pasen doŋ doŋ je er i lu wanmbian u kwase, i lu kwase u ken nongo gen ga, i lu ken nongo wou je yŋ. Ka aŋe kwase kemen ne a ngeŋ a ati ne.

Man er inyaregh va ngeé iyor gema yemen hemen a mi yó, or a kem sha aveghem akađ nahan chiđ kpađ i kuma ter la gađ Iyange kwase la a hian chiđ yó, ter shin tien u kwase la, a wa wa nan inyaregh ki nana va mase nan sha kem yó; shighe gen ter a wa akundu a nyin, ga yó, akundu a taratar, tien ugen yó, a wa bua je. Man a wa inyaregh nahan chiđ kpađ i nenge ken kwase la, a lu di kwase u ngegh yó, ka di pe or la kpa nana na di inyaregh ngegh je la; man a lu di kwase tsó yó, i na inyaregh chiđn. Or kemen la nana naan inyaregh kara chiđ yó, shi nan va na gambe kua ivo; ivo la tien a songo i a kar wanterev nav inyam ve ya. Ayange a karen yó, ngó u wankwase la a lóhó wuhev nav er ve dza ver un, vea yem a wan na hen nom. Tsó mbara ve mough a wankwase la tugh, sha shighe u iyor ka ve ya iwer kara nahang; ve dza na or la kwase u nan, or la nan kór ikegh nan har kasev mbara chiđ; tsó ve hire ken, or la nan tema inya a kwase u nan. Ngun ka inja i mkem u Shitire man Ukua kua akur a Tiv agen ne.

Man Kparev kua Masev yó, ka vea kem nahan chiđ kpađ ve gema ve er kposo chiđn; Kparev mba ~~kumak~~ hembe eren kwagh ve sha bashi yó, Wankwase ka una dođ or ishima yó, nan gbađ eren a ngó u kwase la dođ dođ tsó, na-na dzuwa a wanbur kwagh nan va na ngó u wankwase la je, ter u wankwase la kpa shi nahang; uve u kwase a dođ u ishima la vea ~~kumak~~ naan ter kua ngó avur akađ nahan yó, u va yaven a kwase la je; nan vea tsadr her nahan man ma or gen kpađ shi nana va ningir her a we imongo yó, u ningo er u humba nan, nana dza u iyol her ga yó; mnenge la yó, u dza va a akundu a bashi a har, ga yó, a tar; u va na terkem, inja na yó, u yam iyou vo. Or gen a va yó, ngókem je kpađ una gba dzendan nan tsó, una kađ a nan er: De ayongo, nan wam via va yam a yam iyou ne je; nahan shi u va na gambe, u kagn wer u nyór wanngbian kwase u yam iyou, u tim gambe je. Or gen yó, nahan nan gbaa tsan a wankwase la hen iyou i ngó u wankwase la dzan dzan a wa iyav a mar her je; nan or gen yó, nan er kposo, nan kua a mi, nan yevese nan yem hen ijiir i nan je er kwase la a lu a wa iyav ga la, Mana yevese a yemen a mi yó, ngókem a dzenda a dza er una dza hire a wan nag ngókem a dzagn yó, or la ~~đ~~ nan na un ikundu bashi i móm, ga yó a har er nan dzer ngókem ikondo ve; ngókem a chin a hire.

Y Ayange a karen yó, ter u wankwase la a mough a dza hen or la er nana kem, ter la a wa inyaregh, ichin igen nan wa akundu a bashi a tagh, or

la, nan na, kpa i lu sha iyange i móm la kpee nan na ga. Or gen yó, nan ker inyaregh shiou, nahan tien la a va kua a ingór na a yem a mi, a dza yam kwase mi. Kparev mba yer er: Anngbiankwase.

Ikar nyóron i Masev.

Masev yó, ikar i nyór ngi ve jege kwagh je dzuwa ga. Miñhi la yó, ve kpañ ka ve nyór di kwase ikar er mbagenev kpa ve nyer nahan, kpa ve va gema ve er kposo kposo je. Ve yó, aluer wankwase hia man a vande eren nom hen iya u ikaregh la ga yó, vea se nan er nan ngu kwase u injañ ga; ngise nan hia doñ ashe ga, man or va hen a nan ga ye. Kpañ akur a Tiv agen chí yó, kwagh u hen ya la ngu ve jege kwagh ga; mba vesen mba ngise yó, rumun ónov vev u ve nyór kwase je ga, ka er va hembra ve a hembra yó, nan Masev yó, ka ve jege kwagh, ka vea er kwase u hen ya la, man una duwe a dza er nom man una wa iyav ga yó, ka di chí tsó la, man kwase la ka nana dza vahn iyav a nom la una dza vahn a mi u va sóron akombo a ief yó, sha iyange la, i hingir jege iyange u gesa; Or u ngise vande eren wankwase la, hen ya la, a gba gesa a nom u ~~xxx~~ wankwase u a mase eren a dza we iyav a mi la. Wankwase la una dza wa iyav, nom la una dza vahn a mi u i óñ yó, tien la a mir msórom, iyange i msórom a ma la, mbatamen chí ve dzuwa hen ya la, ve shi man msórom, mbayev ikañiyor a anuñ a ukase ve shi sóron iyol sha achi u va yaren ief aikighe.

Iyange shon i ief i me la, or u ngise vande eren wankwase hen ya la, a yam ade (kwese) a nger dop dop a yam tsuwagbum, ga yó, iwenge i luwa, shi a yam ashisha u i yer er ashila la, a kor anyi a ishóhó sha mi sha. hweka a koron anyi a ishóhó sha ashila yó, i gema yilan er ajir; shi a hañ lov shin akur u ajir la, a kohol akañ la chí a wa shin ade u ngeren la, a yem a mi pepe a dza na wankwase la, a yila wankwase la er ikar. Iyange a va teman sha tembe yó, iyor ve gba yaren amar; ityó i nom u wankwase la a ityó i or u lu vande eren wankwase la, ve gba gesa sha amar a vinen; nom u wankwase la di a gba gesa a ikar u kwase na la sha ayol a eren, ve nogy mbara han mó nan dzer iwuan ikondo, (iwuan ikondo yó, ka ikondo i il i i wao sha ikóñr i engem yum yó), or u iwuan ikondo i nian ia hembra engem yum yó, iyor ve wuese er via hembra, shi nom u ityó i nan i a hembra vinen amar la kpañ iyor ve wuese er ityó i via i hembra.

Iyange a ba^{gn} y^o, iyor ve ha^g inya chiⁱ, ikar u wankwase la a mough a tile hen tembe a wankwase la, ve s^or ave; nom u wankwase u a dze ve a na la, a gema a tile hen inya cha je. Ts^o orvesen nan mough a gba s^oron i^eg, nan o^o sha akombo kposo kposo, Inja i i^eg la y^o, ka u ^on kwase la akombo a ngise ~~hix~~ nan vande peven mi, a fa shin a fa ga, kpa^g i gba s^oron nan ts^o, nahan i ka^g er m^oa ^on nan akombo karaⁿ nana mar do^g do^g, ka inja i i^eg la. A s^oron chiⁱ y^o, shi i mase yemen a l^opev shir ak^ong^o, hen ilyum, i dza mase s^ongon, i wua k^opev, y^o nom la ka yemen na a kwase na la.

Ka ikar i ny^oron i kasev ne. Aka^g ne chiⁱ Tiv mba eren a dzan dzan nyiang kpa^g inja i kwase kemen u hen ya ne, ka or a er kpa^g nan ka^g er nan er kwase ga, nan ngu kwav; ka a ka wanmbian kwase nan lu tsan a mi ye; iyor mbagenev chiⁱ kpa^g ve ka^g er via ngu a kwase ga, ngu kwav.

Onov mba kwase u ikaregk.

Hⁱ ngise je, dzan dzan nyian, aluer u kem kwase hen ya, u mar onov a mi kpa^g a lu onov ou ga, a yilan onov mbara er ka onov mba ter u kwase la; man aluer wea mar a mi im^ong^o y^o, terkem la una dugh m^om una na u sha anange a ity^or, (inja i anange a ity^or y^o, aluer u tukwa ilegh hen or, man kia mar y^o, u na nan wanile m^om, sha achi u wuhu u nan wuhu u l^opev do^g do^g la, nahan wanile u i ne u la ka anange a ity^or je la; inja i anange jim y^o, ka ikon i wunen nunda u ile, ka i man i yer er anange ye).

Man aluer onov mba u mar a kwase la vea^{lu} mba nomso y^o, alaghga iyange igen a do^g ve hen tse u ng^o ve la ga; nahan vea hire a va kohol ter ve u lu mar ve la, kpa^g ing^or y^o, vea ya hen tse u ter ve la ga, ka hen tse u ng^o ve la vea dza vaa ing^or, a na ve ye. Man aluer hen ya u ter ve la, ma wan u ter ve shin wanmbian u ter ve, a lu je kpa^g, vea lu mba taver ga y^o, ve on mba kwase u hen ya la, ve kighir ve, ve ya ang^or do^g do^g; ma kwagh a lu ga, or ts^o kpa^g nan chihi ve ga, tor kpa^g ve ya, ve hingir mba eren kwagh sha age^g hen tsa u ter. Tor m^om u a lu tort^o sha mbagen dzan dzan nyian ken inyom i 1935 ne kpa^g ka wan u kwase u kemen hen ya. Ngura Tiv ka ve yilan nan er: Wankwase.

Ka ape kwagh u kwase kemen a lu ne.

Small cap: Kwase ngohol.

Kwagh u kwase ngohol yó, Tiv lu hiá un sha iyongo i keren, kwagh la kpaá lu iyev i kwe Udam ugen u lu i yilan u er Mbaiyongo la, ngohol ve kasev sha apara vóson sha shighe u ve senen hen ató u atóaitiev la. Nahan Tiv nenge yó, mba va tem di yó, ve gema ngohol wanngbianev vev kasev. Kwagh u Mbaiyongo eren a ve yó, ka un ne: Tiv vea nenge sha ayom a ve ga yó, ma ve ar a kwase móm móm sha Ibenda ga; dzum u ve ver ishighe u senen la, ve va duwe sha Mbaiyongo yó, Mbaiyongo dza ve iyol jighir jighir sha kwagh u ukase, Tiv vea karen a kasev yó, ve dza yer sha gbenda u Tiv ve ver ishighe u karen á la, Tiv a va nógér yó, ve duwe ve ta num sha mi ve ngohol kasev, kwase nana gba iwan yó, ve de, ve Udam chí/ ngise kwase a gba iwan ve er ga; nana tóndo a tóndo ahónguhwa tsó kpaá ve er ga, mase mase tsó nana gba ivav je yó, ve sósom a nan ga, tsó Tiv mba fe nahan yó, ve gba eren ayom.

Han ma or Tiv nan chagh ikpine nan chir kwase u nan shin wan u nan u kwase sha igongo, nan er nyagba gadiya nan tume wankper nan chir sha mi, nan kange; tsó dzar u ~~ikpene~~ ikpinegh la u nóndon nan sha igongo er ka dzule ivavev nahan. Tsó Mbaiyongo vea nengen nahan yó, ve kaá er kwase la gba ichóron ivav je chier iyol, ka kwagh u benden ave ga, nahan kasev mba Tiv chí/ ndóhór ve ishima; tsó Tiv kar hen ateghí/ ató ve u Mbaiyongo la bem bem a kasev vev man ónov vev mba ~~kaxw~~ chí/ ^{kasev}. Kwagh la nahan asóndo a Tiv agen a a lu daá/ keren iyongo man chihin kwagh yó, ve koso ken asema je, dzan dzan ve va hi/ iyongo keren sha mi, ken mase ityó yó, hingir u Tiv chí/ eren maá yemen hemen kara hiren jime ga je.

Iyongo i ve hi/ yó, ka inja i i ne: Aluer or Ukan nana mough a kwase u nan er nana dza Tómbó, man nana nyóron a mi hen Ipav sha u nana kar a yem Tómbó yó, orifer u hen Ipav nana pinen a faá/ doá doá er i lu ityó na Ipav ga, á i lu Ukan je yó, nana ngohol kwase la sha apara nana dze-nda nom la kara, shighe gen yó, nan kór nom la nan mande igbe, nan va dugh a teq; a yam bua a sóngo kwase la.

Inja na yó, ka nahan: Gande ka or Ukan man a mough a kwase na Wanaga ngu dzan shin Yandev hen Igba na Abogor; a va nyór hen Ipav, or u Ipav u a lu a ingór ga, man inyaregh ki kómen kwase kpa a lu a mi ga yó, iti na er Ugbadi, una kohol un sha gbenda hen akóngo a ya. Dzum la yó, han ma

kwe u Tiv u lu gar móm tsó. UGBADI: Uwe, or ne, u ngu unó? GANDE: M ngu Ukan. UGBADI: Man ka han u dze? GANDE: M ngu dzan Yandev, hen igbam. Abogor. UGBADI: Man ka han ma kwase a lu a we ityó? A cóp ashe yum naha-na? GANDE: Ka kwase wam, ka or gen gar. UGBADI: Ka ne vihi ashe je tsó ne er kwase a dođ ashe a humba ney nahan ka nyi? GANDE: Atadi! Or yen sha kwagh u nan ga. UGBADI: Ingye, u bum ka hi, ka nyi u kañ ka apara wer or yen sha kwagh u nan ga nahana? GANDE: Ka nyi u er kwagh a mo heñ u ayongo nahana? UGBADI: man mea ker u iyongo je yó, u ñrem nyi? GANDE: Kuku! man m kañ nan heñ man u sugh a mo? UGBADI: Eñe, den you mo a de ga je he? U bume nahan me ngohol kwase wou ne sha aparag. GANDE: Kara, a lu nahan yó, guda ku! Mbayer mba Ugbadi u tar, Iho man Ada man Iyongo man seer un Ugbadi iyol na ve kuma iyor i nyi, man Gande yó, gema ngu vea kwase na, Wanaga, Ve di u har tsó. UGBADI: Kar kôron nen kwase m yem a mi kara. Tsó mbayer mbara ve kar ve kôr je; nom u kwase la a gbidye vaa a yevese a yem. Ugbadi va nyór a kwase ken ya, wa iyou je, iyor ve gba kañ er Ugbadi ngohol kwase nyian hen or Ukan.

Sha hiñi la yó, aluer or u i ngohol nan kwase la, nana yevese nana yem hen tar u nan yó, nan dza kañ orvesen u hen tar ve, u iyor ve fe nan chi, nan lu a imo i òron kwagh dođ dođ la. Orvesen la a yila wanigba a na yandegh er: Ngohol dza na orvesen u hen mbaivav la, kañ un yó, mo vea na se kuma iyongo ga, man ka nyi a eren bađr be bađre? A na kwase wam i va nam. Wanigba la una va nañ yandegh una tón imo i orvesen la una òron tsó wyóóso a huwan. Orvesen u i va ne un yandegh la, a yila or u nan ngohol kwase la, a kañ a nan er: Via u hen mbaivav tindi yandegh hen mo er m na kwase la i hire a mi i dza na un; yó, nam m na wanigba wase ne a yem a mi, se dođ iyongo a mbaivav ga.

Tsó or u a ngohol kwase la, a chihi a venda ga; ngise or chihin vendan imo i mbatamen ga. Tsó nan va na orvesen u nan la kwase, ngura a gema a na wanigba la a yem a mi, iyongo i bađ.

Man ka tse yó, kwagh gema. Or a ngohol or kwase nahan orvesen a tindi wanigba a yandegh kpa, or u a ngohol kwase la a rumun u nan kwase la gbenda ga a ger, a kuhwa, inja i mger la yó, ka u nan or u i ngohol nan kwase la kunya; inja na yó, ka er iyor ka vea tema imóngo mah or gen nana òr kwagh u sha u lahan or gen man u i lahan m la una chia yó, iyor mba ve lu her la chi ve ger u i laha un la ahan; ve

se, ve yóóso togtoḡ. Ka kwagh la ɣ je man iyor eren sha or u i ngohol
 nan kwase ye,inja na yó, nan hingir or kúná je ve. Inja na yó, ka er
 Ugbadi una ngohol Gande kwase yó, una yem a mi, iyange a beḡn yó, mbayev
 ikagiyor vea dza kpela ilyu, vea va ver; a kohol ~~axix~~ ityogholov chif
 kpaḡ a ver; tsó tugh m̄bu a va ilen a yóron a yaḡn kara chif yó, kuma ge-
 ren kwase vo; tsó iyor ve va kohol hen tembe chif, kasev man nomso Rua
 mbayev chif. A kohol chif yó, mbayev ikagiyor u har ve kar ve unde sha
 kongar, gadiya sha akinde, ve gber imo, vea dza kuren yó, ve yila or u i
 ngohol nan kwase la er: Gande oooo- Wanaga kaḡ ere, mo ʔa kaḡ u yó, un
 naha ruam un ya chif, un gema un gber un ver u shin kpekpe, yó, u tóḡ u
 ya, u tóḡ ityuakembe u kire u ma, un yó, un yem a nagh hen or mimi Ugba-
 di ve oooooo; ikpela iyor i i lu shin inya atile la i ger tiḡḡ, mba
 kuhwan akaḡ ve kuhwan, mba tóngon akaḡ kpa ve tóngon; mba gbidyen ivaa
 ve gbidyen, ayóóso a kondo ato. Ve hingir yaḡh yaḡh; ve er nahan kwa ta-
 ratar, yó ka masen kuhwan kwase je la. Ka yemen u a dza nóngo itiaḡ je
 la, (Ka shighe u bo je la). Dzum gen yó, hen shighe u mbayev ikagiyor ve
 undu sha kon ve er akaḡ a daḡḡ sha or u i ngohol nan kwase la yó, or u
 i ngohol un kwase ishima i lu vihin un la, a tóḡ avañ a va nyighaḡ a
 va tile, a geren ayóóso tiḡḡ nahan, or la nan kende ivaḡn nan ta wanye
 kwaghor u sha kon la; a dzum a gbidye shin inya, iyor ve hembe kpugh,
 kórom wan a gba, vaa u kaḡ; or la a hire a yem tugh tugh la je a dza kaḡ
 ityó na er un dza wáó or yó. Tsó ve kohol itiaḡ tugh tugh la je, ken
 iyor mba ve ngohol kwase man or u i ngohol un kwase a va wáó or la, kpaḡ
 ve kohol itiaḡ di ayol je; kper nan dinde dinde nahan itiaḡ mbi ger,
 mban ve va ken, mban ve va ken, ve va dzuwa her harga. ɣ nóngo itiaḡ i
 wua iyor je i haḡ inya gbulugh gbulugh, a nóngon itiaḡ la, or u atakpa
 nan ningir ken jime fefa, a ta or u ken ityó i nan ivaḡn yó, i tóḡ
 tswar je i duwe a mi, i dza sór tsó i beḡ, kpaḡ or gen yó, nan kpe, i
 kaḡ er nan gba ivaḡn vo. Hiḡhiḡ la yó, mbavesen mba Tiv venda kwagh la
 je er u ngohol or gen kwase sha apara nahan ka kwagh u doḡn ga, kpaḡ i-
 yor mba wan kwagh iko ga, wa iko mayange ga, tsó kwagh u kwase ngohol
 la gba dzan hemen dzan dzan tsó.

← Kwase ngohol u sha ichivir. ↑

Iye.

Kwagh u na man Tiv gba n'ngon u dzenden dzuwan yó, lu sha ikaɗ i iye u dzenden s'ór kasev a akur a ve dondo a ve yó; kpaɗ ve Tiv ayol a ve tsegɗi. Tiv mba daɗɗ mba kereɗ iyongo ngohol wanngbianev vev kasev sha apara apara, mbavesen yange nan kpaɗ kan shio; man shi mbavesen nenge er ka sha gbenda la man mbayev ikaɗiyor vea dzuwa a kasev fefa yó, ve de; gadiya dzum u i lu a gba ngohol mbagenev kasev ga, ve yamen a yam sha ang'or sha gbaa'ondo la yó, or gen nan vese nan lu anyom akundu a har je kpaɗ ing'or ia lu a duwe sha a nan ga yó, nan lu kwav. Man er i gema ngohol mbagenev kasev nahan yó, or gen nan lu anyom ikundu tsó, kpaɗ nan ngohol or kwase nan mar wan a mi; ter u wanye la a nenge nahan i doɗ un; un orvesen (ortamen) la; yó, mbatamen kara taver iyol u vendan iyongo ga.

Tsó mbatamen kohol chiɗ'ór kwagh, kaɗ erɗi vea gema kwagh u kwase ngohol neɗ a de luɗn sha ayongo ga, a lu a lu kwagh u doɗn u sha ichivir je, vea dzenden im'ongo xpishi er iye (iyiyee) nahan; mbatamen ngise xax yilan iyiyee er: Iye, ka inja i iye i dzenden s'ór kasev la. Nahan ve gba dzuwan akur akur sha idiondo utwe, idiondo utwe, ikur ne i dzuwa iye a ikur i i dondo tar a ve yó, ve dzenden iye; mban ve s'ór kasev ken mbara, mbara di ve s'ór kasev ken mban. Er Shitire a Ukum; Ukum a Ugondo; Ugondo a Ikuray nanan. Kpa iye a sar kpaɗ i gba hiɗn ga, mbatamen mba ikur la a ikur ne ve vande dzuwan ayol a ve, ve ór kwagh ve ya ikur je man i gba dzenden iye ye; ikur igen i sha iye i mimi yó, i wua or. Shitire (Kpav) lu ya ikur iye a Kparev (Mbagen), mba ngur jingen or u a s'ongo a ya ikur mi yó, Avagan, ter u'óm u a lu tor sha Mbagen ainge dzan dzan ken inyom i 1935 ne, kar yav inya er Chire a s'ongo un a ya ikur a mi a Shitire, tar u doɗ. Chire rumun, s'ongo un je; Chire ter u C a sha Mbagen. Ve ya ikurɗi la, Shitire ngohol kasev sha iye la je ifi hundu, Kparev di nanan. Shi Ukum ya ikur iye a Shitire kpaɗ ve sende iwa; ngira yó, lu sha iyange i tor Dajo, wan u Mshanjo shin Ukum, Isherev. Sha Shitire yó, gema lu Torkon ken Mbavughur man tor Akaanya hen Mbajir; ngira nahan Ukum ngohol kasev a Shitire je kuma iyol. Ikur igen yó, ngise i ya, mbatamen ve dzuwa, or u ken ikur la yó nan mough a tile, i ver jege-

nase hen inya; nan ver uwegh i ese nan atsem awambe a duwe a haɣ sha nase la, shi or u ken ikur igen la kpaɣ nan mough di nan ver uwegh i ese, awambe a duwe a haɣ di sha nase la nahan. Tsɔ i tɔɔ nune i haɣ sha awambe la kua wanbar man mkurem ma nyian, i nungwa; ikur la i mough i tile, ngin i mough di i tile, ve gba veregh yan, vea waɣn chiɣ yɔ, mbatamen ve kaɣ er: Ve ya ikur nyian ayol a ve vo, mayange ikur ne, a ikur la, vea kara gber avav ayol a ve ga; tar u doɔ i dzende doɔ doɔ, num u de lu ga. Mba ngise vea ya ikur a haɣ awambe je yɔ, ityough tsɔ kpaɣ ve chian u hondon ayol a veɣ er vea gber or gen ivav; man vea hondo or gen atsem a kar a gber nan wanivav sha ityov kpeghes kpaɣ, ngura u i gber un la, a ngohol di atsem la, a gber di u a gber un la kpee; kpa i lu sha apara ga. Mbayiase waɣn iko sha ikur kpishi, beɣ lu ga.

Ka pe ngise i vande eren chiɣ man i gba dzenden iye, iyongo i lu ga la, man er na kwagh u Tiv mɔm a de lun u va taɣ kara ga yɔ, haɣra nahan kpaɣ iyange igen iyongo i shi i gba ve, mba ve ye ikur je i lu u vea er beɣ ayol a ve ga la, kpaɣ ve nɔngo je ve wua iyor ve haɣ inya man iyongo i shi i hime, ve gba dzenden dzuwan ye.

Kwase sɔɔr.

Ngise Tiv a gba iye ayol a ve vea dzenden a sɔɔr kasev yɔ, mbayev ikaɣiyor ve mough hen tar ve kpishi, ve tim nongo suɣlaɣ ve dza hen ikur i ve gbe iye a i la. Vea dzagn yɔ, ve gba dzan ayol daɣɣ ga, ve kough akpa ve lu a akondo a kpa doɔ doɔ, ve hondo ityov mbi ikaɣiyor, mbagenev ve nger a nger ityov je, man mbagenev ve torough cha cha er nahan man vea ta aberam a nyian ye. Akondo a mbayev ikaɣiyor mba ngise yɔ, i lu gere man andzagherikondo, iti i andzagher igen er ijɔmon; adzɔmon lu atɔ kposo kposo, man ugere kpa atɔ kposo kposo. Vea dza nyɔron ken tar la yɔ, ve gba haɣn ɣ (nyɔron) daɣɣ ga; ve haɣ hen or u ngise iyor mbara er wan ve mar nan yɔ, ve yilan er wan ve ka wanigba je; vea ngeɣ yum yɔ, ve nyɔr hen wan ve mɔm tsɔ ga, ve kaha sha ɔnov vev nahan chiɣ, man ve gema ve lu a ahur a iyor hen tar la, a ɔron ve kwagh u myer; ve yilan xɣ ahur a myer la er mbaafotsov, mɔm yɔ, ka orafotso, man a lu sha kwagh-ɔron yɔ, u yila wer ~~xxxxxx~~ orafotsough wam.

Nahan ve pine mbaafotsov vev ònkasev mba ve hie hen tar la chií, ve mbaafotsov mbara ve gba òron ve ònkasev mba ve hie hen tar ve yó; ve kpaí er: Wan u via hia je u nenge iskar a de u, ve tóí ití i wankwase la ve yila, shi ve tóí ití i ter ve yila; shi u a ve iye la a pine ían i íjór i lu yó, orafotsough a sange a òr nan cha cha, tsó ve yav. Ikegh a va tóngon yó, or u a ve iye (ishiór) la a mough a ishi kpaíh ~~xxx~~ a ta aberem ~~boogí~~ a yem a dza/shin ^{tema} íjór, anuín a ukase a gba va kесе mgerem sha pepe la yó, a yila u nyen vande pinen kwagh na la sha ití kwagh er a va haí un mgerem una óí ashe; iniunkwase la i kесе mgerem i va haí un a óí ashe kua angahar, yó, ishióh híí je vo.

Iyange la kwase la nan dzuwa a ichan doí doí, kwase a kesen mgerem a tóín sha ityough yó, or u sóór la a maí a dondo sha min je; shighe gen or u sóór la nan lu tswen, shighe gen nan lu a íjende na; kpaí ve faín lun tswen ga, kwase nana va veren mgerem nana tóín ikav mbi yaren tsó or u sóór la, shi nan dondo sha mi ve yar. Yó, nan ngu òron kwagh a kwase kpugh kpugh je, akaí a nan humban òron a kwase i lu u keren u nóngon u kwase a rumun nan yó, nahan nan wuese kwase la tsuyí; nan kpaí er wanvia me er u yó, a lum er m humba sha won chií nahan, me de kasev je; shi nan wuese iyol na er ter na a lu or yum a lu a inyaregh kpaí yó; una ngohol un, una dza nyóh yó, ter na a gber bua ~~xx~~ je a lu u keren a ker ga, man kwase la gbe timbir ashe hen ya yó, kwagh guagh doí, nan ga shini? Or u wasen la a òron akaí a ayiegh kpugh kpugh je, er hen tar ve mbaivav la chií or kom sha or u a sóór kwase la ga yó. Vea dza nóór ken itiev yó, kwase la a er ika a penda ishióh na la sha ivom; i tema; or u wasen la a dzenden a kwase a òron akaí a doín kwase. Kwase yó, a tsugh nan a doí nan kpaí sha híhíí la nan òr kwagh ga; a er tom a gema kurun, kwase la una tav ikon kpaí orsóór la nan teí wankon nan penda sha avande (akende), ~~í~~ shi or wase; íjende i orsóór la kpaí nan er nahan, ve dondo sha kwase ve kur, kwase a dza wuan uwua kpa ve lu a mi, íchol i kwase a gur anu sha mi a wáí uwua la ka i man or u sóór, nan la kpaí una tema sha mi kpee ye; or u ishióh la nana lu or u tóngon ímar yó, una tóngon, kwase la a wuan uwua sha mi; una tóngon ga, íjende na a tóngon kpaí ía tóngo dzan dzan kwase a kar esen uwua. Kwase una esen uwua una mough u dzan ayia aikighe kpaí mba a na ityó; kwase nana va er kwaghyan kpa nan ya ga, nan chia ashe, a va kuman u yaven yó, ve

yem hen ape ve nyer la; ve dza ya kwagh, kwase kpaɔ shighe la man a dzu-
 wa a ian i yan kwagh ye, nahan er ve hongo je, nomso kpaɔ kwase kpaɔ ka
 shighe la tseghɔ ve ye kwagh ye. Kper tsɔ shi nahan, vea tsa ahɔ a
 taɔn, vea lu di ijen nahan chiɔ; kwase kpaɔ a kande, ve mba sɔɔr kwase
 kpa ve kande chiɔ. Vea yemen yɔ, or u afotsough la a masen ɔron kwagh a
 kwase myer achi ve. Iyange vea shi vea dza vaɔn yɔ, ve va inɔngo je, ve
 mbayev ikaɔiyor, ve dugh imo ve ter kwase la, ve tsa gberen hen hunda
 kaka sev mbu av. Mbagenev yɔ ngise ve gberen amo ve tsongor tsough sha
 mi; mbagenev yɔ, ve gberen imo ve gbiden wangbande, Kparev yɔ, humban
 gberen imo gbiden kwen, man ken mase ityɔ yɔ, ve gberen ve kuhwan wan-
 gbandev u har, nom man ngɔ, vea gberen nahan ve kuhwan ve shaven je.
 Man ichin igen yɔ, mbayev ikaɔiyor ve dza a agbande kpishi, ve yila er:
 Abilim; ve dza tsa ishɔɔr kaka or yav ga, haɔra nahan chiɔ kpaɔ or gen
 yɔ, kwase la a bunde nan dop dop; or gen a va ngohol, a gema a dza ger
 a yila nan. Man a lu u nana er yɔ, dzum u nana sɔɔr tsuɔɔ yɔ, kwase la
 a na nan ibumun-ibumun yɔ, ngise Tiv lu a lu a kwagh ga yɔ, kwase a na
 ikunya i ken ave; ka ibumun la. (Inja i ibumun yɔ, ka ikav i kwase la
 nan bum er nana er nom la kpee yɔ, ibumun man mbura ka kwagh mɔm). Man
 va tsa yɔ, kwase nan na ikunya man asa man wanashisha, nan kohol chiɔ
 a wa ken wanifɔndo u nan u kpa man nan na or u afotsough la a dza na
 ishiɔr i nan ye, kpaɔ i lu myer je, er iyor mba nan vea fa yɔ, vea kura
 nan. Dzum u nana nagan ibumun la nan maɔ a wa ayange a or la a va vea
 yea yɔ; shi nan tese ijiir i ishiɔr i nan la, a tema, una duwe a dza ko-
 hol i vea yem yɔ.

Inja i kwase.

Ngise wea sɔɔr kwase, wea dop nan ishima yɔ, wea dza nyɔr ken iyou,
 nan ver u ikagh shin kpekpe je, u tema; nan kpaɔ nan dza tema a we shin
 mi ne ɔron kwagh. Man wea vihi nan ishima yɔ, nan tɔɔ ikagh ki teman,
 nan va ver u hen ishenbar, ishenbar yɔ, ka hen hunda vegher u i ver
 mgerem la; shi nan kar a duwe er tsee nan ken iyou yun, wea ɔr kwagh a
 nan kpaɔ nan ɔr imo taver taver, nan hingir ~~kxxx~~ tswaɔɔ, nan dzer yu-
 wen gbem. Nahan wea lu or u kaven kwagh yɔ, u de nan teghelaɔ, u dza
 sɔɔr ugen, kpa a lu ibumeor yɔ, nahan kpaɔ nan kav gaɔ nan ~~kxx~~ gbaɔ ti-
 mbir ashe her tsɔ, or gen nan va ngohol.

Ngohol.

capture S. P. 146

Kwase ka a wa or u nan ibumun la ahó, nana dza vagn yó, nan tema hen ijiir i kwase a tese nan la, tsó kwase a duwe a va kohol nan ve yem. Kwase gen yó, una va kpa ikaa dođ un ga, sađ nom la a kór a kór sha apara. Kwase hembe yemen iva sha aóndobaimagh, ga ya, sha nomiyange. Ngise or a ngohol kwase yó, nan va nyór a mi hen wanngbian u nan, ga yó, ma kwagh u nan; nana nguren van a kwase, nana va ngbóghom a ya u nana nyór a kwase la tsó nan gbidye vaa, nan yóó imo; nana kuren imo yó, shi nan gbidye vađ, nan yóó angwe er: Zaki o oo- angwe, angwe dugh fefa, dugh mem ga, tsó shi nan yóó imo je. Iyor a ungván nahan tsó ve fa je er or ngohol kwase, shi vea kaven imo i nan kpađ yó, iyor ve num, kasev kua mbayev mba hen ya la chíř, u nana yaven kpa nan nder, ve dza kohol nan sha gbenda chíř ve gba gberen amo yóóñ angwe, kasev ve va kwasengohol la ató i chir nan ikondo sha itjou, ve dzenden a nan tegh tegh. A va nór hen iyóu i wanngbian u or la a lu nyóron a kwase her yó, i nyór a kwase; mbayev ikadiyor i hen telegh la chíř, ve gba va kuhwan wanigbande v shaven gberen amo, iyange la i kura er or a yav ga yó.

Ikegh avure.

A nyóron a kwase hen wanngbian yó, wanngbian la á na ikegh avure i wua i er ruam; a va gba yan ikegh avure la yó, i lu iyor chíř ve ya ga, mba vea ya yó, sađ or u kwase la man mba ve vende ngohol kasev tseghřř ve ya ye, kasev kpađ sađ kwasengohol keng nana ya ikegh avure ye. U ngohol kwase ga tsó u sar inyam u ya ikegh avure yó, ikór a vihi u je. Kasev mba ngohol kpađ nongo Tiv ugen er Mbamar mba shin Ishangev nban nahan kpađ kwase u ka a wua ikegh avure la nan ya ga, nom u nan a ya a mbagenev tseghřř, kpa ieren la yó, ka i Tiv ~~ixiti~~ chíř ga. Tsó kper sev a aven yó, i yóó angwe sha adđ a ya a mba ve lu ikohogenga i móm la chíř, (ikohogenga yó, ka mba ve lu ter tamen móm man ka mó ve una ngohol kwase ve dzuwa chíř ve kuhwa ijiir i móm). Tsó tugh a va ilen yó, ve kohol hen ya u i nyér a kwasengohol la chíř, ve ger kwase.

Er ngise i ngohol iyor kasev sha apara i geren i yilan ve la nahan, dzum u i va gema ngohol wanyaay kpađ i pine or u iyange sóór nan kpađ man nan vende nan, nan gem a ve ivađ hen nom ngun ne. Nahan aluer iyor

ngise vea sôôr nan, nan kpaɔ nan yer mba doɔn nan ishima la, nan ter u lu vihi nan ishima yum la, i ger i yila nan, i tuhwa nan, dzan dzan kwa taratar, yô, ka kuran ighiôr a hire shin tembe a gba va kuhwan kwase ngeghekeke la. I tsa kuhwan kwase kaka sev mbu av, iyor ve kaɔn er i tsa tsautu kwase u via nyian or yav ga. Sev a aven yô, orngoholkwase la a yôr (nungwa) a sôngo ilev sha wanterev nav mba ve va tse tsautt la sha ikwe ikwe, a beɔn yô, iyor ve gba samben hiren ajiir a ve.

Ichegh.

Dzum u ngise or a ngohol kwase nana lu ken iyou la, kwagh u nan u u vande ngohol kasev chiɔ, han mô nan va, un u a lu a kwase ken iyou la a na nan kwagh; ~~iz~~ ugen i lu ivain, uɔn i lu akpakem bar (berete), inyaregh ki nan nahan la, ka ~~iz~~ ichegh je la.

Mtse u kwasengohol ken iyou.

Hiɔ sha iyange i i nyer a kwase la je, mayange nan duwen ken won tetan ga, saɔ tugh keɔɔ nan duwe ye; kpa i lu myer, tsô shi nan hire a nyôr je, ken iyou i nan lu la kpaɔ ken vegher u nan yav la, i hire kwagh iyor ve aren her wue wue ga, saɔ or u kwase tsegha man mbayev kasev. Shi kwase u iyou la una er kwaghyan yô, a dza a mi, kwaghyan kpa kwase ngohol a yaɔn ga; ~~xxxx~~ a er ruam a wua ikegh je kpaɔ i dzamber a dzamber nan man nan ya chiôn ye; nom kpa nahan, nom una kaɔ er una ya kpee yô, a duwe a dza ya ma pe gen myer man a hire ye, ve kande chiɔ. Kwase a lu ken iyou nahan dzan dzan je, ugen yô, i kuma iwer i hiar je, man nan gba/^{meɔn}duwen tugh ye.

Iveren.

Ngise or a ngohol kwase a va nyôr a mi hen wanngbian man atimbir ne a va beɔn kara yô, wanngbian la a kaɔ er: Una mir msôrom yô, una dza ver wanngô na ken ya. Tsô nan mir msôrom, iyange i msôrom maɔ ma la iyor ve gba yaren kaɔn er iveren i via ma nyian a dza ver un ken ya, tsô iyor a yaren msôrom iyange a karen keɔn yô, or u nan we iveren la nan yô iyor ve haɔ inya, nan duwe a ilev nan sôngo iyor; shighe gen ka i lu er ilev i nyiɔn shin i tiaɔn je nahan man shi ngôivo u haɔn awa-mbe sha igburhunda; shi nan dugh ikondo nan dzer kwasengohol la iyor ve

nenge chiŋ. Tugh a ilen yó, wanngbian u a we iveren la a mough a wanngó na u kwasengohol la kua kwase, ve yem hen ya u ter u orkwase la; a dza ndéŋ yó, ter la a kór ikegh a har u a we iveren a va ver wan na la, ngu-
ra a chin a hire a dza tema inya, a mase kaŋ ihagh a mba kov na.

Ter u orngohol kwase.

A dza veren kwase kaŋra, kper sev a aven yó, ter u or ngohol kwase la a / kór nēmigo u tamen a wua, a yór kwasengohol, tsó kwasengohol la a gba meen duwen ken won tetan; a duwe pepe a dza kese mgerem a hire a haŋ nom na mgerem a óŋ ashe, a tóŋ kwase (kapu) a yar.

Kwase kwákwá wuhan.

Ngise i vande wuhan kwase dzum u nan lu kuman u duwen ken won la je, ngise mbayev lu a gba dzuwan a kwagh ga yó, i lu ter a wuha kwase u wan na ye. Nahan ter la a wa kwasengohol bashi shin angahar man a dzer nan asa a mimi er ugbum nahan, man/iyóv mbi buka (gburka), i wa nan inga ken ato; man i kende nan luwa, ga yó, asóm shin iwenge. Akaŋ ne nahan chiŋ kpaŋ i lu a ter la iyol ^{na} kpee ga, nan són a són agen.

Genga (Amar a kwase).

Ayange a karen yó, ter la a kaŋ er/ kha nungwa wan nahan. Tsó a yóŋ genga, a kaŋ or u dughun icham nan gba dughun icham teren ter la kua wan la a kwase na, man icham i ter ujege mba iyorov mba hen ityó i nan la, shi icham i dza ter ityó i kwase la. Ka andza atsam la je man or gen ka nan dugh a doŋ yum ve i va hingir u kuhwan kwase mi hen ityó gbem ikov ikov ye. Nahan han ma shighe iyange a beŋ a yaŋ akaŋ kara chiŋ yó, iyor ve kohol hen ya u ter la, ve hen icham, /i hingir jege er via yóŋ genga u wan na unswa i kar icham, kwagh u sha ichivir je. Mbayev ikaŋ iyor mba ve ngohol kasev hen shighe ~~kwákwá kwákwá kwákwá~~ la ve lu a nungwa ga chiŋ kpaŋ ve nyór mi, icham i unde sha ve wase je er via u via mough ngohol wan mba via man indier i gbungur imo yeŋ.

I kar icham je er iwer imóngo nahan, iyange a kuman yó, or (ter) la a gbidye msórom a mir, ityó i nan chiŋ i mir msórom. Nan dza kaŋ ter shin tien u kwase la, ngura di a gema a kaŋ ityó na. Iyange i msórom maŋ ma la iyor ve yar akur akur/ató amaregh kposo kposo, ve wuha ayol ve ta ugburka; amar a ngise lu kwagh yum sha gbaaŋdo u Tiv je yó, lu

607
150 ml

ange; ka ishor i mbavesen duwen ati sha min la; mbayev yó, i lu agbaga
 man ishor tsuwen; ngise ngise la yó, lu ató amaregh a tar ne tseghgh lu
 ye. Tor kpaá yar amar, tor a yar amar yó, a wuha iyol a haá togo a dzer
 alishi (amua), ichin igen yó, a dzer swaki (Tsonka: saki) a chir idier
 swaki, man una lu or u inyar yum yó, shighe gen a haá riga u pupuá u
 Tsonka je; iyor ve kpaá er tor via wuha haá mtafi u kwavaándo, mbagenev
 ve yila er ifeásegh ki iji ikegh, mbagenev ve yila er mgena. Kwase u
 tor á u a /lu uná shagba kwase yó, a dzer murfu (Tsonka: Murifi) a
 dzer isha i tor; isha la ve yila ~~xxxx~~ i er: Tukure. Iyor ve wuese je
 i doá ga, tor a tile sha, mayange a tema inya ga; saá or u nan we amar
 la nan va na kwagh man i gbihi kwav tor a tema vea kwase na ye. I kuhwa
 amar tsuáá, iyange ia dzaá nyian yó, i yóá iyor ve haá inya sha ikwe
 ikwe, ve haá inya viáá chí yó, ter u a mir wan na amar la a dza
 wuha kwase kua wan na, nom u kwase la; i ver gambe hen tembe, a wuhan
 kwase iyol yó ka u duwen a nan sha tembe je la. Iyol wuhan la yó, i
 dzer nan murufu nan gbidye ikpaanyam shi i dzer nan asa, asa la ati a
 a ery Tukure man ikuntsira (ishohoyesegh) shi i chir nan agundu, nan
 kór tsa nyinya uwe; kasev mbagenev ve heman nan, i kuhwa megh genga,
 kasev mbagenev ve vinen, nan yó, nan vine ga; vea va nóá sha tembe hen
 ape u i ver nan gambe la yó, wanngbianev mba kwase la mba ve vande eren
 noá hen tar la yó, ve va hire gambe u wan ve maá tem ~~til~~ (til) sha
 mi la; i na ve kwagh kená man ve na ian kwase a tile sha gambe la ye.
 Shi i hire i dza kuhwa di nom la a duwe, iyol wuhan i nom yó, a dzer
 iwuanikondo, ga yó, ichónónikondo. I kuhwa nom a vinen tsuáá, a duwe;
 tsó ter' la a dza á na mbayev bua u un lu nungwan kwase mi la ve duwe a
 mi sha ishig ki iyorough chí ve nenge, nom u kwase la kpaá a tile
 vea kwase na ve nengen. Tsó or u dughun icham la nan mough nan ndera,
 ityó i or la i rumun; or u icham ia ter nan la, nan kume or u icham la
 kwagh je, hegh nahan yó, hingir tugh sha ándoaimagh vo, nan kór ikegh
 nan wua wonov mba nan, ityó i kwase la, nan yór iwer, nan sôngo ityó i
 nan ilev nahan chí; shi nan sôngo tor ilegh. Iyor ve tsa man msórom
 gberen amo kaka, mbagenev yó ve yem tugh la je, kpaá mbagenev yó ve
 tsa. Kper sha ikuna amaregh la, or la a lónó ityó na mba ve koho genga
 móm man iyeingór kua iyekombe kpaá i lu i móm chí la, ve va pepe; ve

va sôngo bua u nyen i duwe a mi i tese la. A sôngo yô, mbatamen ve kar
 inyam, or la a tôô uwegh ku buagh ku yanegh man bar man ikundu ~~xxxxx~~ a
 na i dza na ter shin tien u kwase la. Mba dzawa namegh ku bua u i wâô
 kwase yô, ngise i lu wanngbianev mba or ngohol kwase la, man a ngohol
 kwase la a lu sha ayôso a chian u dzan yô, i na wanigba nan dza a mi.
 Shighe Ngise wanigba lu kwagh ken Tiv je doŋ ga, dzende kpaŋ lu sha wan-
 igbaŋ i tsagh kpegh iyol ye; man a gba iyongo je kpaŋ shighe gen i lu
 wanigba a dza hime i ye. Ka kwagh u kwase nungwan la.

Kwase ishin.

Ngise or a ngohol kwase kpaŋ mbagenev mbara ve va iŋa ga, kwase la
 una maren yô, kuma ka vea va vo. A lu ter man a lu yan wan na la shin a
 lu ma wanngbian u ter man una lu yan kpaŋ, Tiv ve yila u kwase la a lu
 ingôr na la er^{ga} tien, nahan tien la a va er won na u a ngohol wanngô
 na a mar a mi la a nôngo di ase er un kpaŋ una kuhwa gber a dza ma shin
 iŋôr/yô, tsô ngura a kaŋ ter na; ter la a sughul ityough a wanngbianev
 nav ve ôr kwagh chiŋ, tsô ve dugh ingôr, ma wanngbian u or u kwase la,
 ve na tien la a yem; man aluer wea mar a kwase la ônov mba kasev u har
 yô, tien la a dugh wan u kwase la nôm a spear sha kwase u i ne un la er
 un kpaŋ una dza lu a ihunda i hiar er we nahan. Akaŋ ne chiŋ kpaŋ tien
 u kwase a gba eren un tswen ga, a dza sughul hen ma wan ve (wanigba) u
 hen tar la; ~~xxxxx~~ ka ngura je man a eren akaŋ la a geman a naŋ un
 ken jime ye, shi ia va lu i vihin kpa i lu ishughul la a va sôr ye.
 Tien la a dza maren a kwase na u i ne un sha ingôr na i i ngohol la
 yô, shi a tôô wan u ingôr na la, a yam kwase mi, kasev ve kuman un u
 har.

Kwase u ngohol/sha inyar.

Kwase u ngohol sha inyar man u ngohol gbilin kpaŋ lu di gbenda môm
 tsô; wea ngohol kwase gbilin kpaŋ wea ishi ingôr wea na; man wea ngohol
 sha inyar kpaŋ shi u va ishi ingôr u na. Kpa hen kwagh yô, ne tema
 kwagh ôron yô, u a ngohol gbilin la, una kaŋ er; un hembra u, un yô, un
 doŋ or un ngohol kasev gbilin sha ordôgn na; man we yô, u doŋ ga, u'ku-
 ra inyaregh u dza na i kôr kwase i gbiŋŋ i na u. U a ngohol di sha

inyar la a kaɗ erɪ ɪn yɔ, un ngeɗ a inyaregh yun yɔ, un kara shi dzenden didi sha ikaɗ i mɔm ga; ka un kura inyaregh un na kara er i wanger un, una er iti ikaɗ igen ye; man we yɔ, u ngu a ma atimbir ga; ka u dzer dzenden gbenda gbem ishima i va yina kwase a mough ye, ka doqashe wou ga, ka ivar ave. U a ngohol gbilin la a kaɗ er: De beɗr wen u ka ne vi-ni or tsuɲɲ veɗ ne tɔɔ dzwa fan ne lu a mi la, ka nyi akaɗ je i gbe u i hembe a am; mo m ngohol kwase, wanvia hen mbaivav, m tsa tsautu; m mir genga, m sɔngo bua m mar a mi, tien na dza va m ishi kwase m na sha mi. Ngura a kaɗ er: Mo kpaɗ m ngohɔl kwase m na inyaregh m er akaɗ la nahan chiɗ. Kpa iyor ve kaɗ er: U ngohol gbilin la humba; ngura na inyaregh nahan veɗ er a yam a yam kpan tɔɔ ngu kaɗ er un er kwase yɔ. Kwase di kpaɗ una unɗwan nahan yɔ, a kaɗ er mba yilan un kpan yɔ, una duwe a dza er or gbilin una lu wan. Sha ityɔikaɗ ne nahan tɔɔ kwase la nana mar a mar hen or la kwa imɔngo je kpaɗ nan duwe kenɗ nan yem hen ya; nom la a dzende gbenda nan kpaɗ nan kara hire ga, nan kar a dza vɔso or gbilin.

Tɔɔ tien u nan la una mar di a ingɔr i nom u nan la kpaɗ ve mase yamen ishe sha uɔn, a yamen ishe sha uɔn kara yɔ, nom u a ngohol kwase la gbilin la, una dza nungwan chiɗ yɔ, a ishi kwase a na tien la, nahan tien la a maa iyou a wa kwase u i ishi i ne unɗ la, shi a tɔɔ wan u kwase u ngise i na un sha ingɔr na shon hen nom u hihiɗ la kpaɗ, a yam kwase a mi a wa iyou; a hingir or u ayou imɔngo. Kwase la una lu di hen nom u sha u har la, dzan dzan una kpe yɔ, ka chiɗ la; man una kpe ga yɔ, a tsa gbagnɗ una mar hen nom na shon u mase ityɔ la kwa nongo je kpaɗ, iyange una dza hingir kwase vesen yɔ, a nure inya er una dza kohol ɔnov nav hen nom na shon u hihiɗ u un lu venda un duwe un dza vɔso ugen la. Tien la a kaɗ er: Ingɔr yam, ka nyi u tumbur a mo nahana? Iyange m na u nom la, u dza venda m wer a kara doɗ u ishima ga; m mar a ingɔr na i iyange ishi na sha a we doqam ishima kpee, kpa u dza venda yun yɔ, m de mer duwe, u duwe se yam ishe sha uɔn, wen a saɗ a ɔnov ou, mo di me saɗ a mba iyange m mar a ingɔr na; m tɔɔ u mɔm m yam kwase a mi je; shi nom u iyange u dza vɔso sha ishima you ne kpaɗ ishi kwase nam sha a we, maɗ m maa iyou m wa je, man u shi u dza chinin u hir jime hegen yɔ, ka u ka gban mo ya shini? Ka mea er sha ishima you mer i doɗ u kpaɗ i doɗ u ga yɔ, m er nana?

KWASE: Ngóinyam fe ku sha wan na, me hire me dza kohol ónov av, me kpe ve iim.

Tsó tien la a de un, a hire hen nom na u tse la; ónov nav ve koson un, ónov nav mba hen nom na u mase ityó la, ve gema ve dza hingir ichóghor; ve dzenden ve vagn a va hen ngó ve la; tsó nom u he la a mough di a va kohol won na la er; Ingór i won na la hire kar dza kohol ónov nav hen nom na u tse yó, un kpaɔ un war a won na ga; ka won na a dugh un kwase ga, kwase dugh iyol na, man kunya kpaɔ gema kór un u dugrun ingór na hen won na sha apara, yó, won na a gema a kem a kem ingór na la sha inyar; er una dza gema di inyaregh kára una kem kwase mi u nana koso un wanichógholov mba kwase na la a undu un a mi yó, won la a wuese er: Kpash! Won u fa kwagha; tsó a mough a kura inyaregh a na won na la, won na la a yem di a mi a dza er kwase a va wa iyou; i nira i tóndo. (Ihiɔ u injughul i kwagh ne chiɔ hiɔ sha gesa; ka ape han ma kwagh u Tiv a de dza vihin man ndzughul a gesa ga la, hiɔ ngise ngise je.)

Isheikó.

Ngise yó, wea ngohol kwase wea na inyaregh nan nan kpaɔ wea ishi kwase wea yao nan ga yó, i kaɔ er kwase la ngu hen we gbilin; nahan kwase la a va mar ónov hen we kpaɔ iyor ve vagn er ónov mbara mba isheikó, or yam ve ga, iyange a kuma or u ingórough la ishima yó, nan va kura ve chiɔ a ngó ve nan yem a mi. Man kwagh u isheikó hiɔ ngise dzum u Tiv lu a fa kwagh u kwase ngohol ga; ve yamen a yam kwase tseghɔ la je. I ngira yó, lu nahan.

Injá :-	<u>Ati a utien.</u>	<u>Ati a angórough.</u>
	Agaku	ingór na ka Adei
	Abam	ingór na ka Dzendaun.

Agaku tóɔ ingór na Adei yam ishe mi vea Abam, Abam na di un ingór na Dzendaun; man na ingór kpaɔ lu a mar ga, tsó Adei kpaɔ. Adei kpe yó, Abam kpaɔ erɔ ka Agaku a va wáɔ ingór na ye, Agaku tuna erɔ, mán fa ku la ga, yó ka ishor vea dza ye. Mba dze ishor yó, ishor kór Agaku; ve tumbu ikegh, kpaɔ i Abam suwa; i Agaku gba. Tsó ikpaɔ ngi ker Agaku yó, Agaku kpaɔ erɔ Abam a dza tsó, una ór kwagh a wanterev nav man una kpaɔ un ye; kwase na doɔ un yum nahan ka un ka a duwe ga; una shi a ishi kwase gen una na Abam. Man Abam a yem kara yó, Agaku una kara wa iko

EGIT
P. 155

156E

ga, una gba maren ~~onov~~ a kwase na, ingör i Abam la tsö.

Nahan iyange Abam a mough a va er: Agaku a na un iyor nav mba isheikö, a na un kwagh sha mi ga; Iyange na un kwase kpañ hire dza wua, nahan iyor chiñ vea rumun er Abam kañ ð vough; Agaku a de iyongo. Nahan ngö kua ~~onov~~ chiñ mba isheikö, aluer ~~onov~~ mba Agaku a mar a ingör i Abam la a lu mba kasev ~~chiñ~~ chiñ vea Agaku a ker ingör i yamen kwase na mi shio yö, Abam a kura cha cha a yem a mi; man aluer ingör i Abam la ia mar hen Agaku mba nomso kpañ ve lu yö, Abam una tsuwa u kwase môm una na mba nomso mbara er ka ityö ngö ve, kper, ve de gbe kor hunda kwase ugen ga; ngö ve la kpañ una undu, kpañ iyor la chiñ a ~~kañ~~ er ngi isheikö; kwagh a mande ve yö ityö i Abam la ia de ityö i Agaku ga. Ka isheikö la.

Small copy

Kwase u sha uika.

Kwase u sha uika (sha inyar) yö, ka un je man iyor wagn iyagh a min ye. Ngise yö, i lu kpan kwase or yan sha inyar man gema a vöso, nan yilan er kwase na u sha uika. I hemban yamen kasev mba sha uika sha Utyu-sha man ken Udam, man akur a iyor agen a ken icha; i ~~luñ~~ hen ityö man i yamen kasev mba sha uika ga. Ngis' ~~onov~~ mba ~~kasev~~ kasev mba sha uika humban taver ave hen tse u ter a ~~onov~~ mba kwase yamen; kpa u lun kwagh yum yö, ngise i lu wan u kwase yamen man iyor ve yilan un er wan u ityö ye, wen yö, a lu hen ityö jighirjighir, una gba kara hen tse u ter na kpañ iyor ve ~~kañ~~ er ka un je i lu ya na ye, sha adhi u a lu kwase yamen yö, wan u kwasengohol u i yam ngö na ga yö, una hamba chiñ kpañ i yilan un er shiror; man a ~~va~~ gba eren a na ~~dajj~~ ~~dajj~~ hen ityö, una hembe a yem hentien u ngö na la, una dza hamba her chiñ kpañ, ityö i tien na i nahan un tar er: Ka wankwase tsö ngu va negn iyar her ve, ka wan u an hegne? Dzum u tor va duwe kpañ wan u kwasengohol ~~yañ~~ ga, ityö i kañ er: Ka orvannya, vea töp tor ve vea na un a yevese a yem a mi hen on mba ngö na ga; i lu wan u kwase yamen a ya tor ye. Kombo tsöb wan u kwasengohol chihin nengen shin ukaakombo er ~~poñ~~ nahan ga, hiñ wan u kwase u sha uika yö nana taver doñ doñ kpa nana ar ave hen akañ la chiñ, tor kpañ nana ya, unaakombo kpañ nana maa er i yam a yam ngö u nan sha uika nan ngu a ape dzan ve a akañ a tar ga.

Mgem.

Kpaɔ ken mase ityɔ, Tiv kara gba nengen sha gbaaɔndo ve ga; ve mase nengen sha or u injaɔ u nana kura ve tar doɔ doɔ man shi nana yɔr iyor kwagh yɔ, vea ya tsɔ, nahan a lu wan u kwase yamen shin a lu wan u kwase u sha uika shin a lu u kwase ngohol kpaɔ nana taver yɔ, beɔ je ve; nan gbaɔ eren tar kara sar sar tsɔ, iyor ve masen kaɔ myer er: Or ngi di haɔn hen mbaivav ga tsɔ, via gbe sagher tsɔ. Kpaɔ a lu wan u kwase ngohol man nana tema yɔgh yɔgh hen ityɔ nahan yɔ, mba nan lu ishe ve la ve dzer kaɔn gbem er: A taver man yam iyol na ga yɔ, a lu nahan kpaɔ or hembe ga; vea va ya dzwa a or tsɔ vea wua un. Nahan nan chia, nan dugh ingɔr nan yam iyol i nan. Tsɔ nan mase eren tar hen ityɔ gbehe gbehe.

Mbunde u kwase yamen.

Er Tiv lu dzan hemen sha u eren kasev sha igbenda imɔngo nahan i chan di kpaɔ lu seer je, kuma Ubuter mba kuran tar u Tiv kua uter mba Tiviv a mbaajiriv iyol gbinɔ, sha ajir a ukase a ɔron; han ma ijir i de ben-den sha kwagh u kwase ga. Dzan dzan nyian je kpaɔ u tɔɔ akaɔ a ijirigh a ken Tiv chiɔ u ver inya u pav mbaachi u nyin yɔ, u dzuwa a chi mɔm tseghɔ u a lu ma ityɔ ikaɔ igen kposo yɔ, mbaachi mba u tar chiɔ a lu mba sha akaɔ a ukase, man chiɔ u mɔm shon la kpaɔ aluer u tsaa un doɔ doɔ kpaɔ ityɔ ikaɔ Ala ia de gberen sha kwagh u kwase ga. Gadiya dzum u Buter lu a duwe ga je kpaɔ kwagh u heman, Tiv itlav mbi nɔngon yum kpaɔ luɔn sha ikaɔ i kwase; dzan dzan Buter va duwe kpaɔ ajir lu dzan iyol sha kwagh u kwase. Or gen er: M yam kwase vea via yɔ, ingɔr na va kpe, m dza ishor yɔ, ishor kɔr un, man m dze mer a nam kwase ugna yɔ, a venda, man m va yer ijir mer tor a kɔr un a ngohol ingɔr yam i iyange m na un la a nam ye; ugen nan va yila ijir er: M na via inyaregh mer a nam kwase yɔ, a ya inyaregh, man kwase kpaɔ nem ga, Buter shin mbaajiriv ve tindi adugwer a dza kɔr or u i ne un inyaregh man kwase kpa nan ne ga, inyaregh kpa nan hir a mi ga la. A vaa a nan yɔ, ichin igen nan tuna er or la na nan inyaregh nahan ga, nan ɔr di dzwa u nan kposo je; tsɔ i gba keren mbashiada, mbashiada vea dza va kpaɔ shighe gen ve ɔr sha mimi ga; han ma orshiada nan ɔron nan taɔn ken or u nan, mbaajiriv

ve nōngo i kuma iyol man ve kure ijir ye.

Shi or gen nan va shar ijir er: Via u hen mbaivav yam ~~ija~~ injō icha gba je, ka mea dza mer a ~~kimbim~~ kimbim yō, a chirim a chir gbidiv tsegh; a pinen ityō injō la yō, i dza duwe sha ikaā i kwase. Or gen nan va yila ijir sha kwagh u ishe i tse i ngise ngise i ter u nan lu yam je nan kpaā i lu a mar nan ga, Ajir a mgbough, or gen er: Via ngohol ingōr yam gbilin, kwase kpa ishin nem sha mi ga, tsō gbe maren a mi tsō, man ka me a dza mer yō, a bunde kpaā a nam wan u ingōr yam i mōm me dza yam kwase a mi kpaā a venda, a gema a suwe a suwe num a mo; man i hembem ve m ve yer ijir mer a nam ingōr yam a ōnov chi/ ye. Or gen nan wua or kpaā i lu sha ikaā i kwase; man akaā agen a ndzughul atō kpose kpose kpaā ngeē sha akaā a ivōson i Tiv ne. Nahan Ubuter mba ken Tiv gba nōngon u vea wua avōson a Tiv chi/, vea mase rumun ve sha i mōm tsō. Nahan ken inyom i 1927 la, Ubuter mba kuran tar mba ken Tiv, Mr. Mogan shin Makurdi man Chafa Fishi shin ~~Abetse~~ Abetse vea Chafa Saim sha Kachina, ve kohol shin Abetse, ve lōnō utor mba tōy a mbaajiriv vev man mbatamen mba Tiv sha akur a Tiv ne chi/.

Tsō ve Ubuter ~~mba~~ kuran tar ve sugh Tiv, ve kaā a ve/ er/ ityō kwagh i ve kohol hagn yō, ka ve ka Tiv chi/ man ve Ubuter ma ve dzough dzwa shainja ieren i kwase i mōm tsegh/, ma ve he/ andza agen kara chi/; Tiv ma ve mase eren kwase ~~ka~~ shainja i mōm ~~tsegh/~~ tsō. Er Tiv ungwana nahan shire ve iyol gigh, lu ve jege kwaghbo je/ Buter kaā eni/ yō, un kaā ve je ve, ve hen do/ do/ ve kaā un, (Man hen ayange la Buter sember dza gbihin tor Ugba sha Kaduna yō, utor mba Tiv chi/ hembra chian Buter hen shighe la er vea er kwagh sha ishima i Buter ga yō, una yem a ve sha Kaduna, mase mase yō, Chafa Fishi u lu kōr tor Ugba dza gbihi sha Kaduna la je, shi lu hen ijir la, yō, Tiv gba hingir kema ke kema tsō). Buter / pine Tiv ishima ve sha kwagh u ieren kwase i vea tsuwa, ayange imōngo kpaā Tiv lu a dzuwa a imo ga. Man Buter yō, gema lu veren ishima sha kwase kemen sha inyar tsegh/, i de andza agen la chi/. Er Tiv ungwana nahan yō, ve kaā er vea fa ityō den kwase yamen ga, sha achi u ka kwase yamen je man a lu gbaaōndo ve u Tiv y/; man shi ka kwase yamen je kpaā ve mar, tar kpaā u do/ ye; man vea de kwase yamen yō, tar a vihi je, kasev a mar ga, iyiagh kpaā ki a do/ ga. Buter kaā eri /a pase un andza a aeren a ukase a Tiv chi/ una ungwagh ve pase chi/; Buter ungwagh chi/ kpaā

humba horon ishighe sha kwase kemen. Man hen ayange la yô mba yev ikad-
 iyor dza sember hiren shin Adogon, a kahan yô, ve lu a inyaregh ave
 kpishi yô, ve kpaɣ gbenda u hen kwase kemen la hemoa doɣn ve; man utor
 mba tōy mbagenev kpaɣ dzuwa asema a mba yev ikadiyor sha kwagh u kwase
 kemen la; mase shin utor mbagenev kpegheɣ tseghɣ lu nyiman ye, nahan
 Tiv hingir asema a har, mba kaɣn er i yam a yam kwase man mba kaɣn er
 i kem a kem kwase; tsô ichul i tia, i ôr he er ayange a taɣn kar a har
 nahan. Mue Ityôkatyever, tortô u Ukan, ɣ kaɣ ert ɣyange i i ôron ijir
 shon la, lu sha ishima na ga, nahan lan un ishima er una er chiɣ; tsô
 un gema atseregh, a moughon hen ijir yô, un gba keer sha ayie sha ishighe
 ki Buter je er una kuma dzwa inya yô; sha achi u Buter a kaɣ er un ngu
 dedoɣ ga, yô, a de ka shi dze un iyol u pinen un kwagh ga. Kper sev a
 aven a kuman sha shighe u a shi a kohol ijir la, un tindi loho sha Bu-
 ter er i dza kaɣ Buter nyen tugh chiɣ un yav ga, iwenge man iyav, un
 tsa m suwan kaka, nahan una fa ityô van sha ijir nyian ga, Buter a
 unghan nahan yô, a rumun er ka mimi, nyen un nenge m Mue mough hen
 ijir aikighe er kpe un iyol ga, nahan tsô ijir i bunde un iyange la.
 Kwagh u hamba vihin un yum yô, un fa er Buter ngu keren kwagh mimi, na-
 han una ôr di mimi je; man una ôron kwagh sha mimi yô, mba ve lu abume
 a iyor un fe doɣ doɣ la, ve mough ve nyiman akaɣ na la kara cha cha, ve
 ôr Buter kposo, Tsô Buter kpaɣ una nengen er ve lu kpishi ve er dzwa
 môm, un lu tswen a mbagenev kpegheɣ nahan yô, a hamba wan imo i mbara
 iko; ka kwagh u hamba vihin un yum la.

Kwagh ugen u na ve Tiv dzwa dzwa tswar yô, hen ayange a i lu ôron
 ijir la, shighe gen umatu ve gba dza van shin Makurdi tsô ve va tile.
 Shin i vaɣ a mi sha achi u nyi o? Tsô matu a va tilen nahan yô, mbato-
 mov mba Buter ve kaɣ a Tiv er: Matu mban mba van nahan ka sha achi u
 aluer ne ôr kwagh ne kure dzwa môm ga yô, a kura ne a haɣ shin matu
 mban a yem a ven sha Kaduna je, ne dza lu ker a Uɣba imôngo, mayange ne
 kara hire ken Tiv ga. Tsô Tiv mba ongo iti i Kaduna nahan yô, asôndo a
 tor a iyange lu taver asema u vendan kwase kemen kpaɣ de, ve kohol chiɣ
 ve rumun kwase kemen tseghɣ.

Tsô Buter nger mrumun u Tiv la, shi tó^ó òr ve er vea eren sha kwase kemen kpa^á yó; kpa^á aka^á a Buter ka^á Tiv sha er vea kemen kwase la yó, vande lun aka^á a ngise Tiv vande eren sha kem je.

Tsô utor mba hemben mba hir sha itiar ve yó, ve va tser ika^á a ityó ve, er utor dza kohol Buter shin kpe (Abetse) yó, ve vihi tar chi^í, er Buter a dugh je ka kwagh u a er u gba^{ve} tar ne^g Tiv gema kór utor ihok chi^í, er ka sha achi u utór ve ngohol inyaregh hen Buter ve lu mba inyar rev man ve rumun er vea kemen a kem kwase ye; Utor di ve tuna er^g ka Buter a vende kwase yamen er i kemen a kem kwase ye, ka ve utor ve ka^á ga. Tsô mliam ma lu ken Tiv dzan dzan nyian je ne.

Aluer u gba dzenden ken tar ^í u Tiv ^í yó, ka kwagh ne gbem u unghan ye; u ka^á er: Buter vihi tar, a lu Buter ka tar ve u Tiv u do^ó yó, ma a rumun u eren kwase sha igbenda i hiar kpee; man na i lu ve tar u dedo^ó ye, igbenda i ve so^ó yó, ka kwase yamen man u ngohol. Er or nan ngohol gbilin tsô tien u kwase la a dzendan a va^g yó, or la nan ishi kwase nan na tien la; nan kpa^á nan lu a kwase, tien la kpa^á a dza lu a kwase, nahan ve u har chi^í ve lu a kasev. Man aluer u ka^á a or Tiv wer: Yó, tó^ó ingór you ya inyaregh a mi, gema tó^ó inyaregh kira dza kem kwase a mi, tsô we kpa^á u lu a kwase, or u a er ingór you/la kpa^á una lu a kwase, ne u har chi^í ne lu a kasev ga? Yó, nana ka^á u er: Ka i dza sha mi ga, ka wea tó^ó ingór you wea na or a kem a na u bua, wea tuhwan inya, wea gba^á keren kwase yó, shighe gen bua la a nyi^í shi a kpe, tsô u tile da^g; or la nan dza lu a ingór you la, nana maren a mi, wan tsô kpa^á u chihi u dugh ga, u dugh or wan ainge yó, Buter a de u ga, tsô u tema aveve je. Man ka or gen a kem ingór you, nana na u saminyar kpa^á, wea veren kara wea gba^á í jingen kwase yó, shighe gen wanye wou nan gema a gba angev, wea dza^á ishor yó, i kór kombo, tsô u hire u va dza uwegh ken inyaregh kira u dugh u yam ikegh shin a lu kwagh u sóron sha ile kpa^á u yam ilegh u sóron nan mi sha angev mbura, mbu be^g wanye wou yó; tsô wea tsuwan di kwagh yó, ki ma^á ki yina sha u nan sha kwase je, i hingir ki sa^g ishe; tsô or la yó, nan dza lu/a ingór, we u lu gbilin. Ka nahan je man iku i mase nge^g ken a ve ainge nahan ye; gadiya ka or a kem or ingór nana na bua shin saminyar, man inyaregh kira kia va sa^g nan ishe, man won u nan la una dza maren a ingór i nian, man nana gema a lu^g gbilin ke^g yó, ishima i vihi nan je tsô nan mough

nan dza wua ingór i nian la sha utsa, ga yó, ónov mba ingór la, er won u nan la kpaɔ a lu gbilin er nan kpaɔ nan lu gbilin nahan.

Man ka ve dzer óron gbem er Buter duwe venda or wuan sha kor kpaɔ, ve de; kpaɔ kwagh u kwase ne yó, vea de ga. Nahan sha hihi la mbage-nev nǎngo u vihin tindi la je, hembra ve a hembra, sha hihi la iyor mba-genev ver ónov vev mba kasev mba hian her er vea na or nana ken ga, iyange wada u yamen kwase a bugh tsó vea yam kasev a mi; ve kegh ikegh ikegh va hembra ve, tsó lan ve ishima, ve mase nan iyor a mliam iker ve kem. Mbatamen mba beɔn ayol kwagh u hembra vihin ve chiɔ je yó, anuɔn a ukase nga vende ve ainge sha shighe u i vende kwase yamen ne. Ngise i yamen kasev la yó, tamenor nana beɔ ayol nan nan kpaɔ shin nana gba ima-nde nana tǎndó ave kua angahar kpaɔ, nana luɔn a ingór yó, ka chiɔ je la, nan er iniunkwase je ve, ma iniunkwase i chihi i venda nan ga, ingór i nian la ia doɔn di or is ima yó, or la nan dza kór i nian la sha apara nan va na tamenor la ve yam ishe. Iniunkwase i mase haren tamenor ikpakpev dzenden a mliam iker; ia va yevese a hire, tien la a shi a kór a kór a gbidyé a kange a va na tamenor la, i doɔ tamen or iyol a se a dugh amenge ken adzegher a kaɔ a iniunkwase la er: Wea dza han han kpaɔ a hire a we, a va nam hen ityó inya, de a de iyol i nyóɔn, ka vǎsom doɔ doɔ, i kuma iniunkwase la iyol er ia nyóɔr shin inya yó; kasev mbagenev yó, ve wua a wua ayol a ve sha ivagn je, sha achi u i kighir ve i na tamen or sha apara, nahan chiɔ kpaɔ i lu Tiv kwagh ga.

Man er Buter va gema yange u kóron kwase sha apara nan or, er kasev ve rumun noɔy ayol a ve nan noɔy a kemen ne yó; kwagh doɔ kasev kua mba-yev ikagiyor dzuwa ga, tamenor ka a bugh dzwa a iniunkwase ainge yó, i hure nan kara er; utamen mba iyorow ve de ibumegh ve kara mba ikpan er ngise ga; ka ngise ve lu ikpan, utien vev kóron ve nagn noɔy sha apara ye, man ainge yó, Buter venda kpan er ve eren sha asema a ve, or a doɔ ve, ve er nan, or a vihi ve, ve venda nan, kwagh kara ngu igusegh fer ngise ga. Tsó utamen mba iyorow ve ger mliam je er Buter vihi tar, kasev mba ~~kan~~ neɔn iyar. Mbayev kasev kaɔ a utamen mba iyorow er: Ishor dion sha kwagh, utamen mba iyorow ve Keren utamen mba kasev, ve mba-yev kasev vea keren di mbayev ikagiyor; kasev mba kaɔn er, er Buter a dugh je ka kwagh dedoɔ u a er ne; sha er ve kara lu ikpan er ngise ga,

ve hingir ōnov yó, kwagh doḡ ve gande chí. Mbayev ikadiyor kpaḡ ka ainge u i de kwase yamen ~~xx~~ man i doḡ ve ye, ngise mbatamen neḡn yum, nahan kasev man mbayev ikaaiyor mba ve hie hen iyange i Buter a dugh ne chí mba ishima i móm sha kwagh ne, doḡ ve; man kwagh u a shi ve yó, ve kaḡ er: Ma i lu kwase kemen tsegghí ga, ma i lu u kemen sna inyar san u ngohol gbilin shaiye kpaḡ, gadiya sha kwagh u kwase kemen tsegghí la yó, doḡ ve ga, ka ve kaḡ er kwagh u kwase yamen la yó, mbatamen/ngise mba ngise mbara vea kpe a beḡ tsó kwagh u kwase yamen la kpa una hungur kara. Tsó mbatamen ka vea unghan nahan yó, ve kaḡ er: Buter vihi tar vo; ka a kohol iji tyamen han ma shighe kpaḡ mbatamen ve ver ato doḡ doḡ er Buter una bugh wada u yamen kwase yó, vea yan kasev. Mbayev ikadiyor di kpaḡ i ve ato doḡ doḡ er Buter una rumun er ve dzenden iye, ve ngohol kasev gbilin; kpaḡ mayange Buter a bugh dzwa sha ma kwagh u ve asema la ga.

Ka ape kwagh u mbunde u kwase yamen a lu ne.

Small cap Inja i eren kasev imóngo.

Tiv mba eren kasev imóngo nahan ka sha ató a ikaḡ kposo kposo je. Kpa ityóikaḡ i vesen yó, i ngi i móm tsó, ka tse u veren. Ken tiv yó, ka or a lu or er ma nyi kpaḡ nana mar ōnov mba iyange vea tema nan sha tse ga yó, nan hingir gbilin or hen ve je ve; ve dzer nahan nan tar gbem er: Ka nyi or man via a lu ve a mar ga, iyange una kpe yó, ka an nana tema un sha tse. Ma kwase kpaḡ ka nana lu kwase er ma nyi, kpa nana maren ga yó, nan ~~kingix~~ hire Tiv ishima je, man kwase di kpa ka nana maren ga, we nom vea er a nan doḡ doḡ nan nan kpaḡ mayange ishima i mem nan ga, erí iyange nana kpe yó, or vaan nan, nana lu ga. Kasev/ka di i ve i wan a doḡ ve ishima yum tsó la; ve ve wa iko sha kwagh u tse veren yum er nomso ga.

Ape u iti i tseggh ne i dugh yó, ka hen ihiev. Ihiev igen ngi ken toho, mba yer i iti erí San. Ka ihiev i injaḡ kpihi ken Tiv. San ngu ainja hen Tiv sha igbenda ~~kingix~~ imóngo je; gbenda ugen/ yó, mba ye, man ugen yó, ma or Tiv móm móm ka hange San ga, a doḡ inyam kpekpe. Man shi jese kwagh gen u San a eren yó, kpehen ishoh. Ka or a mough dzende man a lu dzende u kwaghbo una dza er nan kpee yó, San a hire nan gbenda, nahan nan hire jime je, man nana hema ato nana dza dzende

la kpee yó, kwaghbo a dza er nan je, er ku u or nahan, i lu ma kwase u nan shin ma wan u nan, ga yó, ma huror u nan. Jeye kwagh gen u San a eren u Tiv chíí ve maí ve ngohol dzan dzan a maí a hingir er ka gbaaóndo ve je yó, ka Tsee (Tse ka dzwa u San). Ihiev igen yó, ka ma kwagh ugen a dugh dzwa kpa i dza nyór i tsaín ker, igen yó, a lu ken ho kon kpa i tsa je, man igen yó, i tsaín ken dzwa u ikambe. Kpa San yó, mayange lu ken dzwa u ma kwagh gen a tim ga, saí u na u un tim iyol na yó, ka u dzwa na la je man Tiv ve yer er tse ye. San ka a time tse na myer ga, a time er ihungwa nahan, a ta inya iguse, u tile icha je tsó u nenge a mi, a gema a dza highil a mi shan inya, a kór ijó a kaha a mi wue wue, a wa inya hen ató, a va mar ónov sha inya la; a shi a time ugen a dza ver daíí, i yila u ngura erí wanigboóndzwa, (ingboughdzwa) ngura yó, a teman ker yum ga, a time ugen a kóndo a mi dzan dzan a dza ver hunda na cha je, kpaí a pev ihura ga, a ver dzange dzange, u ndjar a ~~xxxx~~ ndjar nguhwar her tsó kpaí a pev, u ngura mba yer er Lum. A er ijó la nahan i lu sha inja sha inja je. Inja i a ver wanigboóndzwa la, nahan ^{timbir} yó, ka u ~~xxxx~~iyor ashe mi. Dzum u ka a timen u a wua un yó, a kura ónov nav chíí a kóndo a dza yer sha lum la, tsó iyor ve fa ga, ve gbaí timen ingboughdzwa la tsó er ngu ker. Ve time gbilin ve dzuwa a na ga, dzwa la u dza mgbough daíí. Tsó a hire a gba keren dzwa gen, a dza dzuwan a lum la, a gbaí timen kóndon, una dza unghan ikumbur i i tim la yó, a dza mande itróugh sha, sha dzange dzange u lumugh la, u pev a kar a duwe a yem, iyor a nenge a na ga yó, a war, ónov nav kpa ve duwe ~~xxxx~~ her nahan.

Man ka una chir lum, mba timen un a dzuwa a mi ga tsó vea yem yó, a hire a ónov nav chíí ve va lu shin dzwa ve; man iyange una duwe dze-nde man ma kwagh a dza wua un yó, ónov nav mbara ve gba lum hen tse na la tsó, er vea undu tse u ter ve, ma ihiev igen i va nyór i ya diako u ter ve ga. Nahan ve lu ker dzan dzan vea va maren ónov a ngeén yó, ve duwe ve undu iche (ijiir) i ter ve la, ve kaha, ve time di ijó ve, ve tema; man ngó ve ka una lu a ve je kpaí, una mar ónov kwa imóngo, man mbavesen mbara vea gande yum yó, ve ~~xxx~~ duwe ve kaha ve time ijó ve kposo kposo, ve lu ker; ve gema ve undu ter ve a ngó ve man ónov mba-kiriki mbara hen iche ve i tse la, iyor ve yilan ve mba ve dugh, ve undu ter ve a ngó ve la er: Mikahan mba San, man a lu móm yó, i yila er:

ikahan gan.

Ka hen ape u tse kua inja i tseggh i dugh la. I sha achi u tse u veren ga yó, Tiv mbagenev kpishi ma ve er kasev vev ayol a ve kpee ga, ma ve gba vóson (yaven) a kasev dzenden dagj dagj tsó, man kwagh u tseggh la na yó, han ma or Tiv ka nana kuman ju or je tsó, nan ver ishima je er nana er kwase nana mar wan a va lu nan sha tse, or gen a de va ye nan diako ga. Wanye gen ka nana hia, nana wa iko u eren kwase faa ga kpa, nana veren ishima sha u dzenden dagj dagj yaven a kasev mba ve lu mba nan ga yó, kpa mbavesen ve dzóh a nan er ka nyi nan hingir or gande gande je man nan bun gbem, nan kara veren ishima er nana er kwase nana mar wan, nana ver sha tse u nan ga, nan gen a dzenden a veren iyor mbagenev iche? Tsó a lu wanye u unswan kwagh yó, nan de dagj je, nan nónko nan er kwase.

Ngise yó, Tiv eren kasev kpishi yum er ainge ne nahan ga, ve humban lun a kwase móm móm, man a lu shagbaor yum shin tor nahan yó, nan lu a kasev u har. Inja i ngise je kpa ve eren kasev imóngo yó, ve ka er: Ka sha achi u aluer ónov mba hen kwase gen vea bume kpa mba hen kwase ugen vea fa kwagh, yó tse u or la ua gba ga; man u er kwase móm tseggh u mar wan shin ónov a mi, man vea bume di chif yó, tse wou gba je ve. Ka ape i lu man mbayiase mbagenev eren kasev imóngo la.

Kpa ainge yó, iyor mba kara eren kasev sha achi u tseggh keng ga, ka sha achi u shagba kpa. Ka a lu wanye u nan lu nónkon kwagh doo doo hen ityó yó, nan er kasev u tagh, xkix ugen nan er u taratar, ugen yó, puwe je kpa nan er; a lu shagbaor je yó, ugen nan er ve juwe, mar ka a lu tortó je yó, akunda a har je kpa nan er, vea maren shin vea maren ga kpa, ve wa iko yum er ngise ga.

Ma kwagh móm móm sha won kuma Tiv sha kwase ga, kpa mayange mba eren a mi er ka a lu kwagh u heman chif or er a mi ga. Or gen ka nana er ve kpishi nahan, kpa mayange ve tema hen nan i kpe ve iyol ga; nan kaha mbagenev ishule, mbagenev ve lu gbilin, ve yaren iko gbem. Vea yar iko nahan kpa shi ve va er kwaghyan la, ve na nom ve. Vea na nom ga, a gbidyé je. Or gen ka nan lu a mi kxixix kpishi nahan kpa nan ver di móm tsó a lu nan shagba kwase, mbagenev chif ve lu nan mbaatsanev. Un shagba kwase la, iyor ve yilan er ka kwase via u tor; mbagenev ve yila er Pendaityou; mbagenev ve yilan er Hrakpa. Un kwase tor la yó,

mayange nom na la a rumun er kwagh a ban un ga, a kaha un sule kpishi, a dzeren un ikondo fafafa, asemei a huegh kpaɗ nan nain un fafa fafa je, ma kwagh a ban shagba kwase ga. Or gen ka nan ~~xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx~~ ver ashagba a ukase a har ga yɔ a tar shin a nyin je, kpaɗ Pendaityou yɔ, a lu mɔm tsɔ. Pendaityou man shagba kwase ka kwagh mɔm, kpa inja i i lu man i gem i yer shagba kwase ugen er | Pendaityou yɔ, ka shagba kwase u i veren ikav chi/ hen iyou i nan man i hembe tsan hen iyou i nan man nan fe aka/ a nom u nan do/ do/ la, ka Pendaityou u tor la. Pendaityou la inja na yɔ ka ape penda itough. Iku i/ utor mba iyorov / man ashagba a iyor ken Tiv chi/ i ngi hembe sugur hen Upendaityou. Ka di ichan i Pendaityou je la, mayange or kpe moa de tan Pendaityou akper ga; kasev/ mba ichanev yɔ, or we ve iko sha iku i no/ y vev yum ga, man ve di yɔ, mba ye ichan kpishi hen nom. ~~xxxxx~~ kbara yɔ, ikondo tsɔ kpaɗ mba dzouga a mi ga, ugen ka nana ta mou man nana na ma huror na a tume ikondo a ^{na} nan ye; man ia va ande, nana lu a ta di mou ga la, nan hire dzenden di idyeregh hen shighe la je, kpa iyor ve yilan er ka kwase u via.

Kasev mba a inja kpishi hen Tiv, mba wese Tiv kpishi. Kasev mba eren tom u jiidi kwaghyan man u itiev. (Fagra yɔ, u nenge a mi sha kwagh u tom u ukase ken Itiough hen Aeren a Tiv). Man kwagh gen u sha ier i Tiv sha kwagh u kwase yɔ, ka u tsan a kwase, mayange or Tiv nana kɔr- chio u den yaven a kwase er uwer mɔm nahan ga, sa/ kwagh a nyon/ nan ngegh, man a hembra nan ye, man shi ma kwagh ka una tser nan yum ian a lu ga mba i hembra nan u yaven a kwase ye, gadiya ka nana be/ iyol kpaɗ, nan nɔngon sha u yaven a kwase dzan dzan nan kar ku. Ku u vihi Tiv . yum kpaɗ ka u undun kwase la, man a ne ve or Tiv ka nan va/ ku yum ye. Man u nyɔron gadi a vihi ve yum kpa ka u timbirve kwase tsan a mi la.

Or Tiv ka nan yar kwan er: Ika/ i kwase, ika/ tuam.

Kwase tɔn.

Tiv mba a ier i sha kwase tɔn hi/ ngise je dzan dzan nyian mba eren her. Kpa shighe u Ubuter mba kuran tar kpa/ ve wese ve sha ~~xxxxx~~ mhen ve u sha ~~xxxx~~ han ma mkohol ne yɔ, ve nɔngo u geman kposo chion/ .

Nom ngu a kpe a undu kwase yó, wanngbian u or u a kpe la, shin wan na, a gema a tóŋ kwase la, i gema i yilan kwase u nom na a kpe i teŋ a tóŋ la er kwaseikoson, shin kwase ichóghol, ga yó, kwase diako. Man ka a kuma ka tóŋ kwase la yó, or u i lu u nana tóŋ la, nan gba teman tswen tsó nan tóŋ ga, ka nan vande lóhón anterev mba nan mba tamen chí/ ve va haŋ inya, a karen diako kara yó, kwase ka moughon na una tóŋ nom la.

Inja ka nahan: Or u a kpe la, ka Asom, kwase u Asom la, ka Wantor Man wan u Asom shin wanngbian la, ka Awua; man orvesen u a lu wanter u Asom la ka Maisho.

Nahan Asom una kpe yó, a tsa ghem je man a kar diako man a tóŋ kwase na kpaŋ ye. Awua una dzende a lóhó anterev nav mba ve ye ingór imóngo chí/ vea va haŋ inya, yó una kaŋ a ve er: Asom saŋ kara yó, ikav nav mbi hen tembe ura ngu nóŋ sha mi, man m yer ne anterev^{an} mer va tóŋ koso nen ye. Man a lu ne ka ura u vihi wanter wen Asom ikav kpaŋ ka ishi- ma yen. [BATAKEN: Se de ikav mbi wanter mbi vihi ura ga. Uwe Maisho mough sha tóŋ ikav mbin na mba vea fa koson yó, se nenge yó, se yem kara! (Inja i ikav mbira jim yó, ka kwase shin kasev mba Asom je la). Alagha una lu a kasev imóngo kpa vea tóŋ noŋ hen iyange la chí/. Tsó Maisho una mough una kar diako u inyar chí/ kua u angórogh kpaŋ; una beŋn yó, kuma sha ukase ve. (Er ka nom a kpe je tsó kasev shin kwase nan fa nom u nana tóŋ yó, nan lu a mi ken ishima). Ka han ma or man una chihi a tóŋ ga, saŋ wan u nom la, shin wan^ó u nom lu, u sha ngó móm, ga yó, ma wanter u sha iye ingór i móm kenŋ. Aluer a lu Awua wan u Asom la, man una lu tóŋn Wantor, kwase u Asom yó. [Maisho una mough a pine Wantor er: Ka han ma or man i lu u ka ma nan nengen sha we? [Wantor: Ka Awua ne man iyange ter na lu uma je kpa wam ngó iko yum ye, yó, er ter na a lu ga ne kpa ka un je man i lum er na a shi ma a nánga nengen sha a mo ye. Maisho: U kaŋ doŋ nahan yó, Awua uwe yó, u kaŋ náa? [Awua: Ko kpa m venda ga. [Maisho: U kaŋ doŋ. Awua yó, mough ase va a ikegh i aven megh. Tsó Awua una mough a dza kór ikegh una vagn a mi yó. [Maisho: Wantor yó, mough ase tile sha xaxo dzuwa nen angahar. Tsó Wantor a mough vea Awua vea tile, ngura a va nguhar, ngura a va nguhar nagh, vea dmuwa; tsó aluer a lu Maisho iyol naŋ man una kór megh yó, una avé ve, man una kór ga yó, una gema a kaŋ a uŋ ker la, ngura a mough a kór

ikegh i Awua a ve a mi la, una gba aven ve megh mi. ^{hav} ~~lav~~ la yó, a nyór a ikegh ken nguhar ku Awua a duwe a mi a nyór di a mi ken ku Wantor. ~~lav~~ la ka di msór u megh je la. (Aluer a av ga tsó Awua una gba tógn Wantor yó, Wantor a mar ga). Ka ape i luy man ka or a tógn kwase i av nan megh ken la.) A aven yó, ve hire ve haf inya chiz yó, Awua una va a ngóivo una va na anterev nav, vea sǒngo a kar inyam a yem a dza ya. Man or u a av megh la, una yem a ikegh i meghesh la uma. Nahan yó, Wantor hingir kwase u Awua vo; kpaɣ mayange je Awua una yila Wantor er ka kwase na ga, una yilan un er ka ngó na.

Or gen ka nana tóɣ kwase diako nan eren a mi doɣ doɣ, kwase la a hungur nom na u tsuwaɣ la je, a mase umbur ken ishima. Kpaɣ or gen yó, nan eren a na dedoɣ ga, dzan dzan kwase la, a dzer vaan nom na u tse gben.

Kwase ichóghol ngu andza a har. Kwase ichóghol u a vande maren ken nom na u hihiɣ nguinja na kposo, man u a lu a mar ga ngu diinja na kposo. U ka una vande maren man wea va mase tógn la, wea mar ónov a mi nan nan kpa ka mba nom u hihiɣ la, chicha, ka u ou ga. Ónov mbara vea va ganden iyor chiz tsó, ve yem ve gba dza shiren wanngó u ve u vesen u ngise ngó ve vande maren ken nom na u hihiɣ la. Iyor chiz ve yilan ve, ve dza m̄ sughur sha ter u tsuwaɣ la, ve ng tema ngura sha tse. Man a lu kwase u ter wea mar a mi kpaɣ mayange u chihi u yila ónov mbara wer ka ónov ou ga, u yila ve wer anterev ou. Man mba kasev vea lu sha mi, wea tóɣ wea yam kasev a mi kpaɣ, u ngu samber di a samber ter u a tse tsó, wan u teman we sha tse je yó, u ngu a mar ga, u va kpe kpaɣ, wantor u u u tse ngó na la, una kura cha cha a yem a mi a dza hingir hingir angór a na, mba nomso mbara a hingir mba shiren un. Saɣ u dza er kwase sha ingór you i ter u luy na u, shin wanngó u, man u mar wan a mi una va tema u sha tse, a yilan er ka wan wou ye. Man kwase u ter u shin u wanngó u, ka una er ~~inim~~ una lu a mar ~~ga~~ her kwa móm ~~ka~~ ga tsó, ter la a kpe a undu, wea tóɣ yó, óo, ka kwase wou la, ngura yó, u mar a mi nan nan kpaɣ ka ónov ou cha cha; vea va tema u sha tse.

Akur a Tiv agen nga tógn kwase u ter mayange ga, eri Ikurav nahan. Man akur a a tógn je kpaɣ iyor mbagenev móm móm mba rurun ga, kpaɣ or u ka nana venda u tógn kwase u ter shin u wanngó la, iyor ve ór akaɣ sha a nan ~~daɣɣ~~ ~~daɣɣ~~, eri Man ngu or ga, nan de kwase u ter shin u wan-

mgbian, ngu dzenden da~~ng~~ da~~ng~~, mbagenev ve ka~~r~~ er~~r~~ Ka iwuhe je, or la ngu vendan er nana ver wanmgbian u nan la tse ga.

Kwase gen yó, nom ka una kpe nan, nan kara rumun u tón or her ga, i lu nan ka yemen hen ityó i nan karen dza eren nom ugen; kpa tien u nan a venda er~~r~~ n vande maren a ingór i or u a kpe la yum. Kpa a lu tien u a ongo imo i ingór na, man i lu un ka ingór na la i ya ichan ga yó, a ka~~r~~ er~~r~~ ingór na ka~~r~~ do~~r~~, i hire vea yam ishe sha ó uón. Man ka a lu ipara tien yó, mayange a ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ wa iko ga. Ichan a er ingór na ia yevese a hire kpa~~r~~ a gbidye a hire a mi, a dza na iyor mba nom u ingór na la, i yaa i sa~~r~~ da~~ng~~, or ungwa i her ga.

Ka ape ichan lu eren kasev mba ikoson ken Tiv hen ayange a a kar la. Kpa~~r~~ er ainge Buter mba kuran tar kpa~~r~~ ve hi~~r~~ u kaven aka~~r~~ né rahan yó, ichan ngi hiren jime hen ukase sha kwagh ne. Ve yó~~r~~ er: Alier nom a kpe kwase yó, kwase la nana er ishima i nian; a lu nan ka tón nom yó, nana tó~~r~~, man a do~~r~~ nan her ga yó, nana yem, nana dza er nom u sha ishima i nan, u a do~~r~~ nan yó. Nahan ainge ichan ma~~r~~ pever kasev hen gbenda la, kpa mbagenev yó, ichan kpa ka a pever ve iyol a utien vev ga. Ichan ka ia gba eren kwase ichóghol yum, nana ka~~r~~ er nana hire hen tien u nan yó, tien la a wa nan mchiem iyol ~~r~~ er: U hire me wua u kpee; nenge fishin yange kwase yamen, man kwase wam u lu m yam je er Fishin lu a tóndo kwase yamen ga la, man u nenge wer u dughum kwase m sa~~r~~ ishe yó, uwar wam ngu mó~~m~~ a we. Kwase la a yevese a dza hen mbaajiriv kpa ve kure dzwa mó~~m~~, er: Uwe wankwase ne, ka u ka gban tien wou tse shini? Ishe i lu i yam sha Fishin/ je, man ka nyi u nenge u bunden i ainge? Ka nyi ne kasev ne vihin tar ainge nahana? Ne dzan yó, ~~r~~ ner Buter gber ne ayange er ne ngura yó, ne mba ngó~~r~~! Kpa una mough a yem, hi a tien na ga! Tsó tien la a kór a hire a mi hen iyor mba nom na mbara, a dza na ve, kwase la a mase vaan her. Man ia chimin ishima ia dza yila ijir hen Buter yó, tien la a ka~~r~~ er: U dza yilam ijir yó, me tambe u keng! Tsó ha~~r~~ra kpa~~r~~ shi i cha.

Or ka, nana tó~~r~~ kwase ikó~~r~~ nan wa~~r~~ iko yum er kwase u nan u nan er sha iyol i nan ga. Nana dza va a ikondo i dedo~~r~~ kpa~~r~~ nan na kwase na u nan er sha iyol i nan la; a lu inyam kpa~~r~~ nan humba nar u nan la, nan gema a na di u ikoson la sha shia kor tsó, sule kpa ihande yen hen kwase ikoson gben, iyou i kwase ikó~~r~~ kpa~~r~~ mba maa i do~~r~~ ashé ga. Sa~~r~~ ka a lu

kwase ikoson nan mar ónov ve gande man nan kara ya ichan hen or u tón nan la ga, ónov mba nan ve eren nan akaɗ la ye. Man kwase ikoson u ónov nav ka vea taver yum je yó, or u a teş un la, je kpaɗ a gema a lu a lu sha ikev na; ónov mba nan ve rumun ichan i bende nan je ga.

Ka ape kwagh u kwase ikoson a lu ken Tiv dzan dzan nyian ne.

tiough 8.

New Page
Small caps

Kwagh u utor agbande. →

Tiv hiɗ nengen kwagh u tor hen Uke, nahan tor sar ve. Iti i tor ne kpaɗ ka ishember kwagh i ken dzwa Uke (Tsonka). Ngise Uke mba ~~xxxxxx~~ wuan nor dzenden ken Tiv wuan unor tsuwan anyi dza teş ken aduuse ken cha je. Nahan ve wua jegenor u a hombo unor mbagenev chiɗ, inyigh nagh i móm kpa ki lu kpan gbangalaɗ,inja iganden nor la, Tsonka (Hausa) ve yila er| 'toron giwa', Tiv dzer ungwantiɗn kwaghóron la gbem; nahan mba va gba meɗn dzan ken Waka yó, ve nenge or Uke nan tema, Uke mbagenev ve haɗ inya chiɗ, ve chian nan kpaɗ, nan humba Uke mbagenev chiɗ; iyor Waka ve yilan nan er| 'Aku Uka', ken dzwa Jukun, Jukun mba Chamba ve gema ve lu di a or ve u hasen ve itiaɗ, ve yilan nan er| 'Kuru', ve kpaɗ ve chivir nan. Nahan Tiv kaɗ er Uke ka ve ver or móm nan humba ken a ve chiɗ er toro a hombo unor chiɗ yó; nahan or la, ka di toro ve je la, tsó Tiv vea dza Waka yó, ve kaɗ er vea dza nenge toro u Waka la, ka a tilé kuyɗ er 'toron giwa' yó. Dzan dzan ve va gema yilan er toro Waka; shi ve va kporom ve gba yilan er tor Waka. Ka tse yó, Tiv mba ve taver ave doɗ doɗ gba nǎngon u nyóron tor. Nahan tor yan a sar or yó, or la nan dza wuha nan dza ya, ajiir a Tiv a yan tor a nga a tar tsó: ka Waka man Mgbakpa man Utur. Kunav yó, lu dzuwa a tor ve gbenda kposo sha hiɗiɗ la, kpaɗ ka tse yó, ve kpaɗ ve gba yemen shin Waka kua shin Utur dza yan tor; man ve iyor mba Kunav lu dzuwa a tor ve la je kpaɗ lu Jukun mba shin kpe ifi ~~xxxxxx~~ Benue, kpaɗ Tiv yó, lu ve yila ve er Uke mbangerev. ~~xxxxxx~~ Dzuma la yó, Shitire kua akur a Tiv agen vande yan tor shin Waka kua shin Mgbakpa kara ve. Tómbó, Ibati kpaɗ ve dzuwa a tor gbenda ~~gɔ~~ kpaɗ lu Uke.

Kwagh u tor Ukear.

Kparev chiA, lu fa kwagh u tor hihi je ga, ^{lu} Shitire man Ukum, do-
ndo a Uke yande la ve ve hihi fan kwagh u tor ye, Kparev va nenge hen ve
ye. Iyor igen mba shi ve ya tor tsuwa a Shitire kua Ukum yó, lu Nóngov,
Gema ka hen Nóngov je Kparev hihi fan kwagh u tor ye. Nahan tor hingir
u samber ken Tiv chihi.

Kpaɛ er ngise la iyor ngeɛ ga yó, or tema tor móm tsó nan gema a na
ati sha ikwe i wanterev nav chihi; ati a tor chihi kpa i lu ken dzwa Uke,
iyor Waka; sha achi u akaɛ a tor chihi ka akaɛ a Uke.

Tor yan.

Ngise i lu han ma or man nan tema tor ga, saɛ i lu or u nan fe kwagh
doɛ doɛ shi nan lu tsav kpaɛ, man shi nan lu a iyor kpishi, u nana tema
tor man nana kura ityó doɛ doɛ yó, ka or u nahan man mbatamen ve dzuwa
chihi ve ve^{no} nan tor agbande ye; man sha mlu u tor kpaɛ ngise i lu ortamen
kpee man i nagn nan tor ~~ga~~ ga, a lu wanye je kpaɛ nana duwe sha ian man
shi nana luyⁿ a ishima i kuran tar doɛ doɛ yó, i gba nan nan tor tsó,
mbatamen ve vande teman ve hen ayol a ve chihi, sha or shon u vea na nan
tor la; kpaɛ mayange nan fa ga, mbatamen ve gba kóson ve ayol a ve
tsegh^{hi} tsó er ka via wan u via a lu u una kura tar una ngohol or wan-
ichóghol a gbihi jime ye. Vea kóson a dza kuman ve yó, iyange ve dzuwa
ve mbatamen mbara, ve ór kwagh chihi ve tema sha ikwe i ityó ve la chihi;
iyange ma mótrom a mán yó, ve dzuwa her, or u i lu ve ka nan ran tor
la kpaɛ ve yila nan her; man aluer nana gba van mótrom sha ishima i nan
tsó kpaɛ ve kpaɛ a nan er nana dza ver ve dzende ken Uke, (shighe gen yó,
nan vande unguan akóso a tor man shighe gen yó, chion tsó kpaɛ nan fa
ga, nahan ngise tor lu kwagh u inimbe ga). Tsó nan mough nan tóɛ mbata-
men mbara ikav, a lu sha itrough ki nan kpaɛ nana tóɛ ga, nana na ma
wanye u nan shin ma wan u nan una tóɛ, kpaɛ ka nan je nan tés la. Hi-
hihi la i dza tor~~xxxx~~ yan a sam uwua man u alev, man iyor mbatamen ve
kese ati a tor sha a ve la kpaɛ, ve dza, a akundu ave seɛr seɛr, vea ye-
men kara yó, iyor ka gban óron kwagh a min ken jime er mbaivav yem tor
yan la. Vea dza nót^r shin Uke yó, ~~XXXXXXXXXXXXXXXX~~ mbatamen mbara ve dza
haɛ hen ma ikar u mó, ve tóɛ kwagh la ve ór, or shon u ve ve hen^{hi} nan

la; ngura a dza őr tor, tor Uke u ve dze her la. Ngura a ungwa a lu a min; kper sev a aven yó, un ikar ve shon la a hemen ve mbatamen mbara gbenda, ve yem hen tor, kua er u i lu nan nan tor la kpař; man ikav mbi ve ve a mi la kpař chiř ve dza gure inya ve ta tor inya, ve tóř kwagh u tor yan ve őr tor la, ve tóř sam u ve ve a min la kua akundu la chiř, ve na or u a hemeř ve gbenda ve ve hen tor la, ngura a mough a gure inya a ta tor inya a kende ikav mbira chiř a na tor; tor a ngohol, a kař er un ungwa ve, ve hire ve dza yav inya, una kenger a ishima man una kař ve ye. Tsó őr ve u hemen ve gbenda la a mough a ve, ve gbóř lun tsó, shighe gen ve tsa je er iwer i hiar nahan, asema a nyian iyor i sha ya chiř, ve gba henen er alaghga Uke dza songo mbatamen, ve yem dzungwen chiř.

Iyařnge a kuman tor u Uke la ishima yó, a kohol ve ati a tor a na chiř ve va dzuwa hen ya na, a tindii dza va a mbatamen mba Tiv mba ve ve tor yan la. Vea vařn yó, a tóř msórom vem na Uke ma i yer er tashi la, a na ve; ve ma, vea vařn chiř yó, tor a mough a ati a tor na chiř ve nyóř shin ató ya, (ka ati a tor a tor Waka ne: Abowachiho,inja na yó er: Abo u tamen, man Abowatiti,inja na yó, er: Abo u kiriki; man Kinda man Yerima man Garadima man Madaki. Kpař ati a tǎř ne pav ingo-ngo i hiar, a Jukun (Aku Uka) jim yó, ka Abo u tamen man Abo u kiriki man Kinda; ka Abo man shighe gen i yer er Mue tamen man Mue kiriki ye, man Kinda. Man ati a tor a tar la yó, ka di a Tsonka je la, ka Yerima man Madaki man shi Garadima, Jukun di kpař ngohol a ngohol ati a tor ne hen Tsonka (Hausa) gadiya Jukun Waka lu a Tsonka ngise je, ka er ve lu iyor mba taver asema sha akař a gbaařado ve yun ga yó; mař ve undu akař a ve man 'Adini' ve kpař mař ve ngohol akař a Hausa man Adini u Hausa kpař, nahan ve rumun ga.) Nahan ve őr kwagh chiř, tsó ve duwe ve hire sha dwer.

Tor la, a kař er Abowachiho (mue tamen) a pine Tiv kwagh u ve ve la, Ngura a ~~pine~~ pine ve, ve kař er ve va a or ne er vea va na un yó, a ver un er una lu ve ka orkuran tar u Mbaivav yó, Tor a kař er un venda ga, man ve nenge doř doř un or ve shon una lu a ageř a kuran tar ve u Mbaivav ha? Mbatamen ve rumun er ve nenge doř doř je. Kpař tor Uke yó, a pine kwagh u mtaver la nahan i lu mtaver u ageř a lunř a mi hen ityó, lun a tahav mbu nana venda ikař yó, or a chihi a hamba ato ga, kpař Tiv

yó, ve gema ve kpaɔ er tor ngu pinen nahan ka u aluer or la nana taver tsav ngegh yó. Tsó tor la a tóɔ ikav mbi torov a na mbatamen, mbatamen ve gure inya ve ta inya ve sugh tor; ve mough a ikav mbi torov mbira; shighe gen yó, tor Uke la iyol na je a na or la ikav ye, shighe gen tsó a na mbatamen tsó ve mase dza kóron tor sha ya ayol a ve, ve mase va tesen un a tese.

Ajiir a Tiv ve ye tor a nga a har tsó, man va tsa yó, mbagenev gema dza yan shin Utur kpaɔ; Man ikav mbi torov kpa mbi kposo kposo; ken ajiir a har ne chiɔ. Ijiir i-tiamen i ngi di i móm tsó, ka Waka; man i dondon yó, ka Mgbakpa; i masen ka Utur. Ikav mbi torov mbi Waka yó, ka riga u pavbagu man afia, ka chiɔ je la. Mlu u pavbagu; pavbagu ka i kor un sha ikondo i murfu man amua man murfu u iyaɔkure, ató akondo a tar, man va tsa yó, i kara nyóso murfu u iyaɔkure sha mi ga, i gema i lu koron ikondo i Nasera i pupuɔ, Uke mba yer er Alawayo, man Tiv mba yer er Kwavaóndo. Akondo ne chiɔ i pav abamber abamber i nyóso i kor, i hingir nyóso nyóso. Man afia la kpaɔ, ka sha ató a ikondo a i koron pavbagu min la, kpaɔ shi ka i kor afia a min ye; wen afia lihi yum ga, ngu a lu teghekeke nahan. Afia yó, mayange tor Waka fagn nan Tiv mba dza yan tor hen na yum ga, kpaɔ pavbagu yó, nagn gbem je; kpaɔ afia yó, nagn han ma shighe u a ne tor kpaɔ ga, doɔ un u nan Tiv yum ga, nahan a geman a humban a nan idier i amua, ga yó, swaki; nahan Tiv mbagenev je yó, ve fa afia ga, u ór ve kwagh u afiator vea kav ga, saɔ u ór-ve kwagh u idier i swaki, ga yó, i amua. Kpaɔ Ukum man Shitire kua Nóngov yó, ve kav kwagh u afia doɔ doɔ.

Man ikav mbi torov mbi Mgbakpa yó, lu idier man togo Kachina, ga yó, i lu togo ikaɔnyon; idier i kor sha swaki, ga yó, i lu amua. Man ikav mbi torov mbi Utur yó, ka riga u il man idier i amua, ken mase ityó yó, Utur va gema nan agundu; lu chiɔ ikav mbi torov mbi Tiv dzuwan a mi ken Uke je la. Mbatamen vea ngohol ikav mbi torov yó, ve hire sha ya sha Tiv, vea va sóón yó, ve kpaɔ or ɔ ve u ve lu nan nan tor la a mir msórom, iyange i msórom ma a ma la, or la nan haɔ msórom nan dzer kwamegh sha mi, nan dza na orvesen u nan lu orvesen u nen ityó i nan chiɔ la; shi nan dza a ikundu kpaɔ. Homiyange a va kóndon yó, ityó i nan i gba yaren msórom, yó, iyor mba hen ya mba hiren vinen amar jeɔ (yó, nen ayange la chiɔ a ga msórom ka maɔ lu mger, la je, or la nan kara dzenden ken igbar

ga, er nan gba hingir nomnor ve, iyor a tume nan). Tsó iyange ia va karen yó, iyor ve yar tor ve kuhwa amar di^{ng} di^{ng}, yó, mbatamen mba man msórom je^r Mgise la mbayev ma^{gn} msórom er ainge nahan ga, i lu mbatamen tseghⁿ. Iyange a be^{gn} yó, ortamen a mough a tile a yó^ó iyor ve ha^g inya cha cha, ve huwan ayó^óso chi^f, hough tsó kpa^g or kara tehe ga. Ortamen a mough^g tile a ka^g er: Ne ityó yam mbaivav, ne nenge er se kohel he^{gn} nahan ka gbilin ga, ka ityó^óka^g je^r tar ngu vihin yó, m mough mer guda yó, ka toho tsó ngun me sa^g ye, m moughon yó, wan u via ne mough a mo ityó, se ka^g ser se dza sa^g ken toho je^r gadiya mbatamen kpe chi^f mase undun mo, man m kara ngu ika^g ga, m vende kwagh kpa^g or ongo ga, iyor mba gbe kpen er vea tim yó, iyiagh kpa^g ki dion ga; tsó lanem yó, mer me sa^g toho kara, mase eren nen tar wen. Man se mba dza no^r m te^g m er tor Uke nahan yó, gema pinem er: Tsó wanye u m lu a min ne yó, una ka^g er una ver un tsó mo m gema m suwe un nahan una fa ityó kpa? M rumun mer ka wanye u taver ishima kpee; (a lu orvesen je kpa^g nan yila er wanye) . Yó, wen di kpa yila mbatamen nav sughur it^{ough} a ve, yó tó^ó ikav nam er m va di m va kohol ne mbatamen mba ne mase shin yó, m ór ne, ne kpa^g nea rumun nahan yó, se na un ikav je yó, a nenge tar a hingir tor wase u hen Mbaivav chi^f. Tsóⁿ ne ungwa nahan yó, ne ka^g nana? Mbatamen mbara vea rumun^g dzwa móm chi^f er: Via kuma tor, i ver un; tsó iwer i ka^g, ortamen la a mough a mbatamen chi^f kua or shon u ve lu nan nan tor la, ve dza ken huwa hen iuv, ve dza dugh ikav mbi ~~tsó^óka^g~~ torov mbira ve ha^g nan; i tó^ó gambe kpa^g i dza a min, i ha^g nan riga u pavbagu la man shi i chir nan idier i afia la kpa^g, tsó i tó^ó nan i penda sha gambe. Iyor ve tó^ó iyor i nyiⁿ, ve hemen mbatamen ve chir sha mi i va duwe a mi sha tembe, i gba kuhwan rumun icham tor; icham i tor waka yó, i wa er: Tor tuma asukunya! Mbagenev ve rumun er: I ye, ye, ye, Ali wai, tor tuma asukunya! 'Lnder: Tor' tuma asukunya! Mrumun: I ye, ye, ye. Ali wai tor tuma asukunya!'. I kuhwa nahan i ningir gar a tor la sha it^{ough}, a va shirin hen tembe yó, iyor ve kohol her cha cha ve ha^g inya, ve mase kuhwan ~~xx~~ her yaren ikwan ka^{gn} er: Ageba utagi! kwagh er nyian vo. Aó-ndo kume pir iyange vo. I kuhwa tor tsu^{ng}. Iwer yóron: A kuhwa gba^{ng} yó, mbatamen ve yó^ó er iyor ve ha^g inya tor a yó^r nahan; tsó iyor ve ha^g inya cha cha, kpa^g ve ha^g sha inja sha inja sha uipaven vev mba hen ityó ve la chi^f, tor a gba ve msórom utye utye, a kór ilev a dzer sha mi

di nahan chi; hen nahan yó, hingir ańdoaimagh ve, ve ngohol ilev mbira
 ve sńngo man mba tugh mbu dze yum i doş ve u sńgon ga yó, ve ta kor
 ve dza sńngo ajiir a ve; mba ve senge la ve jiir ayol a ve, kasev mba
 hen gar u tor la ve er ruam ve ya mi, mbatamen ve tsa man msńrom gberen
 amo kaka. Tor yó, tugh a ile nahan a kara lu ga, a yem a dza yer er
 inyam Cikume i yeren iyol; una yeren yó, iyor ve gba kań er tor yem
 sha Ańdo vo. Kper sev a aven yó, mbatamen ve dzuwa chiń hen tor, iyor
 mbagenev mba nyen ve tsa kpań chiń ve dzuwa her; tor a kór bua a sńngo
 ve mbatamen, ve sńngo ve ver a hire moron; (ngise a sńngo bua kpań i
 bur fań ga, a mor icha i gba man i va bur ye), ve ve hire ve hań inya
 chiń ve wuba swem ve kań er. Ve yó, ve ver a ver via ve tor ishima i
 móm je; ma kwagh móm móm a de eren un ga, ityough tsó kpań ki de nanden
 un ga, i de un a lu uma a sńr tar wase; a kka kura wanichógholov kasev
 ve mar, ikór i dio, iyagh ki doş. Akań ne nahan chiń yó, ve mbatamen
 ve dzuwa ave sha swem la chiń; ve kór ve wań shin inya hen itine i
 akinde hen tembe ve mór ayande her. Ve kese mgerem shin kwariyongo ve
 gber afan er mńdorom ma gba, tar ve u doş, iyor ve kór iyó ave, tsó ve
 mough ve bur bua ve, mbatamen vea burun chiń yó, ve hire ve kań tor er:
 Iwer i tan yó, tor yór ve, mase shin i utu vo, ka henpe se mase kaven ve
 je ra, se ya iwer i tan shi nungwa se sha i utu. Tsó ve tńdo adzenga ve
 na tor la er ka iyenge i iyor i una wua a nungwa tor la; tsó ve hembe
 ve yem. Ayange a karen iyor a gba kpen hen ityó i nan i nan lu tor sha
 mi la yó, iyor ve kań er via gba wuan iyor nungwan tor a min vo, man
 una nungwa nan kpań i kuma ga; ve kań er sań nana wua wan u nan u mimi
 u a hombo doń nan ishima chiń la a na ve, vea ya man a kuma ve ishima
 vea chivir un doş doş, vea ungan imo i na kpań ye. Ugen yó, nan na
 dzwa ityó i nan y i wua je, man iyor ugen yó, a venda a kań er una er
 nahan ga; a lu nahan yó, guda i de chie un ga.

Or ya tor ayange a karen yó, nan mir msńrom ma nan ati. Iyange i msń-
 rom ma ma la, mbatamen ve dzuwa hen nan chiń, man mba i lu saren ve
 ka yan ati a tor la kpań chiń ve va. Vea vań yó, nan ma iti i tor i va
 a inyaregh er sha ityough ki buagh nahan, shighe gen yó, i lu bua ishi
 shi je, ve va na tor, vea nań yó, mbatamen kpań ve va. Vea va dzuwan
 heń chiń yó, tor a mough a tile a kań er: Ne mbatamen, ka mbayev mba
 iyange ne kań ner ve dzenden a mo ityó ne; yó, kam ka kenden ve sha

nyian sha ashe a en chi/ er ne fa er m we imo yen iko yó, yó, m ngu pinen ne, mer: Ne nam ve ishima i móm je shini, ne nam asema a hara?

Mo yó, m ngohol ve sha imo yen ishima i móm. [Mbatamen: Se yó, se ver u a ver je ser lu se tor, man er se ver u nahan yó, kwagh u u ka/ yó, ma or u nyiman nan ngu ga. Yó, se rumun, nahan tor a tó/ idier i amua a k/ chir or u a ne nan Abo tamen la, a shi a tó/ igen a chir di u a ne un Abo kiriki la; a shi a chir u a lu nan un "Kenda" Kinda la. Ka ati a tor a ngise tor iyol na a na la; una be/ yó, a yór mbatamen, tsó ve hembe ve yem chi/. Ngise la yó, ati la, a yem ga, a gba lun a tor ghem tsó dzan dzan i kar mirin msórom, man va tsa yó, a na ve ati nahan kpa/ ve yem tsó; ve dza mir msórom, iy ityó ve chi/ i mir ikumen msór, iyor ve mase ka/ er mba va veren mue via nyian hen ityó na.

Iyange i msórom ma a ma la, tos a dza nyór a ityó lugh lugh i kuhwa agbande ding/ ding/. Iyor ve mase ka/ er tos va nyór vo. Káinja shon i ngise i yilan er tor gbande la, gadiya ngise Tiv fa genga ga. Genga ka kwagh u Uke, iti ne ka i ken dzwa Uke, Uke ve yila er 'Ganga' Tor a va nyór kpa/ a tema inya ga, a tile sha, sa/ or u tor a ve nan inya la nana shir tor; torshirin yó, i va na tor ikundu, yó i shir tor vo, i ver kwav i ha/ ikóvough ki anyam sha mi tor a tema; yó, mba kuhwan agbande ding/ ding/ vinen amar ningir tor sha ishi je er mba kuhwan tor/ Man kwagh gen lu, i tóngon, i er un sha kon i só/so un ho do/ do/ a lihe gógónan er kakaki nahan, i yila iti na er: Itiam, ka un man ngise a kuhwan tor agbande i tóngon ye. Dzum la Tiv lu a fa kakaki ga/ Kakaki yó, ka kwagh u Uke; ka ityam lu kwagh u Tiv yes/ Tor a tema, a kuhwa gba/ yó, a ka/ angwe er i yó/ i ha/ inya, angwe a kór akpa ken uwe a gbidye iyor ve ha/ inya cha cha.

Angwe la lu iti i tor ga, kpa/ un kpa/ i ver un a ver je i yilan er angweter; un yó, iyange a veren ati a tor a chirin ve ader la, tor a gema a na un akpa, una gbidye or kpa/ kwagh ga. Angwe kpa/ ka kwagh u Uke, (Jukun, iyor Waka) man un ka iti i tor ken Uke ga, un yó, ka i lu wanye kwaghor. Man tor Waka ngu a iyange, ka ve jegeiyange sha gba/ndo ve, mba yer iyange la er/ Puje. Iyange la ka ia kuma yó, tor Waka man asha-gba a na kua mbatamen chi/ ve duwe, ve undu ya u Waka pepe pepe je, ve yem ken toho, vegher u ken /mbusu ta/ i mese a itough ki taregh, ve dza shi ker didi/ ve hire aikighe er ahwa a taratar nahan. Man vea gema hiren yó, wanye ugen a kohol ikav vev mbi man tashi cha cha a ha/ ken iba

a tɔɔ; man a gema a kɔr akpa ken uwe a vagn ayem sha hemen, a yɔɔn er: "Agye, agye", una kohol or sha gbenda yɔ, a gbideye nan je; sha achi u nana ta gbenda, tor ngu van. Una va yɔ, a kagn je er: "Agye, agye, agye" shighe u iyor Waka vea unghan nghan yɔ, ve fa je er tor Waka gba van ve, ve duwe ve dza kegh un gbenda. Nahan Tiv nenge doɔ ve, yɔ, tor Waka a na ve tor, na ve ati a tor, na ve agye ga, sha achi u lu ma iti i tor ga, kpaɔ Tiv gba tɔɔn i ngira ayola a ve tsɔ, ve yila er Angwetro. Tsɔ angwe una yɔɔn iyor vea hagn inya chif yɔ, tor a mough a yila ortamen u hen ityɔ i nan la, nana vengese yɔ, a kpa er mo yɔ, ne mbatamen ne se-nge ner mo m lu ne orkurantar yɔ, mo di kpaɔ m gema m ver via hen mer or tser ga, una va kar a mo sha yɔ, a tɔɔ sha angahar a am; yɔ, m va nyian mer me va na neɔ un sna ikev, aluer mba gbihi un una va gbenda tswen yɔ, kwagh a va er un yɔ, u kpa wer u fa ga, yɔ, m va na u un sha ikev nyian ve, nengen sha a na doɔ doɔ; ka we je u suwe un ken ijime ye kwagh a er un yɔ, me kpa orvesen wam via a pine u. Tsɔ orvesen la a mough di a tile a yila ve mbavesen mba sha adɔɔ a ya a ve a hen teregh ve la chif, ve vengese, a pine ve er: Ne unghwa kwagh u tor via a kpa ne kpa? Ve rumun kpa er: Se unghwa chif; a hire se a via doɔ kpee, ichombo i gbe sha ave a ngɔ. Tsɔ a begh hagn yɔ, iti i tor la i mough i dzer ilev sha ikwe sha ikwe ve la chif; iyor ve sɔngo, kasev ve er ruam iyor ve ya. Kper nan tor a mough a kuhwa a hire ken ya na, a ver ati a tor na la nahan chif.

Inja i tor a mbatamen.

Tor ngise ɔron iji ga, kuren a kure iji, kwagh a er yɔ, tor a mir msɔrom, mbatamen mba hen tar u nan ve dzuwa chif ve va sha iyange i msɔrom ma me la; tor a gba ve ityu msɔr, vea mahn chif yɔ, ortamen mɔm u tor a lu sha ikev i nan, nan nengen sha tor la, nan mough a tile a yan-ge ayɔɔso. Iyor ve huwan ayɔɔso je inyon kpaɔ i kara kpa imo ga. Nan pine tor er: Uwe, tor via u lɔhɔ se msɔrom man sha u se va ma imura tsɔ er u lu kumen tor sarka (Hausa: sadaka) u eren u lu u yɔ, shini ka ma ityɔika? TOR: Haɔra kpaɔ ka pe i lu je ra, nahan kpaɔ ityɔikaɔ igen ngi. M yav nahan mnyam chien doɔ ga, man m iene ne mer va nen me ɔr ne wasem unghan nen ye. Mbatamen ve kpa a tamen or u a hiɔ pinen la er: Pine dzan dzan a ɔr u mnyam ma shonom se unghwa; tsɔ ortamen la a pine tor er: Tsɔ ma mnya ma u shi ɔr se se unghwa kpa? TOR: I lu ma me ɔr ne ga

tsó ma m yer ne shini? Tsó tor a tó kwagh la a ór ve.

Ichin igen yó, kwagh la, i lu bagu a lu vihin iyagh, ga yó, inyon i lu yan amine yum, man tor a kpehe isho i kór or; ve ngun a yila a ór ye, kpaá tor a pase or la hen tembe ga, a gba óron vingir tsó mbatamen vea kav ga yum yó, tor kua mbatamen mba ve kav la ve duwe huwa a ve, ve dza pase mba kaven ga mbara. Mbatamen chiá vea unghan yó, ve kaá er: Kwagh ne ka u ngóá a min ga, kper a kper ne je, a dzuwa sha ilyum; (ilyum yó, ka ijiir i mbatamen dzuwan sóron tar; man ilyum jim yó, ngise i lu góáiwén i tim iá hen hárga u ipaven u tamen. Kwagh a gba yó, mbatamen mba ken kwe la kpaá ve va, ve va dzuwa sha ilyum chiá ve ór). Tsó kper sev a aven yó, mbatamen ve duwe chiá ve va dzuwa sha ilyum. A dza dzuwan sha ilyum yó, mbatamen ve kara yer kwagh ga; ve pase or u nan lu vihin tar la, man ve gema ve kaá a ortamen u ormbatsav u a lu a bagu shin inyon a lu hen nan la er: Uwe via, kaá via u hen we je a lu vihin tar ye. Yó, mbatamen ngise vea dzuwa hen ikaá kpaá i lu ve chiá ve lu a amo sha mi ga, u humban óron sha inja iyor kua tor veren ato la, nan lu móm tsó; kpaá a kure ikaá yó, i hingir imo ve i mbatamen chiá er: Ka ape mbatamen ve kaá la.

Inja i kwagh ne ka nahan :

Tor Akaanya

Ortamen u lun a imo ka Mjila

Ortamen u ormbatsav a lu hen ya u nan ka Sabe

Ormbatsav u vihin tar la ka Afena.

Ijir.

TOR AKAANYA:á Yó, ne mbatamen, ka ne lu ne dzuwa chiá ne sengem ner ne nam táá ne ner m kura ye; man kara ngu sha ave am ga, ve ngun m va kohol a ven hegh mer nea nenge mea kara kuma ne ga yó, ngohol na nen or gen u u ne gem ne nenge a nan la ye; gadzeya tar kara ngu sha ikev yam dze.

MJILA:á Tor Akaanya dem beá kara, se ver u a ver ishima i móm je ga, man or a er beá ya ityough ki nan kia kara ndiá ja gaa? E, ne mbatamena? MBATAMEN chiá:á Ka sha mi vough je u kaá la ha, Mjila.

TOR AKAANYA:á Tsó Sabe ngohol tar yó, m fa mer ne dzuwa di chiá je ne dughum ka ne gem tar ne ne un ye.

MJILA: a Sabe ka nahana? Mo ni yagh yó, m fa ga je m ton guar gbar er oþ u te kpev ityó ne. Shin ne mbatamen mbagenev ne fa ni yenegh tsó m gbe óron abu ase?

MBATAMEN: a Mjila, we hen tar ne nahan ma or er kwagh u fa ga yó, ka an je nana chihi?

TOR AKAANYA: p Tsó yó, iyange i tar ne lu u, wam yó, m kuran iyor yam iyilagh, man Sabe ti ngohol ka hingir u na yó, ka inyon kua ibggu i ye iyilagh ye.

MJILA: w Sabe yó, óron je he; ga yó, tor ngu óron i dzan dzan nahan yó, ikaþ ka óron ngun i baen ye.

SABE: a Mo yó, nyen se ór ikaþ la nahan m hir ken ijiir yam yó, m dza ta wanakiriki ne (Afena) akper, wa er una tuna, kpaþ fa ityó ga, ór nongor no nongor tsó ikaþ kór un: yó, mer a mough sha, se moa dzuwan neen nyian, yó, wen kpa a va.

MBATAMEN: a Sabe u kaþ doþ, man uwe Afena yó, u fa ikaþ inyon man i abagu ne kpa?

AFENA: a M fa!

MBATAMEN: a Man i er u ken ishima nan ngun u er i ne nahana? U dzuwa a mi hana?

AFENA: a M yam a wanor Mbaiyenge.

WANOR TAMEN ugen: p Uwe, Afena, ka ne vihi ashe nahan ne iv tsav mbu vihin tar ken vanger gbingþ gbingþ, veem er m tsuwa ishóm yam ne m gber u ka m wua kara ya; nenge a tem xi ka hi puþþ daþþ.

MJILA: a Ei he, via, ikaþ i mbatsav ka i óron tegh tegh man i kure i dio ye, de un kara, a ór a ór a na, ka wan, de kpenen er a er nahan gaþ a va wua ia (itia) sha ngóile, yó, se kenger nen ichin se wa nen.

MBATAMEN: a Mjila u kaþ sha mi.

AFENA: a Ngohol nen ase ngóivo ne.

TAMENOR ugen: a Man i jir i mbatsav kpaþ mba wáó ia ka i jir i mbaivi?

MJILA: a Ei, se hiþ yan un ken sosough je man se ar ken dzar ye. Una wua i tan ne nahan man una de fafa ga ve una shi a wua i utu ye, a er vihi yum.

MBATAMEN: a Tor yó, kure ikaþ er a mough kara iyange ngi dzan je.

TOR AKAANYA: a Mo yó, er ne nem tor ne, kuran yam ne tar doþ doþ, yó, uwe Afena ne, de kwagh la a kighir; bagu a ya ahur, inyon i ya ishanto-

ho, ka ape gbaańdo lu gba la, u de ga yó, se va sńngo u hen ilyum ne er se senge ngńivo wou ne nahan.

Tsó y ve kńr ivo la, ve sńngo, ve hađ awambe sha ilyum la; ve kura inyam ivo la, ve kar ve mbatamen chiđ kua tor kpađ, tsń ve hembe ve hire sha ajir a ve. Ngise mbatamen man tor ve, ve lu dzwa mńn.

Ijir i mbaiđ.

Ngise la iyor tunan kwagh yum er ve ton ainge sha ajara nahan ga, man iv kpađ lu ngeđ yum ga, iv lu kwagh u kunya je hen Tiv; mase mase je yó, iv mbu sha uyia, man iv mbu human lun mbu aheńnev je yó, iv mbu akńrov (akńr), or a iđ akńr yó, nan heđ je ve, kua uwuar kpađ a lu ilegh shin inyaregh ki akundugh nahan yó, i wa lun kposo, kpađ nan kara chihin kwagh u nan yum ga. Kpađ iv mbu buav yó, ka er m vande đron ken Itiough 4 ken Aeren a Tiv nahan. Man or a iđ yń ivo shin iyńngo a fa sha nan yó, or u iyńngo la, nan dza kađ ormbaiv la er a na in iyńngo na. Ormbaiv la una suwe apara yó, or u iyńngo la a dza kađ wanngń u ormbaiv la, er via kńńom iyńngo man m tńv m va dzuwa a mi hen na, mer a nam yó, gbe suwen ku a mo tsń; yó, mer me kađ u ngohol iyńngo yam nam, man a lu inđ yó, a đrom me kimbi un.

Tsó wanngbian u ormbaiv la a yila wanngń na shon u a iđ iyńngo la, a pine un er: Kwagh u via a va kađm er u kńr un iyńngo ne ka mimi? Nan rumun, nana rumun yó, wanngń u nan la, a kađ er: Yó, hire a iyńngo i via na un. Ormbaiv la, a kađ er: Tsń kara ngi ga, m dza teđ; Wanngbian la a kađ er: Yó tńđ inyaregh ki u dza teđ i u yam mi la, chiđ va a mi.

ORMBAIV: ń M vihi chiđ.

WANNGBIAN U ORMBIAIV: ń Yó, uwe via, kwagh ne kuma dzan a mi hen tor ń vo; tor yó, ka tar na, una dza ungwa yó, una fa imo i una kađ, un ka ortar. [Tsń or u i iđ nan iyńngo la, nan dza gure tor inye, nan ta inya; nan sugh tor, tor a rumun er: Ehee (ńhuum) sha dzwa u Uke. A pine nan kwagh u a gbe nan yó, oriyńngo la, a sange akađ la chiđ a đr tor. Tor a unghan chiđ yó, a tindi wanye na, nan dza yila ormbaiv la, kua wanngbian u nan, ve va, vea vagn yó, tor a pine oriyńngo la, sha ashe a ve er: Ashen u erem dzan wer nana? Oriyńngo la, a shi a gba sha mi a đr nahan chiđ; tor a pine wanngbian u ormbaiv la er: Ka sha mi ń via a er kpa?

Ngura a rumun er a őr duwe ken inya ga, tor a shi a pine ormbaiv la er: Ka sha mi via a er kpa? A rumun er a őr vough.

TOR: Uwe via ne ne, u wa apara tsóó, ka u iř or kwagh őr ityóikpa kpař i lu ga tsó, u dza teř kata? Yó, kimbin (wamen) you iyóngo ne u na iyóngo i hiar; man shi u wua la sha ngóivo. Uwer ua duwen a tsařn ahó puwe yó, me nenge a we a ilev mbi m we u ne chiř; uwe via u iyóngo la, mough yem, uwer sha ahó puwe la yó, me lónó mbatamen ~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~ kpař, tsó ve mough. Uwer la, ua va duwen a tsařn ahó puwe yó, ormbaiv la, a dza va a ilev i tiar sha imo i tor; tsó a tindi i lónó mbatamen nav chiř ve va dzuwa, tor a tóř kwagh a őr ve chiř; shi a tese ve ilev mbi ormbaiv la, a ve a mi chiř. Mbatamen ve rumun, ve kař er: Tor se, se ver u a ver je, őrón tar se yařn; or a bume yó, se ya nan; or a venda imo you yó, nana kpe jo. Tsó ve kór ivo i sha iař la, ve sóngo, mbatamen ve kar inyam i doř ve tsó; tor a kór ivo i móm a na or u i iř un iyóngo la, un tor a sař ř i móm la; i ngira i yila erř ka Shiator, man shighe gen yó, or u i ker un iyóngo la, a va na tor ikundu sha Shiator, Una na tor kwagh yó, tor a kara dugh un ivo ga, ka gbenda u tor u Tiv lu dzuwan a inyaregh sha mi la, man gbenda ugen u tor dzuwan a inyaregh sha mi kpishi yó, ngise a lu or ka yan tor yó, shighe la chiř Tiv yařn tor ma ijiir ig igen shá hihiř la ga, lu ken Waka tseghřř. Nana^{an} or a mough u dzan tor yan yó, ichan i er nan je i dzuwa ga, sař nan na inyaregh sha utor mba nan lu hen itiar ve la, kete kete chiř, man nan dzuwa a gbenda u karen dzan Waka ye. Nana na tor la inyaregh yó, tor la, a tóř wanye na, a na nan heman gbenda nan dza nyóř a nan hen tor ugen; shi nan ta di ngura kpandegh ngun shi a tóř di wanye na, a na, wanye u tor ugen la, a chin a hire; dzan dzan nan kar dza nyóřón Waka, yó, nan vande tan utor mba Tiviv kpandev sha gbenda kuma nan iyol vo; mdze a dza la kpař nan tsařn dařnř dařnř ga, nan tsařn sha uón sha uón kpee. Shitire man Ukum yó, ve dondo a Uke (Waka), ve vande fan kwagh u tor man ve vande yan tor kpař yó, ve ndzughul a Tiv mba ken adzeme je i doř ga. Ka tse yó, Ugondo nyóř chihin Uke kua Hóngov; tsó akur a Tiv agen yó, mayange chihi ngbóghom a Uke ga; Kparev je yó, shighe u ve fe nyinya kpař icha ngi a gba ga, ngise ve yila nyinya erř Ikařnde, or a henda nyinya yó, ve kař er: Via henda ikařnde ngi dza góřnan. Ikurav yó, ngise Uke a nóngeon itiař a ve kpař, kwagh u ve humban chian je yó, i lu nyinya, ve yevese^{er}/nyinya una va nyuma ve.

Kparev kpaá ka myer u ve yilan nyinya er ikande ngi dzwa gògònan la, je i hian kpa ve, izan dzan ainge ve fe ityò yilan er nyinya ngu ga, ka ve yila erj Inyinya ngi, ye.

Tor u yan shin Kachina.

Dzum u Tiv mba ken adzume la ya^{gn} ichan sha ikaá i tor shin Waka yum nahan yò, Mgbakpa, iyor Kachina kaá a Tiv mba ve dondo a ve la er: Se a Waka kpaá ka ~~M~~ kwagh móm tsò, ne ya tor hen a ve se kpaá a vihi ga. Tsò Tiv num yan tor shin Kachina^{gn} Sha iyange i Tiv num yan tor shin Kachina la yò, lu Alashirki ~~kachirki~~ (Allahsarki), lu tor u Kachina ye. Dzum la, ve lá sha ape Mbagen ve lu la, ikuwa ikuwa henpe tor Hóm a lu la, Jege-ijòr ve ngu her, mba yer er: "Ruandaadi", i om ga. Nahan or a ya tor shin Kachina yò, i kuhwa nan i ta rua er: O O O O rua Mgbakpa rua Kachina wo o o, o o rua, away away rua Mgbakpa rua Kachina we tor ungwa "ruandaadi". Mba rumun, ve shi ve kimbir sha mi vough, shi i wa igen er: Alashirki wo o o o o a o o o a ye o, a we a o o a ye m yila toro malaba wei, malaba iyarikure a yee; Shi mba rumun, ve rumun di sha mi nahan vough.

Tiv mba gem yan tor hen Kachina yò, vihi iyor Waka a Kachina; tor Waka tindi loho er: I kaá Allahsarki, er nan man a ngohol un iyoro? Nahan Allahsarki kaá a Tiv erj Waka ka ter na, nahan vea ya tor hen na kpaá veá mase dza kuren hen Waka man tor ve una ta ihindi ye. Nahan Tiv mba vea ya tor hen Kachina vea taver yò, ve dza Waka kpaá, kpaá mba vea taver ga yò, ve saá shin ~~Mgbakpa~~ Kachina. | Sha shighe la, nahan Tiv lu nngon itlav ayol a ve kpugh kpugh, dzum^{or} kpaá kara dzenden gbar gbar ga, igbenda kpa lu gaá ^{or} a mough u dzan ikur iyor igen i i lu icha ga er a lu dzende u nòs nana tsa gbenda iyange i móm kpaá, nan dzer ningir a ningir kpem, nan tsa gbenda ahó a ta^{gn} man nan ar/ ye. Man nana bume er nana dzende nyia nyia yò, nan hingir kpan je ve; or gen nan kór nan, nan dza te^{gn} cha je, nan yam inyaregh mi kara, or a ya injò kpaá i kara lu kwagh u teman gban óron a ór ga, i hingir kwagh u kóron kwar je. Inja ka nahan:á

Ibo ya Adagu injò, man Adagu ka or u Uká^a; Ibo gema ka or Ipav. Ka injò i bua? shighe gen yò, i lu ive tsò, Adagu va injò kpaá Ibo na un ga.

ADAGU:á Yò, mò me wam injò ne iyol yam tsò, tsò Adagu una hire a va

tema inya ayange a tsagn yó, Ngibo u Dam sha Igórov una mough u dzan sha won na sha Ukuna, una dza nyéron hen ya u Adagu yó, Adagu una wa un ityu una man chií yó, Adagu a pine un er: U ngu unó?

NGIBO: M ngu Ipav, wan u Dam sha Igórov;

ADAGU: Tsó u fa Ibo kpaá?

NGIBO: Ibo gema ka wan u Orga shin Kbakpegh.

ADAGU: U fa Ibo yó, kara ka kwagh ga. Tsó Adagu una mough una wa kwagh a wanngbianev nav myer chií, vea har avagn vea duve a dza tema sha. gbenda Ukuna u Ngibo una kar mi kpee la.

Tsó un Adagu una hire a va tema, Ngibo una lamén a na doó doó, Ngibo una va moughon u yemen yó, Adagu una kaá er: Una dza ver un gbenda, Vea mough, vea nguren yemen vea dza nóá henpe wanngbianev mba Adagu ve yer la yó, Adagu una hiá a Ngibo er: Nahan tsó inyam va asu asu je.

NGIBO: ~~ata~~ Inyam va asu asu nana?

ADAGU: Ata! Nenge a pinim daá a? Inyam va ase asu asu ga yó, Igór kposo, Kpegh kposo shini? kara ka Ipav móm móm ga? M dzuwa a we yó, orapirashe kuve ahungwa vanger je ve, kar se hire me dza mande u igbe. Ibo a va paá u ga yó, me teá u me yam inyaregh mi me er kwagh u a gbem yó.

NGIBO: Adagu de beá kara?

ADAGU: Nahan ka beá daá? Tsó Adagu una kór Ngibo sha uwe, vea ngurenngon yó, wanngbianev mba Adagu mba ve yer la vea duve a maá sha Ngibo vea kór a kange gbong gbong a va nyór a mi ken yaá a kar a mande un dzegeigbe a kende hen inya hen ate u Adagu. Adagu una hire haára tswar una toó ikundu una dza na tor na u ve Ukan la, una sange a ór un sha mi nahan chií, Tor a kaá er: U er sha mi je, se mba ikpan i Ipav ga. Ipav ve de ibumegh, vea va paá ga yó, teá je. Tsó Adagu una hire a va tema inya una gba kuran orkwar na tsó.

Aluer Ibo una ungua, man una ker bua u va paá Ngibo shiou yó, Ngibo una tsa hen igbe gbaá tsó Adagu una dugh a dza teá ma tar u chaá jeá Ngibo u Dam hingir kpan vo; or u nan yam un la nana mase yilan un er kpan u nan.

Ka ape ngise i hií ve kpan a lu la, Ngise i mar kpan kposo wan kposo ga; ka wan je ngise a hingir kpan ye. Shighe gen yó, a lu injó ga je kpaá, ikur igen ia va nyéron di ken tar u ikur igen yó, anom a iyor a

gba moughon tsó a dza kegh sha gbenda, mbaiyor mbara vea va karen ve mough ve ta num sha ve; vea humba iyor mbara yó, ve kór a kór mbagenev, ve wua a wua mbagenev; kpađ i lu sha ma ityóikađ ga. A lu or ka ma nan ker ɓbiamegh man nana lu a inyaregh ki nauben ɓbiamegh ga yó, nan dza nenge ma gbenda u atóaitiev a kar mi yum yó, ve yer; iyor (atóaitiev) a gba karen a lu mba taver ashe yum yó, un u a yer la a chia a duwe ga; man a lu adzun a iyér kua kasev yó, nan duwe nan ta num sha mi, nan kór nan dza teş nan ya inyaregh a naube ɓbiamegh, a kór kara a mase kađn ihagh a kov na.

Sha kwagh la shi chiôn Uke ma ~~ma~~ wua terem Saij ɓ kađ er/ ɓn yó, ngi-se un eren inyaregh sha mou ga, lu sha ikpan i kóron teşn, un fa mou u tan ga, un fa tugudu u tumen kpađ ga, ka iyor lu inyaregh nagh ye; kpađ lu Uke (Tsonka) un humban dza ve iyol yum ye, man shi ityó inyar na igen yo lu iwa varen, un hađ iwange na i móm un dza na tor Uke nan na un kpan je. (Hagra yó, mo kpađ m nenge sha ashe am, ngise hađ iwange dza na tor Takpugh Garbushi, na un kpankwase, iti i kpankwase la er/ Nyandi; m fa dop dop je, dzum la m lu wanye. Dzum la se lu twev shin uwagh u Atuhé hen pe Ukum, Mbaaputor ve lu ainge la). Man shi jegeg'benda u a dugh sha Takpugh la, ngise ve yila er/ Gbendagor, sha?achi u Uke karen her kpishi dza yamen gor yó. Nahan dzum u lu terem ka kóron ɓbiamegh yó, inyaregh yina un. Tsó a mough vea ikar na Gbaa sha Mbaityula, un gema ka Mbaijir; man ve dzenden imóngo, ve numun Uke.

Tsó iyange la, ve mough ve kegh sha gbenda gor la, hen ape u D. R. C. Mission lu va nyór twev ken Tiv hihihi ve hađ la; ka her je lu ve va kór Uke ye. Ve va kegh ken toho hen itine i iyiasa hen kpe gbenda, hen ijiir i Uke ve mem vough; tsó ve mba tem dóghó yó, Uke dza va iyor i nyiín va shir ikav, Uke mbara lu a avagh je kpađ gema kange sha uika. Tsó un duwe vea Gbaa, ve mba dugh yó, un maş un gbidye or Uke u móm aiga (igudó) shin angahar je un gbihi inya, un kange; Gbaa dza ker ugen la kighir inya er una kange yó, ugen va gbidye Gbaa aiga sha itough gbihi inya, un mase shin tswen, un fa er un sađ ve. Ya un kange u móm kara ve; un dzenda un kór móm u i gbihi Gbaa inya sha achi na la; shin un kór kwase, mase shin móm tseghé war ye; un hir yó, dzudzu sambe Gbaa sha ashe ve, un na Gbaa u ashen a ker i gbidi un i gbihi inya la, un shi a min u har. Wanngóy av mba tanen yó, kohol ikpan i terem lu kór imóngo je. Me fa iyor han ngun me ór kwagh u ~~ma~~ anom a iyor a ngise: Mba Gire u Div a mba Ge u

Adudu hen Mbaigen, anom a iyor a Ishangev mba shin itiev Udam kumbur
 Onov ve.

Kur, tor u nongon itlav.

Ngise Tiv lu a ity^o tor igen ve yilan er; Kur. Kur y^o, ngu inja kpo-
 so a tor agbande; ka kur jim je man a lu tor ken dzwa u Ugenyi Chamba
 ye. Kpa^o ve y^o, mba yer er; Kuru; Nyafa iyor Waka mba yer er; Aku; Tiv
 mba gem mba yer er Kur. Kur y^o, lu tor u tan inya ga, un Tiv yagn sha
 Takpugh man ken Gaba, ajiir a yan kur lu di a har tsegh^o; Tor agbande
 y^o, Tiv yagn ken Waka man shin Ngbakpa tsegh^o, er m vande teren nahan;
 Ngise i lu or u nan chihin kwagh nan nenge itlav do^o do^o, shi nan lu a
 mbayev mba fan itlav do^o do^o kpa^o y^o, ka^o nan kom u nyoron kur la.

Kur nyoron.

Ngise a kuma or ka ma nan nyer kur y^o, nan ka^o mbatsmen mba hen tar
 u nan chi; nan ka^o ve sha inyar je, shi nan dza ka^o tor u hen tar ve la;
 tor y^o, nan ka^o un sha bua je. Un u i lu un ka yan tor la una ka^o mbata-
 men man tor nahan chi y^o, a mough a kor kpan shin bua, man a lu or u lun
 a inyaregh yum ga y^o, nan kor kpan shin bua ts^o, nan mough nan yem Uke
 sha Takpugh, ga y^o ken Gaba, mbavesen mbagenev kpa^o ve dza ver nan. Vea
 dza no^o ken Uke y^o, mbavesen mba ve dze a nan la ve to^o nan ve tesse tor
 Uke la; tor Uke la a na ve agundu y^o ve chir nan, a lu agundu ga y^o, i lu
 akala man shi riga u pupu man shi awange, ga y^o sanker sha achi u dza no-
 ngon itlav mi. Ka ikav mbi kur la. Tor ngise una kpe y^o, abo tamen a nyor
 tor, man abo tamen una taver ga y^o, abo kiriki a nyor je; kpa^o kur y^o,
 magange mgn ngise tor a kpe a nyor tor ga, sha achi u un kur kara je
 kpa^o ka tor, un kpa^o ne di ati je er tor nahan; ati a kur y^o, ka Irm^o, ken
 dzwa Tsonka y^o, er; Yerima, man Gagum, ka ati a kur la.

Ishughun.

Ishughun i tor a i kur ka kposo, Tor y^o, ngise Tiv ve sugh tor ve tu-
 me anu inya ve kese inya ve ha^o ken ijime sha inja i ishughun i iyor Waka
 ve sughun tor ve Aku Uka vough; man kur y^o, ngise i sugh un i kure ave,
 di sha mnenge u ve nenge hen Chamba iyor Takpugh kua iyor Gaba y^o, ka ape
 mbara ve sugh kur la; Andza a msugh ne Tiv nenge a nenge ken Uke mba m
 ter ne sha hi^o je. Ken mase ity^o y^o, Tsonka va gba megn dzenden ken
 Tiv man mba dzenden a Dankol nongon itlav, ve gema sughun utor er; Zaki;

Tiv mba ongo di nahan yó, ve gema di sughun utor shin kur shin han na iti i tor kpaá er| Zaaki, sha dzwa Tsonka er ve ungwa di hen Tsonka nahan. Dzan dzan nyian kpaá ka ape Tiv ve sughun tor la.

Ichivir.

Ngise yó, Tiv vea va hen tor ve tema sha ika ga, ve haá inya chif tor a tema sha ika un tswen; Ikagh ki tor yó, ngise Tiv yilan er| Kwav; kwav yó, ngise i er gambe i mande un atsor imóngo a tav sha je er ~~nyuzut~~ yagdi móm nahan, man i shi i gema i er wangambe u kiriki i mande hen imbusu na, tor a vande tan angahar sha wangambe la man a unde sha kwav ye. Mbagenev naise ve yila kwav er| Gogo; Kpaá akaá a sha ichivir tor ne nahan chif lu Shitire man Ukum kua Nóngov man akur a Tiv agen fa aeren kpaá ye; sha achi u ve nenge ken Uke. Kparev fa akaá ne yum ga, saá tor la una lu ipara yum man ve chia un sha ipara na ye; Shighe gen yó, tor ka una tema ikaá je kpaá ve kaá a na er|; Zaki via kporom kaára mo kpaá m tema. Ve tile sha ve sugh tor kpaá. Mase mase ati a tor je yó, nga ve kwagh sha u chivir ga; i yilan yó, ka ve yila je er tor, kpaá mnyange ve chivir tor sha inja i tor ga, guda Akuraiyor.

Tor u Buter.

Tiv lu yan tor nahan dzan dzan Buter kar duwen. Azum u Buter duwe yó, Tiv lu a kav kwagh u Buter ga; nahan tor u Buter kpaá doá ve ishima ga. Buter a na or tor kpaá nan venda er tor u Buter chivir ga. Iyor mba ve nyór tor u Buter hi;hi; la chif or wagh ve iko ga; er ka nyi tor man i shi i dzende wus wue éron ajir ken oá; Ve érakaa daá; daá; sha tor u Buter, ve laha tor u Buter, ve se. Nahan kpaá ka ve ve humba sha won ye, ayange nga kar tor agbande u Tiv una ya or injó kpaá nan va yila ijir hen tor u Buter la, a tindi wanye na a dza ér tor agbande la ijir. Haára nahan chif kpaá Tiv wa iko her yum ga, ve mba mbata;hen tindin ve ve dzenden ve kuren ajir la, Tiv yilan ve er| Tor shoja; é; i lu man i yilan mbara er torshoja yó, ngise Buter a ver ortamen er nana kuran tar u ityó i nan, man Buter una veren orvesen la yó, nan di nan gema nan lu a mbayev mba X nana tindin vea dza yilan iyor sha shighe u kwagh a gbe yó, man ken mbayev mba nan ver u tindin la, nan gema a ver u móm nan lu orvesen; kwagh a gba a lu u ma nan dze iyó; na la, nan gema nan tindin wanye u vesen la; sha it;ough ki nan; ka ve mbara nahan Tiv yilan er

torshoja ye; inja na yó, er mba kiriki mbara ka ushoja, man u a lu u ve-
sen la yó, gema ka torshoja; gadiya Tiv lu a fa dugwer ga. Man ortamen u
Buter a ver un jim sha u kuran tar la Tiv ve yila er Buteril. Ve Ubuter
mba iliv mbara ngise ugen yó, Buter a kohol naní, nan vande lun tor agba-
nde man a mađ a seer nan ageđ er nana kura tar ye; man ugen yó, nan va-
nde lun ortamen hen tar la kpađ nan lu tor ga, nahan kpađ Buter una pine
kwagh u nan una fa dođ dođ nana lu or u lun a inja yó, a ver nan je.
Kpađ ve Ubuter mba iliv mbara eren tom u Buter yum ga, ve tema u yan a ya
iyor inyaregh, lu utor shoja hemban dzanden tom ye, ka toshoja kpađ dze-
nden aren hen Buter ye; man un di kpađ ichin igen yó, toshoja a dza kpađ
a ar hen Buter iyol na ga, a sađ hen Ukeđ mbatomov mba Buter tseghí tsó
a hire a va er ityó na kwagh a ór ve amo a Buter ve chia. Kwagh u tor
shoja taver sha iyange i Buter hiđ duwen la hamba tortó.

Tortó.

Ka tse yó, Buter gba nan tógh, Buter a dza hen ikur i Tiv la a dza
jimin i chiđ a na tógh a kađ er: Ityó i or la chiđ i chian nan, i unghan
imo i nan, or la nana lu tor tamen. Shi a tóđ mbaajiriv a ver sha uipa-
ven mba ityó i tor la, a kađ er: Mbaajiriv mbara ve óron ijir a or la
imóngo. Kpađ tor u a lu a tógh la a lu u hemban er ve Ubuter kpađ ve lu
man Gomna a gem a hembé ve chiđ nahan. Tiv mba ongo nahan yó, sha hiđ hiđ
la chiđ ve yila mbaajiriv mbara er utor, ve gema ve yila u a lu tor la
er Gomna; hađra kpađ kuma ve ga, ve yila er: Zaaki Gomna. (Iyange igen
Buter ugen i yilan un er Dantsofo, wen lu sha Kachina, man er a mough u
dzan sha Ukum sha achi u un lu Buter u kuran tar ken Tiv hen shighe la,
va nór ikuwa ikuwa a Zaki Biam yó, Afegha u a hiđ lun tortó hen Ukum la,
tindi ~~XXXXX~~ dugwer na er a dza kegh Dantsofo gbenda. Tsó dugwer la va ko-
hol Dantsofo yó, a sugh Dantsofo a kađ a na er: Gomna tamen kađ er m va
kegh u gbenda. Dantsofo kađ Gbandejev, tafinta na er: ~~XXXXX~~ pine dugwer la
a kađ er nana? Gbandejev pine ~~XXXXX~~ dugwer la shi kimbir er: Gomna kađ
er m va kegh u gbenda. Dantsofo pine er ka han ma Gomna? Dugwer kađ er:
Ka Gomna Afegha. Ishila nyógn Dantsofo, a kađ er i kór dugwer la i samber
inya hen gbenda i gbidye un akpa kwa puwe kar a har. Moughon yó, Dantsofo
mađ ta un ichin er a kighir yilan han ma or Tiv er Gomna, Gomna ka jege
kwagh, ka kwagh u numben sha mi ga. Dantsofo mađ shi ta Tiv ichin nahan
chiđ, Tiv chia je ve kara yilan ma tor er Gomna sha ishighe ki Buter ga,

saɗ ken myer). Buter veren utor mba tɔɔv kua mbaajiriv sha akur a Tiv nahan chiɗ beɗa, ayange nga kar yɔ, shi tɔɔ adugwer na ve, tsɔ kwagh er ken Tiv u bo je. Kara lu utor mba tɔɔv tseghɗi ga, mbaajiriv man adugwer kua amashoja hingir u gbidyen iyor ngohol ve inyarev sha ɗpara. Kwagh u lu humba lun ve jege kwagh dzan dzan nyian yɔ, ka kwagh u kwase; ka vea nyɔron tom u Buter yɔ, ka kwagh u ve ~~ɗ~~ vande veren asema sha mi je man kwase ye, ka tom u Buter u ve nyer la ve ver ishima sha mi ga.

Igbenda tor i eren kasev.

Tortɔ ngeɗ a igbenda i eren kasev kpekpe. Utor mba tɔɔv mba hiɗhiɗ mbara yɔ, or a mar wan kwase una hia a doɗ ashe yum kpaɗ, mbayer mba tor vea dza nenge mi yɔ, ve hire ve va kaɗ tor er: Via u hen mbaivav mar wan doɗ ashe kuma u lun kwase u or gbilin ga, a kuma kwase tor. Tsɔ ~~ɗ~~ a lu hen ityɔ i tor la yɔ, ka chiɗ laɗ tor er kwase la je ve, kwagh u bunden tor kwase la ngu ga; a tindi i dza kɔr i va na un, i hingir kwase tor. Shighe gen ~~ɗ~~ yɔ, or a ngohol or ingɔr gbilin man tien la una va yila ijir hen tor yɔ, tor a tindi adugwer a dza kua a kwase la, kua nom u a er kwase la kpaɗ; a vagn a mi yɔ, tor a kɔr nom la a haɗ ahye, a gema a ngohol kwase la a wa iyou, a kaɗ a tien la er a yem tsɔ una ker inyaregh una na un. Tien la a hire a yemen ~~ɗ~~ a dza tea ayange una vagn er tor a na un inyaregh yɔ, tor a dzenda un kara, tsɔ ingɔr i nan la i saɗ hen tor gbilin. Man a lu or u taver ishima yum yɔ, nan dza hen Buter, nan dza ɔr Buter nahan, Buter a unghan yɔ, a tɔɔ nan a na dugwer, ga yɔ mashɔja er ve hire hen tor, tor a dza ɔr ot-tiom na la a ɗngwa a va kaɗ un. Vea dzagn sha tor yɔ, tor a tuna kwagh la chi sha er or la er ayie, mbaajiriv mbara cha cha ve rumun sha dzwa u tor la; tsɔ or la nanɗ hingir or u ayiegh, nan ya ibo, tor a ya ishɔ. Shighe gen yɔ, nan dzuwa a mtsaha, shighe gen yɔ, tor a kaɗ erɗ man er ayie sha a na nahan kpaɗ ka kwagh gaɗ un de ɗnan; kpaɗ shi nana er nahan iyange igen yɔ, una kaɗ Buter una wuhe nan ken gaɗdi nana saɗ je. Tsɔ or la nan yem nan dza tema inya, tor a saɗ a ingɔr i nian gbilin. Tortɔ ugen yɔ, sha gbenda la nahan a er kasev u taɗn, ugen yɔ, nan er i ar pu-we je kpaɗ i lu sha inyar gaɗ Shighe gen or vande eren or ingɔr nan mar ɔnov a mi kpishi mba nomso man mba kasev, tien la una dza kpaɗ won na la una ɔr sha inja ga; tsɔ tien la a kaɗ er guda i lu tor man a ya ye. Tsɔ nan yem nan va yila ijir hen tor; ijir i yilan kpaɗ nan dza yila sha

inyar, tor a dza gohon ingór i nan la una vagn a mi yó, a dugh wan kwase móm u a hembe dagn ashe ken ónov mba ingór i or u nan yer ijir la, nan kua sha inyaregh ki iyange or la vande nan un sha ijir yilan la a ya; a nase nan nan ingór i nan a ónov mbagenev. Ichin igen yó, or a ya injó, or u i ye nan injó la nana va yila ijir hen tor yó, tor a tindi dugwer a dza kór or u yan injó la, a vagn a or u yan injó la yó, nan kaş er nan ngu a inyaregh ga, yó, nana va na tor ingór i nan ityumbu, a na or la inyaregh, nana dza ker inyaregh tsó nana va paş hen tor. Tor a rumun, nana va naan tor ingór i nan ityumbu yó, kwagh beş ve; un or u a ye injó la kpaş a kara dzuwa a inyaregh ki una va paş ingór na hen tor ga; tor kpaş a kara na or u i ye nan injó nan va yer ijir la inyaregh ga, a er kwase je ve. A lu tor u dagn ikaş yum yó, a na or u nan yer ijir wan-inyar chion tsó i lu chiş la, nan kara chihi nan bugh dzwa ga. Shighe gen yó, or a na inyaregh sha kwase, man or u ingór la nana ya inyaregh kira kara, nana kara rumun u nan ingór i nan la ken or la ga yó, or la nan dza yila ijir hen tor, tortó la, tindi dugwer a dza kór or u a ye inyaregh man a kara rumun u nan ingór na ga la. I kór nan i a ingór i nan la imóngo; a vagn a mi yó, tor a er nan ichan tsuung nan hire a inyar-egh kira nan na tor, tor a pande a na or u nan yer ijir la; a shi kigenegh a ya, kwase la kpaş a saş a mi; i hingir kwase na, ~~xxxxxxx~~ iyor mba u har mbara chiş ve saş ave-ye, kwase kpaş vende tortó ga, ka una sóór kwase nan rumun kpee, una beş iyol nan nan kpaş una lu sóó kwase yó, kwase a rumun un sha ashi u una véso tortó yó, nana ya tar; aluer kwase iyol na una nóngo u vendan kpaş iyor nav, ngó man ter ve dzóhó a na erş a rumun a er tortó, er kwagh a gba ve a or yó tor a wase ve ve vea hemban, tsó kwase a kara venda ga. Ka igbenda i ngise tor eren kasev mi kpishi la, or gen yó, shighe u nana lu a ya tor u Buter ga la, nan lu a kwase móm ~~xxxxx~~ ga yó, u har tseghş, ingór kpaş nan lu a mi u yamen kwase er ngise i yamen la ga, inyaregh kpaş nan lu a mi ga, kpa nana nyóron tor u Buter u tó yó, nan gba ember tsó; ugen nan er kasev akundu a har, ugen nan er akundu a tar, ugen akundu a nyiın; nana ngeş a kasev yum yó, kasev mbagenev ve dzuwan a kwaghyan yum ga, u ichan a er nan yum nana yevese a yem ken yaş u nan la, tor a na loho iyor mba nan ve va a mi tugh tugh, a va a nan la tor a er nan ~~xxxxx~~ ichan tsuung; kasev mbagenev ve nenge nahian ve chia, ichan a eren ve nan nan kpaş ve gba teman tsó.

Tsô tor kpaɔ a yaven a ve chi chi ga, sha achi u ve ngeɔ yum man u nana yina ishima nana yav a or, tor a faɔn yô, kwagh tser nan ve; tor a kange nan a gbide sha akpanor je nan war ku; kasev mbagenev ve chia gbem je. Tor a gema a kôr or la a er nan ichan tsuɔɔ, nan va paɔ iyol i nian, nan na inɔr i nan, nahan kpaɔ tor a ~~xx~~ er nan ichan dzan dzan man a de ye. Tortô a kura kasev a ta tihi a lu a mi, atsan a iyor a lu kwav-~~U~~tor man mbaajiriv man adugwer kua umashôja chi eren kasev di er tortô nahan, kpaɔ tortô a hemba.

Inyaregh ki yan.

Utor mba tsôv mba ngise ya iyor inyaregh apara je doɔ iyol ga. Or a tseghe nombua a gba ikôr yum kpaɔ ka u tor, saɔ una ungua ga tsô, una ungua yô, a tindi dugwer a dza kaɔ or la nan kôr nan va na tor, shi nan penda inyaregh sha mi; ki tor a dza yan mkuren a wua a ya a mi yô. Han ma dzendeinya or a lu a mi una hemba chi yô, ka tortô una ya ye. Or a mir amar ~~xxx~~ kpaɔ saɔ nana dza kaɔ tor amar sha inyar; nana kaɔ ga yô, iyange i amar shon a ma la, tor a tindi adugwer a dza num a, a bunde cha cha.

Orjir a kpe man Buter a kaɔ er Tiv ve ve ~~or~~ jir ugen yô, tor kua mbaajiriv man adugwer dzuwa a inyaregh je ve. Mba ve kpelan u nyôron tor ôron ijir la ve lu hen nongo la u taɔn kpaɔ ka di ibua i vea na tor je ra, han ma or ve nan na tor bua, nan na mbaajiriv kua mbaityomov inyaregh chi nan tser er ve wase nan nana ya tor u ôron ijir. Or u nana hemba nan inyaregh yum la, nana lu ibumeorô je kpaɔ ka nan man i na nan tor-~~xxx~~ ijir ye; mbagenev ve saɔ gbilin, inyaregh kpaɔ tor a mbaityomov nav ve ya.

Ken Tiv yô, iyor mba fan kwagh mba dzough a kwagh ce, ka mba bumen i ne ve ikaɔ ye, Inja kwagh la yô; Tiv mba eren nahan ka sha igbenda i ? hiar: shighe gen yô, ka²ya ibumeor inyaregh kpishi, nahan ve mase kenan un a tor; tsô ve va kôr ve ngohol ve mase nan or fan kwagh? Man shighe gen yô, ka ve chia u nan or fan kwagh tor u Buter er alagha nanakusu gbong gbong sha kwaghfan, vea kara fa ityô u ngohol ga; kpa a lu ibumeor yô, ve, ve na un tswar, vea meɔn un inyaregh vea yan kara chi yô, ve kôr tswar ve ngohol ve na di ugen shi ve ya inyaregh.

Shighe gen or a dza yila ijir, tor a ôr ijir la, a kôr or u yan injô la, nan kimbi injô, nana kimbin yô, tor a kar a kar inyaregh a or u nan va yer ijir la. A lu injô i sha ~~xx~~ abua a taɔn, tortô a dugh a tar a na or la a har? kpaɔ nan chihi nan bugh dzwa ga. Nana dza ken Buter kpaɔ nan

dza dzuwa a ian sha Uke ga.

Adugwer.

Buter ver utor mba ~~tooy~~ kpaɔ na adugwer hihi la ga, ve utor ayol a ve ve ver mbayev vev mba dzenden ve tom; ka mve u Buter ugen u lu va te-na sha Kachina i yilan er Dantsofo la man hihi nan Tiv adugwer a haɔn abaaɔn ye. Dogari ka iti i ken dzwa u Tiv ga, ka i ken dzwa u Uke (Tsonka) Ugenyi kpaɔ fa dogari ga, kwagh ve u lu ve lu a mi shainja i dogari yɔ, lu agye u Tiv ve yer er angwe la, er m pase sha kwagh u tor agbande nahan. Ka angwe Tiv lu a mi er shainja i dogari nahan ye, ve maɔ ve yilan je er ~~ɔɔɔɔɔɔ~~ angweter. Ka un angwe shon je i yer ainge er dogari man Tiv ve yer er dugwer ne; ka Dantsofo hihi haɔn Tiv un ye, hihi la i kor riga sha tugudu i nyɔso atsar a amua a gbanger ga, i yila er abaaɔn, shi i na nan agundu; riga lu mashɔja ~~ɔɔɔɔ~~ yɔ, i kor sha tugudu tseghɔ i nyɔso ma iti ikondo igen ga, i na mashɔja kua tugudu. Ngise sha hihi la, Tiv chian dugwer kpishi, ve yila je er zaki dugwer, Tiv wa mashɔja iko kuma sha dugwer ga. Iyor mba Tiv chian yun yɔ, lu u tar tsɔ: Buter man tortɔ kua dugwer. Nahan or a nyɔron dugwer yɔ, nan gbaɔ eren lan ma kwagh sha ishuma i nan tsɔ.

Dugwer nyɔron.

Er dugwer lu kwagh u dogɔn ken Tiv yum nahan mayange or gbaɔ nyɔron dugwer hen tor ga, saɔ sha inyar. Buter yɔ, a sar un ka nan or dugwer sha u nana lu a na yɔ, a nenge wanye ~~kwɔɔɔɔ~~ ken lebera nav mba ve vande lun a na ityɔ gbem, a tsuwa mɔa shin u me je kpaɔ, mba a vande nengen shin unguaninja ve i ~~ɔɔɔɔɔɔ~~ dedoɔ yɔ, a haɔ ikondo i dugwer shin mashɔja, nan lu a na; a tindin nan sha akaɔ a tom u tar kuran. Nan a lu un ka nan dugwer ken Tiv yɔ, a kaɔ tortɔ u i sar un ka nan nan dugwer shin mashɔja la er. Nana dza ker or u nan fe kwagh doɔ doɔ yɔ, nana va a mi una haɔ nan ikondo i dugwer nana dza lu a tor la nana eren tom u Gomna u kuran tar a tor. Nan shighe gen yɔ, a na ikondo je er tor a dza haɔ or u nahan, la tsɔ una mase va tesen un; Una nger iti i nan er nan hingir or tom yɔ, sha er a kimbin nan inyaregh kpaɔ yɔ. Tortɔ la una unguan nahan chiɔ yɔ, a hire a dza kohol mbaajiriv ~~ɔɔɔɔ~~ nav chiɔ a ɔr ve nahan, er ve wase un ase henen wanye uinja; tsɔ vea gbaɔ keren or yɔ, dugwer kpelan a hihi je, or uinja u ve nenge a mi ve kaɔ er a na un tom u dugwer shin mashɔ-

ja la, Vea nguren henen sha a nan yó, or gen a nyíshí a huwa bua a dza na tortó a shí a kar mbaajiriv inyarev chíí, una eren nahan yó, tortó kua mbaajiriv chíí ve undu or mimi u injáí u ve vande kóson tom sha a na la, ve hire ve na or u ve vande fan un a lu or u injáí ga, kpaí a ne ve inyaregh ne, ve kpaí er ka un a lu or u vea na un tom u Gomna ye, u híhíí u ve vande kóson un nan un tom la yó, a fa kwagh kpekpe, eren dóí dóí nahan kpaí ngu a inyaregh ga yum yó, tom u Gomna bunde un ve; ve na un gbenda a gem a kunya, iyor ve saín un er a taver ga yó, tom u Gomna bunde un ve. Tsó tortó a mbaajiriv nuu ve na or u a va ne ve inyaregh la i yem a na i dza tese Buter, ve kpaí un er ka wanye u fan kwagh u ve dzough a mi ne; tsó Buter a nger iti, tsó or la nana dza ngohol ikondo i dugwer nana hiren sha ya yó, kwagh a er: Man gbaa ngohol iyor inyarev sha apara tsó, nan kpaí je erí òyor ve de ibumegh sha a nan je, nan nyór dugwer gbi-lin ga, ka sha bua je. Nahan nana eren akaabo kpaí tor a chia u dughun nan, er una dugh nan yó, nana dza yila un ijir hen Buter, nana kpaí er nan yam a yam tom u nan sha bua je; nahan dugwer shin mashója la a gema a lu ikar u tortó, ve gbaa yan tar imóngo tsó, iyor ve vaan.

Shighe gen yó, ka a kpelan tom u dugwer, tortó a ya iyorouv u tar chíí abua, tsó a mase nengen or móm ken a ve a na nan dugwer, mba u har chíí ve saí aveve; shighe gen vea kpelan una yaín ve chíí yó, a gema tom u ve kpelan la chíí a na wan na, ga yó wanngó na, mba ve kpelan la chíí ve saí aveve; kpaí un tor yó, a ya ve inyarev.

Alaghga or a pine er: Man tortó yó, Buter kimbin un inyaregh kpaí, man shí ye iyor inyaregh yum nahan man kasev kpaí i kpaí er eren sha inyar yum ga, hombo eren sha igbenda i se onge la yó, gem eren nyí a inyaregh kira chíí? Inyaregh kí u ongo sha igbenda kposo kposo ne chíí kí yina tor sha akaí a na.

Akaí a tor a eren sha inyar yó: Tor ka una nyór tor una eren kasev apishi er akundu imóngo nahan yó, a wa amar (genga) yó, a nungwa kasev nav tseghíí ga a kua kasev mba ónov nav kua mba wanngbianev nav kpaí; nahan iyange i móm la a nungwa kasev sha abua a tagn, ga yó puwe je, man utor mba a kpaí ve amar, ve par un amar la kpaí a sángo ve abua imóngo, kpaí i lu sha iyange i móm la chíí.

Man gbenda kwagh ugen yó, a kór ujese mba akombov mba sha abua imóngo nahan kpaí i lu un tseghíí ga, kua ónov nav shin wanngbianev nav sha

mi. Man u yamen anyinya, man a yam ati asa sha ibua imongo man uriga hen Tsonka sha upam imongo imongo Tor ugen ka nan ya riga mom sha upam u taratar, shi nan yam asa sha upam puwe kar u tagn kpa, asa man uriga utor mba yamen hen Uke (Tsonka). Tsonka ka ve me ve inyaregh do do sha ayom. Tsonka ka ve dza hen torto shin tor u on ijir, ve dza a riga u tamen u ve kor un sha mou kpishi yo, ve dza tese tor ve gema ve wuese riga la ayol a ve tsu, ve ka tor la er: Riga ne tor Waka, ga yo, tor Sokoto (Shogodo) ^{Tiv-} ~~Ne~~ vande yamer sha inyaregh pam u tagn ga yo, ve ka er upam u taratar kpa ve venda; kpa tor u Tiv la ka ikar ve yum yo, una na sha dzwa la ~~x~~ vough kpa vea ngohol to, tor u Tiv la a wuese a ka er or Uke ~~ix~~ ne ka ikar u nan, a kor ikegh kpa a na nan er nan er kwagh do nan yum, tor Shogodo je kpa nan nyime un riga, nan va na un, nahan una yam kpee, kpa un ngu a inyaregh hen shighe ne ga; or Uke la a ka er: Ka kwagh ga, uwer a duwe to una va ngohol inyaregh, tor a wuese a ~~x~~ ka er wanor Uke ne fa kwagha. To or Uke la a mough a dza pine shighe u ngohol inyaregh una kuman yo, nan va tswar, nan va kohol tor; tor a ngohol inyaregh yo, a ma a kimbi nan, una kimbi chi hen uwer mom ga kpa, shi ugen to nan kimbi. Nahan tor ugen yo, a ngohol uriga shin akondo hen Uke imongo je, uwer a va duwen u ngohol inyaregh yo, ve kimbi ngun, ve kimbi ngura; ve ~~ix~~ tema gbilin. A lu asa kpa ka ape Uke ve er a Tiv sha mi la; a lu nyinya kpa ve ka a tor er nyinya ne ka nyinya u ichanor ga, ka nyinya u utor mbatamen kpa, nise lu nyinya u tor Yola, tor Yola va kpe yo, abayev nav chi kan shiou u unden, ve ta ye; yo, a lu tor u Tiv la ka yamen yo, a yam ka nyinya u tor je. Ugen a yam sha upam puwe, ugen nan yam sha upam puwe kar u taratar; vea yam nahan nyinya ugen a tsa iwer i hiar, ugen iwer i tagn yo, ngura tsa yum je vo, to tor a shi a yam ugen. Kan ma ya u torto u de dzuwan a Uke her ga, man vea lu twev her ga kpa vea dzagn her fefa; shighe gen yo, hen tar u Ofi u ngohol ~~x~~ inyaregh ka una lu yo, Uke ve vagn her fefa sha u va fan shighe u ngohol inyaregh. ki utor, sha achi u vea fa yo, vea dza chir tor ando a utor ve luy ve a mi yo.

Ka aka a utor ve eren sha inyar la.

Mtir u Uke.

Er i lu man Tiv yaⁿ ichan hen utor mba t^{dy} yum nahan y^o, lu Uke mba tomov mba Buter mase sa^{gr} Tiv ichan yum nahan ye, gadiya hen shighe la chi^f ma or Tiv m^{om} lu a ny^{or} tom hen Buter mba kuran tar er tom u tafinta shin mash^oja nahan sha hihⁱ la ga; lu Uke tsegh^{ji} eren ityom la ye. Man Ubuter mba kuran tar mba ken Tiv^z kpa^f ngise la ve henen dzwa Tiv ga, ve δ ron dzwa. Tsonka tsegh^{ji}; ve δ r kwagh a tafinta u Uke la, ngu-
nan ^{gema}
ra/a δ r Tiv ye, nahan Buter y^o, a kenger a kenger Tiv ts^o, a fa ity^o u δ ron ma kwagh a ve ga. Nahan utor mba t^{dy} gema ya ikar a ve, naⁿ ve Uke inyaregh sha achi u Uke ve s δ ron ve it^{ough} hen Buter y^o, nahan or a va yila ijir hen Buter er tort^o er a nan sha ma kwagh vough ga y^o, Uke ve hure nan kara^p nan ar hen Buter ga; man nana taver ishuma yum nana ar hen Buter, nana δ r kwagh kpa^f Buter a un^{wa} ga; Buter a yila tafinta u Uke la, tafinta la a va un^{wa}, kpa^f a gema a δ r Buter imo gen kposo. Ts^o Buter a fa ga, a gema a yuwe a or Tiv la, er nan ngu keren tor iyongo shi-
ni. Ts^o Tiv mba va kav nahan y^o, ve de iyor nyi^{on}, ve tema a tema sha
ichan i tort^o; tort^o a δ ron ajir ^{ken} ~~XXXXXXXXXXXX~~ adugwer a duwe a yem cha
je, a dza kuren ajir, a yaⁿ inyaregh je; tor u δ ron ijir kpa^f a kuren
di ajir, a yaⁿ inyaregh je; ma kwagh u tagher ve a lu ga.

Ako a ijirish.

Buter ka^f utor mba t^{dy} er vea δ r or ijir vea kure y^o, ve t δ ndo iko sha mi; uwer a beⁿ y^o, ve kohol ako a ve kur ijir sha mi la ve ma du-
gwer u vesen kua mash^oja, ve, ve dza na hen Buter, Buter a nenge tom ve u ve er hen uwer la y^o; man vea dza a ako la y^o, ve shi ve δ r Buter sha aka^f la man ati a iyor mba i kur ve ajir la kpa^f. Nahan ka^fra kpa^f ve er kposo, ve δ r ajir in δ ngo ga, man u nana δ r ajir in δ ngo je kpa^f nan kure ga, man u nana kure kpa^f, nan hamba yan inyaregh a or u nan va yer ijir la. Ts^o uwer a duwen y^o, un tort^o la a t δ ndo ako kpishi a na ve mbaityo-
mov nav mbara ve dza na Buter ve δ r un er ka ako a tor ve a kur ajir sha mi ne; tor gen a t δ ndo ~~XXXXXXXX~~ ako sha ajir a un kur akundu a har gber
(50) ga y^o, akundu a tar (60).

Man kwagh u ve mba ^{dzenden} ~~XXXX~~ tom ve eren y^o, or a va yila ijir la nan van-
de nan dugwer u una dza k δ r or la ikegh, man nana na ikegh kpa^f dugwer
la a dza iyol na ga; un y^o, a yav kera, a gema a tindi shoja gwana na,

a dza kór or la a va a mi. Man a lu u dza vasa kwase u i yer ijir sha mi yó, gwana la una dza va a mi kpaá a dza a mi hen tor fefa ga; a va na dugwer, a gbaá yaven a mi kera, vóson tsó, a lu kwase u or shin wanya kpaá ka dugwer kwagh ga; or u chihin pinen nan lu ga, iyange a kuman un tsó, a dza a mi hen tor, tor a dza mase óron ijir, a doá ga yó, un dugwer kpaá a gba kuren ijir la tsó; una kure nan kpaá a tóndo iko sha mi.

Ako a sha inyar.

Ka tse yó, Buter gema kwagh u akógh la, er Utor ve de ka tóndon ako sha adzenga ga, i lu sha inyar; tor a ór ijir una kure yó, a sha er ngise a tóndo iko i ijirigh la a gema a ngohol ishange sule hen or u nan va yer ijir la, or u i yer nan ijir la nana dza vagn yó, ka ishange sule shon la man i hingir iko i ijir ye, kaára nan dza hamba doá uter ye. Er Buter ver ishange sule i móh la, ve ve seer iko i ijir la usule u nyá, dzan dzan va gema ~~ixkwxkx~~ veren usule puwe, kar kpaá; ve ngohol inyaregh kpishi nahan ve ngohol ve koso kara ve mase panden ve dza na Buter sha ako a ijirigh. Ayom la kpaá Buter va fa, gadiya ken mase jime ne Buter lu nóngon u timen kwagh u uter tegheleá doá doá nengen er ve lu eren yó; nahan Buter er kwagh gen, na ve mba ngaren takerada.

Mbakeren (Umalu).

Buter na uter mbayev Tiv mba fan takerada, Tiv mba yer mba ~~ngeren~~ mbara er Malu, man ka vea lu inóngo yó, ve yila er umalu; Buter na uter mba tógy umalu er ve wase ve.

~~kwaxkwxkx~~ Tom u Umalu.

Buter kaá er tom u malu yó, a tema a tor uwer a duwe yó, mbaajiriv ve va dzuwa hen tortó la chí ve ór ajir yó, malu a nger ajir la chí, dzwa yó, a de we sha ijir mayange ga, ka tom na ga, un di yó, tortó kua mbaajiriv ve ór ijir chí kpaá a lu viá, vea kuren chí yó, ve kaá un er a nger nahan sha ijir i ve kur yó; ka imo i Buter la. Kpaá ve umalu yó, ve er kposó; ngise a na ve ve, vea yemen hen tor yó, ve dza hingir jese kwagh, tortó je kpaá a gema chian nan, malu a kaá a tortó er Ma un fa takerada je chier iyol, a lu tortó kpaá una bume sha a na yó, una nger takerada a dza na Buter, Buter a dza dugh nan tswar je; nahan tortó kua mbaajiriv kua mbatomov mba Buter mba ve lu a tor chí ve chian nan.

Tortó kua mbaajiriv kaxx vea ór ijir kpaɔ, nan kaɔ er ve ór doɔ ga; nana nger ga, nan gema nan ór kposo er ka ape nana nger la; kpaɔ tortó a mbaajiriv ve rumun sha imo i nan ichin igen. A ór ijir sha ishima ra ga, a kaxx dzóhó a tor kua mbaajiriv je er una gbídye ve yó, ve chia er ka or u Buter u mimi, a fa takerada chi cha, dzwa Buter kpaɔ a fa, nahan or a chi ki un yó, una nger takerada, Buter a wuhe nan je. Nan dzuwa a ian sha ishumaɔ i nan je; tsó nan gba eren kasev, nana lu a inyaregh ga kpaɔ, tor a er kwase a na nan. Shighe gen nan gba ngohol kwase gólin tsó, or u ingó la kpaɔ a chia u bughun dzwa er ka malu u Buter je. Ichin igen a óron dzwa Tiv a Tiv ga; saɔ dzwa Buter; ugen yó, nan lu a tafinta er Buter nahan; ugen nan kaɔ er nan hanje ruam u uwua, saɔ ruam u kuman, nahan iyouv a hena nan kpaɔ tor a ler dzan dzan a dzuwa a mi sha achi u malu. Iyor ve chia malu, a er nyi ityó kwagh i i sar un yó; ugen yó, tor a yam kyekye kpaɔ a na un a dzenden sha mi er nahan man a doɔ malu una nger Buter takerada una wuse nan ye.

Tortó a yaɔn inyaregh kaxxam ki ijirigh a malu imóngo, tor a ya or g gen dzwajirigh sha pam, nan na, kpaɔ malu a nger sule u taɔn ken takerada u ijirigh; un vea tor ve kar usule puwe kar u taɔn ve ya. Malu u una yaɔn inyaregh a tortó imóngo la ve doɔ ayol a ve je i doɔ ga, shighe gen i ór ijir i ya er dzwajirigh bua; kpaɔ malu a nger er via er kwaghbo nahan nahan, tor kua mbaajiriv ór un ijir, ya un dzwajirigh sule puwe. Malu u eren nahan yan inyaregh a tor imóngo la yó, a doɔ tor ishima; una doɔn tor ishima yó, ityó i tor la chi kpaɔ i gbaɔ kaxx chian unɔ tsó. Nan aluer a lu malu u yan inyaregh tswen yó, tor kua mbaajiriv ve dzuwa dzwa ve yila un ijir; ugen yó, Buter a dugh nan. Malu ugen ngise i yilan un er Gbaangahar, un kpaɔ lu ipja i malu u yan inyaregh tswen la, nahan mbatanen mba Gaav kua tortó ve Agberagba, a mbaajiriv chi ve dzuwa dzwa ve yila un ijir, Buter kór un dza gbíhi sha Kaduna, dzan dzan nyian ngu' a hire ga, Iyor mbagenev mba kpaɔ er kara ngu una Umalu mbagenev mba nengen nahan yó, ve hire ve ya ikar a utov vev, ve gba yan inyaregh imóngo kpaɔ myer.

Kwagh u vihin tortó a Malu na.

Buter ka a na tortó malu, nahan i doŋ tor kpaŋ, ve lu doŋ doŋ, malu a er nanhan kpaŋ i vihi tor ga, tsó iyange malu a dza vónson tor kwase yó, ku u wua tor je; a gba ningir a ikaŋ sha malu je. Mbaajiriv kpaŋ vea nengen nahan yó, ve gbaŋ keren ató a ikaŋ sha malu laŋ dzan dzan iyange iyange igen ve dza sendeŋ un hen Buter, Buter a dugh uh tom a dzenda nan kara; er tor Mkevor hen Ipav a malu na Ker nahan; Umalu kpaŋ ka vea nyórom tom yó, ka kwagh u kwase je a lu ve kwagh u tamen ye, ugen nan er kasev u nar, ugen u tar, ugen u nyiŋ, ugen u taŋ, nan nan lu wanye je. Buter u a wor uren umalu ainge yó, ka Ghaŋata Chafa Don. Chafa Ton iyange ór kwagh a utor sha ikohol u tamen u hen Gboko ken inyom i 1963 la er: Ve Ubuter ve na utor mbayev vev mba Tiv mba ve fe takerada yó, er ve waseŋve, man mba taver itjough sha utor mba eren akaabo, kpaŋ utor mba chian, nahan ka sha mi ga; de chie nen ve ga, ka Tiv er ne nahan, vea er a doŋ ga yó, gbideye nen ve. Utor rumun hen ishighe ki Buter chiŋ; kpaŋ mba dugh ken inya yó, utor mbayev kpaŋ er: Buter ngu bumen ve a bume; ngu mba ve er ve gbideye umalu yó, una dugh ve tor; gadiya malu man Buter ka kwagh mba, malu fa takerada er Buter nahan, vea bume a ne vev er i dugh ve tor ga. Kpaŋ ainge yó, umalu mba mase eren akaŋ nyer; ka a lu hen ishighe ki Buter je yó, ve doŋ ingóŋ kpiŋi; vea dute a Tiv mba ken inya yó, kwagh a er, or vesen kpaŋ a sugh nan a tuse anu inya. Ka pe kwagh u Umalu a lu la.

Mdze u sha Kaduna.

Kwagh u na ve utor mba tsóy wa usen yó, ka mdze ve u sha Kaduna. Dzum u utor dzuwa shin Abetse sha mdzough ve u ve dzuman yó, Chafa Fishi kpaŋ a utor er Sar ve Ubuter mba kuran tar er Tiv na ve dze sha Kaduna na ve dza nenge tar yó; yó, aluer ve Tiv kpaŋ a doŋ ve yó, nan na tortó a mough a orjir na man dugwer kua mashéja nan u a lu nan ka dzaŋ kwase kpaŋ yó, shi kwase mba. Ve er nanhan sha itiar ve chiŋ; una dzaŋ ve shin girgi ve dza nenge akaŋ a ve lu a vande nengen ga, vea nenge akur a iyer sha gbenda kposo kposo, man vea dza nenge tor u Tsonga, shid vea nenge tar u doŋ sule kpaŋ; yó, aluer a sar or ka dza teman kpaŋ, vea na nan lan; utor rumun chiŋ er, vea dza. Tsó Buter tsó iyange ver ve, ayange la nga kom yó, utor mbatoŋy man mbaajiriv vev a adugwer a kasev vev sha imo i Buter. (yó, shighe la utor mba tsóy mba u tar akaabo ve vande dute.)

ken Buter, Chafa Fishi time fa chif, lu a mi ken ishuma kua Wuter mbage-
nev; kpaaf ve pase na or Tiv ga). Tsɔ mba dzough shin Makurdi yɔ, ve
nyɔr girigi, (mo or u ngeren takerada ne, terea kpaɔ lu ken ve mbaajiriv
mba dzan Kaduna la, sha achi u un kpaɔ lu orfir u tortɔ u Skitire), dzum
la gbenda girigi u ken Makurdi u yemen Kaduna la lu a beɔ doɔ doɔ ga. Er
ve nyɔr girigi ve gba yemen nahan kpaɔ, shighe gen ve dza dure, ve dzende
angahar je or umel u tar nahan man shi ve dza nyɔr tɔn ugen ye. Ve dza
nyɔr sha Kaduna, mba dza nyer yɔ, Ubuter mba tamen chif kua ushoja chif
ve va dzuwa ve vine amar Tiv nenge; shi utar kav Wuter vav mba kuran
tar mba ve vande lun ken Tiv kpaɔ, u mɔn ken ve yɔ, lu Maimadubi, Tiv
vine amar je doɔ ga. Tor u Zaria na ubutu mba yaven mi akundu puwe (200)
er i va na Tiv ve yav mi, shi na abua a nyighenyi er ve wua ve ya; kper
nan yɔ, un tor va iyol na. Tor va yɔ, va sha ichivir je; asha gba na va
kpishi a anyinya lu er deri u tar (300) nahan, Tiv nengeɔ nahan chier
ve iyol je dzuwa ga ve kpaɔ er. Ve mba gbe sharen a tor ken inya tsɔ, ka
Uke ve lu tor u mihi ye. Tor tema, Chafa Fishi tema, Tiv haɔ inya chif,
tsɔ tor sugh Tiv; pine ve tar, kpaɔ a ve er: Un nenge a ve nahan doɔ un
kpee; yɔ ve dzende ve nenge tar na, u a doɔ ve yɔ, ve tema, una vanda ga,
a doɔn un kpee. Tsɔ ve mough ve nyɔr umatu ve dzende a Tiv sha igbenda
wue wue ve tese Tiv ajiir a doɔn ishule shiren kpishi; ve hire ve va
tile ken hunda ya u Katumen. Buter pine ve er. Ve nenge tar doɔ kpaɔ?
Ve wuese sha dzwa er doɔ yum doɔ yum. Buter pine ve er: Tsɔ ne va kpaɔ?
Tiv kpaɔ er: Se va. Ve gena ve gba kpaɔ ayol a ve ken jime er: Kad ka an
ibumator nana undu ityɔ i nan nana va toma cha cha ken Uke daɔn nahan?
Se ruamun sha dzwa i doɔ un.

Mhir u sha Kaduna.

Utor tsa sha Kaduna ayange a tar sha u a nyiɔn la, ve mough ve hire
Makurdi, mba va nyɔr sha Makurdi yɔ, ve tsa, kper nan sev mbu av yɔ, Bu-
ter kpaɔ utar va dzuwa ken hunda ya u tar Makurdi chif. Wuter dza ve sha
matu, 'Resident' kpaɔ, ve va sugh utar, ve kpaɔ a ve er. Ve na ve gbenda
ve, ve gba yemen doɔ doɔ tsɔ; kpaɔ utar mba tɔn mba u tar yɔ, ve de ye-
men ga; kwagh ngu un u ɔron a ve. Tiv mba ongo nahan yɔ, asema tɔndo ve
dza gba; ve hamba van ken nyer, saɔ utar mba taker asema man mase tsan
shin Makurdi shi dza lɔhɔn Buter ayem ye. Utor mba yemen ka shin utar
mba u tar mbara yɔ, Buter gba ɔron ve ijiir.

Lu tor Ugba u hen Ugondo man Moji hen Ukuna kua Abagi u shin Isha-
ngev mba shin itiev. Atokaka a iyor yila ve iji mi, Buter vande unguan
kpa lu pase ve ga y, ka a ne, er: Ugba num ity na Ugondo ngohol ve
inyarev sha apara, ngohol ve kasev nande a nande mbagenev kpa; Moji y
er: A ngohol ity na a sha apara, ngohol ve kasev. Abagi y er a wua
mase na ken itiev. Ka atokaka a at ve yila ve iji mi la. Tso Buter
Chafa Fishi ngurum sha ajir a ve je, or i Ugba be, na Ugba ibo, na un
yem Kaduna je, undu ity na, ka mtsaha u Buter na un la. Shi or i Moji,
Moji lu or u dzan Buter iyol sha u tunan aka ga; er Buter gba timen aka
a na a ngohol hen iyor sha apara y, han ma kwagh u or a or la a lu sha
mimi y, a ma a gba rumun ts; Buter a ka un, a kimbi je; kasev kpa
Moji er shainja ve i utor mba toy er sey vande unguan nahan la, ve lu
er akundu a nyin gber kar u tar nahan; mbara chi er sha apara, na kwagh
ga; Buter na ve gbenda cha cha shin Abetse ve yem. Buter ngur nngon u
yamen a na sha Kaduna y, kpel iyange i aper una yem la je kpe ye. Iyor
mbagenev ka er: A wua iyol na sha ichi, kpa er Buter toy kwagh u kpa
na do do y, lu ichi ga, lu ishima yinan nan wua un ye. Kwagh u Aba-
gi la Buter or kpa, man ika kor Abagi ye; Buter ma yem a na dza sende
sha ya na sha Ishangev hen tembe na je sha akinde; akinde la kpa ngu
her dzan dzan ken inyom i 1935 ne. Ka mkur u kwagh u nize u utor mba Tiv
sha Kaduna la.

Er aka ne er nahan utor mba Tiv use chi, kara ngohol iyor inyarev
man kasev sha apara yem er ngise nahan gar sha ochi u chian Kaduna. Ma
tor nana er kwagh Buter a unwa y, a pine nan er sar nan ka dzan dza
kohol Ugba sha Kaduna shini? Nan ka er: Hi, nahan nan chia je-linge
mba kara ngohol atsan a iyor inyarev sha apara yem er ngise ga; mba mase
ngohol sha ayom.

Ayom a utor ainge.

Ayom a utor ve mase van inyaregh mi ainge y, er iyange i de kasev
mba yamen i gema kemon a kem er se nenge ken Ibu de u nahan
y. Buter ka a utor er: Aluer or a va kwase kemon her tort y, or la
nana vande van a inyaregh chi nan kua a tien u kwase la man kwase shon
kpa; ve va hen ishig ki tor chi, tor a nenge inyaregh kira, una fajn
ki chi y, kwase la a ngohol shishi mom ts hen nom na u a ve u kemon

un la, a na tor, tor a na malu; malu a nger aka¹ la chi¹ ken takerada; shishi la ka inyaregh ki Gomna je ra.

Hagra kpa¹ utor dzuwa a gbenda u yan inyaregh, ka or a va na shishi y^o, shi nan wua tor ikegh, ugen sha sula u tar, ugen sha u ta¹n, ugen y^o i hamba nahan. Nan gbenda gen y^o, ka iyor a va ijir ken tor y^o, or u nan lu a ibo la nan va na tor inyaregh tugh kpishi; kper a teman ijir y^o, or u nan lu a isho¹ la, nana or a kuma iyor ken asena chi¹ kpa¹ tor y^o, i kuma un ga; a ka¹ er: Ka ayie tsagh¹ nan eren je, a na nan ibo, nana dza hen Buter, Buter a nger takerada a na nan er nana hire ken tor; or la nana hiren ken tor y^o, tor a ka¹ er: Nan dza yila un ijir ken Buter ve; ts^o tor kua mbaajiriv ve dzuwa dzwa ve or aka¹ sha a nan kposo kposo, a nan er ga kpa¹; ts^o ika¹ i hamba nan. Nan ka a lu or u isho¹ la ka dzuwan a isho¹ i nan kpee y^o, nan kpa¹ nan dzende a inyaregh tugh. Ka iyor mba yilan ajir vea dzenden a inyaregh tugh chi¹ y^o, iyange i oron ijir la, ichan i er tort^o kpishi, nanje a fa ity^o u oron ijir wan er wanger sha gba^odo ga; a hingir ngbo ngbo mbo¹ sha achi u a ye ve inyaregh chi¹ y^o. A dza¹n un iyol yum mbaajiriv kpa¹ vea kaven nahan y^o, ve ka¹ er: Ijir ne i kegh uwer u sha. Ts^o ve mough, a va dza¹n or u nan lu a isho¹ nan yer ijir la iyol yum y^o, nan dza ka¹ Buter, kpa¹ er nan ne inyaregh y^o, nan chia nan ka¹ Buter ga nan or un di ts^o er nan yila ijir ngise ngise je kpa¹ tor we iko u kuren ga. Buter a un¹wan nahan y^o, a na mash^oja na er nana ~~ba~~ un¹wa ijir la; nana dza n^o y^o, utor ve er, a nan do^o do^o, ts^o nan kpa¹ nan hire ken ity^o ve; kwagh u or la a sa¹ da¹nt; mash^oja a hire a va ka¹ Buter er or ne va or kposo. Shighe gen Buter a dzenda nan er ka nyi nan va er un ayie nahana? Nan mough nan yem; iyor ve gba sen nan er nan dza yila ijir i ayiegh, Buter dzenda nan; i do^o tor je a dzer oron kwagh a mi gbem er iyange un or via ijir kuma un ga, a mough a dza yila un ijir shin Buter, Buter hure un kara; un y^o, kwagh u ka una ka¹ la, Buter kpa¹ a dza ka¹ sha mi, un ngu kposo Buter ngu kposo ga, un fa kwagh u Buter ~~xxxxxxxxxxxx~~ chi. Nahan mba a er ve ajir a wanger ve ga i lu ve ka dzan hen Buter kpa¹ ve chia. Iyange tor la una kpe, shin a dugh un, a geman a veren ugen ts^o, mba ngise tor la hungur ajir a ve kpa¹ ve chian la, shi ve mough sha ajir a yilan je; ka nahan man ajir a hir jime ken tar u Tiv ga ye. Or gen y^o, er Buter va ken Tiv je ts^o, nan lu sha ijir i mom dzan dzan kpa¹ i kuren nan ga. Nahan a¹ir nge¹ ken Tiv kpishi, a tse man a he.

Mhav u utor.

Er Buter mba kuran tar nenge sha akaŋ a Tiv yō, ainge mba pavan Tiv sha uipaven mba sha ter ter veren utor, ape ŋen yō, ka a dza pav sha ngō n,ō je a ver tor, sha achi u kuren akaŋ a hen ipaven la. Shi a tōŋ mba-ajiriv a na nan, shi a wa nan tindi er wanyange nan de tem tsen nana er ijiŋ ga. Ve utor mba tōŋ ainge Buter kara yar ve er, Fortō, ga, ka a yi-la er Ornengan tar, tōŋ kpaŋ mba kara ne ve .; nahan kpaŋ ajir heghem ken Tiv ga, jadiya la er ve ngeŋ yum man ajir a hamba ve ga, ka utor vev-ve lu a mimi ga yum nan ajir a baŋ ga ye, ainge ajir a Ubuter mba kuran tar ken Tiv nga inōŋō a ve tom ve kur ajir yō, ka ve dza hen tor gen ve kure ajir sha iŋaŋe /mbi/ i.ōŋō, a i lu tor Tiv yō, na a er sha iwer i Riar, kpaŋ ala hga ka a kur a doŋ doŋ chi/ ga. Tiv nenge nahan yō, u dzagn a ajir ken Buter lembe doŋ ve a u dzan ke a ajir hen tar utor vev mba Tiviv; ve kpaŋ er: Ken Buter yō, ka ve dza a inaragh ga kpaŋ a kure ve ijiŋ fofa, i lu a ve vande dzan a ni hen tor anyon inōŋō kpaŋ a kan shiou yō.

Ka ape kwagh u tor a lu ken Tiv dzan dzan ngian ken inyom i 1935 ne.

7/8

Mtem u Buter mba kuran tar.

l.c. Aka^ɔ ne chi^ɔ kwagh u Tiv ve nenge a andzughul sha mi y^ɔ, ka kwagh u mtem u Buter mba kuran tar ve eren y^ɔ. Ka shainja i mtem ve u ken Tiv. Ma Buter u kuran tar mem je, va tem ken Tiv gben ga. Ka nan va, nan va nenge man nan ungwainja i Tiv, man nan hen do^ɔ do^ɔ nan fa je. Ts^ɔ na^ɔ na hi^ɔ u na^ɔ er tom u wasen Tiv sha er nan fe la y^ɔ, i va musan nan. I duwe a nan hen tar Tiv kara, i dza ver nan ma tar gen. I gema ma Buter u he u a lu^ɔ vande van ken Tiv mayange ga je, i ver/ sha itio^ɔough ki nan. Ts^ɔ, u he la, a gba henen a hen diinja i Tiv, u^ɔgen y^ɔ, a n^ɔngo a er, er wanng^ɔ na la/ lu eren nahan, nahan kwagh a dza hemen do^ɔ do^ɔ, Tiv kpa ve ver ato ve ka^ɔ er Buter ngu s^ɔron tar do^ɔ do^ɔ, ve ver asema sha u n^ɔngon kuran atindi a taregh kpa^ɔ. Ay^ɔso kpa a nge^ɔ hen shighe la/ yum ga. Ka ape Buter u ka una n^ɔngo u dzan sha angahar a wanng^ɔ na u lu fa kwagh u Tiv tar kpa^ɔ u n^ɔngo di u do^ɔn la.

^{Kpa^ɔ} ~~Kaba~~ Buter u^ɔgen y^ɔ, u tsu^ɔu^ɔ u fan kwagh u Tiv la, ka una yem y^ɔ, un u he la, a kara t^ɔsha angahar a na ga, a nenge kposo, a shi a er kposo kpa^ɔ. Ts^ɔ, una eren nahan y^ɔ, kwagh a ndzughul Tiv je gema i hingir er or gen maa iyough i ngur dzan u dza kuran y^ɔ, or gen va gba i, nan gema nan maa m^ɔmaa u nan y^ɔ. Nahan iyough shon ia kure je kpa?

Maninja i Tiv kua aeren ve kpa ka kposo a akuraiyor a^ɔgen je. Nahan Tiv mba kenger kwagh do^ɔ do^ɔ man kaven kpa^ɔ y^ɔ, ve ka^ɔ er; Aluer a sar Gomna u wasen Tiv mi mi je y^ɔ, ye mba dzamber un er una rumun y^ɔ, ma a er Tiv kwagh ne. A de u musan ubuter, dughun mba ve feinja i Tiv, geman va veren moa hev la. Gadiya sha kwagh ne nahan ɔar u Tiv ngu dzo^ɔm ga. Kpa^ɔ una ka^ɔ er: Tiv ve dzo^ɔm y^ɔ, a musan Buter u a fe kwagh u Tiv a u a fe/ di kwagh u Tiv man ungwan dzwa Tiv kpa^ɔ. Ka nahan man tar u Tiv ne ua dza hemen do^ɔdo^ɔ ye. Kpa^ɔ ka sha m^ɔlumun u Gomna u i sar un u tar na chi^ɔ u lu do^ɔ do^ɔ la je man una er nahan ye.

Ka ape kwagh ne a lu ne.

Rev. page

though 9.

Small copy

Mdugh u Buter.

Mbatamen mba Tiviv mba fan kwagh mba ngise ngise lu vande 6ron kwagh u mdugh u Buter er: Iyange igen iyor vea va shin mger er ishu nahan, kpaɔ a lu iyor je, vea lu pupuɔ, mayange vea duwen sha tar ga, sha achi u chian oɔ. Vea lu iyor i yamen kasua, vea lu iyor i injaf; mayange vea ngohol iyor kwagh sha aparta ga, vea yamen kasua sha wanilyu; ve dza va shin mger shin jeje kpende (tso) ve va tile, tsɔ or u a sar nan ka yamen kwagh a ve la, nan mough a kasua u nan la nan dza ver, tsɔ nan hire kara; ve iyor pupuɔ mbara ve duwe ve nenge aluer kasua u or la una kuma ve sha kwagh u ve lu a mi man a sar or la yɔ, ve tɔ kasua la, ve gema di kwagh ve la, ve ver sha ijiir la vough; tsɔ ve kuhwa wanilyu, ve hire ve yem je. Tsɔ or u nan va ver kasua la nana unghan wanilyu yɔ, nan mough nan va tɔ kwagh u ve ver nan sha kasua u nan la, man aluer kasua la una yina ve sha kwagh ve yɔ, ve yam ga, ve de or la kasua u nan; kpaɔ ve kuhwa wanilyu, or la nan va tɔ kasua u nan kara, man a hange nan yum yamen yɔ, shi nan va seer, tsɔ ve yam. Ka aɛ mbatamen mba Tiviv mba yiase lu 6r kwagh sha mdugh u Buter la; kpaɔ mayange Tiv nenge a kwagh shon fefa ga. Kwagh ne yɔ, mbatamen mbara lu 6r dzum u Tiv chiɔ lu sha Ibenda ijiir i ɔm la je; dzan dzan ~~Ugenyi~~ Ugenyi va hembe Tiv sha Ibenda, hungwa kaha, tema sha ikwe ikwe er ve lu nyian nahan yɔ, Buter ka van na la.

Buter u kasua.

Buter u Tiv hiɔ fan un je yɔ, lu Buter u kasua, Kampeni, iti na erɔ Chalis Makintos. Wen dza va yɔ, kɔndo shin tsoyɔ, ken ifi tamen (Benue) ɔ. Ka tsoyɔ je man Tiv va gema yilan sha dzwa Uke er Girgi dzan dzan nyian ye, Tiv mba mase yilan tsoyɔ sha dzwa Uke er girgi; ve de nyer u sha dzwa ve u ve yilan hiɔniɔ er tsoyɔ la. Er Buter dza va shin girgi yɔ, mayange lu a Uke mba sha tar ne mba se Tiv se vande fan ve ga; lu Uke aba shin aan a shin tsegh/ɔ. Nahan Buter a va tile a girgi ken aɔ mger, mayange a va ken kpe ga, Tiv ve va tile di hen kpe ve kenger un tsɔ, a sar Tiv ka na ve yam kasua a na yɔ, ve ungha dzwa na ga, nahan ve tɔ inja kwagh i ve soɔ la, wanivur ve tese Buter, tsɔ Buter a fa er ka kwagh u ve soɔ la, nahan Buter di kpaɔ a tɔ di kwagh u i lu un ka ve na un una yam la a te se ve. Akaɔ a Tiv lu yamen hen Buter sha mdugh u Buter hiɔniɔ je yɔ, lu ichigh ki buyka man sokpo kua asa, lu akaɔ a tar ne tsegh/ɔ. Tiv yamen hen

Buter ye; man kwagh di u Buter geman yamen hen Tiv yó, lu ishwa man ake a ichamegh, ka di aka a har ne tseghíh tsó Buter yamen a Tiv ye. A kuma ka Buter una yam kasua a Tiv yó, a tese Tiv kwagh u a sar un u yamen la, shi a tese ve uwagh er ve va ver hen kpe, yó, un a tile ken ató nger; vea va veren kasua yó, Buter a dza sha girgi ken kpe, nahan ushoja ve tile a ubuuka sha tso chí, ve kenger sha Tiv, shighe gen ve dzenda Tiv ve hire ve dza tile cha je; Buter a tóó kaaú ve u ve ve a mí la a kar sha iyógh ki kasuagh; a kar sha kwagh u a sar Tiv la vough yó, Buter a tóó a ver ken inya, yó Akau u Buter la ngu ngeren di kpugh kpugh je; kasua a begn yó, Buter a gbidye iyógh, a ma a hire a girgi na a iyor nav mase je a yem ken ató, Tiv vea unghan iyógh yó, ve va, ve va tóó aka a ve a i ver ve sha ukasua vev la. Nahan Tiv ka er: Ka iyor wanilyu i mbatamen lu ór kwagh ve je ne.

Tsó Ubuter mba kasuav dzer dzenden kasua nahan gbem, dzum gen i kara lu Buter iyol na ga, a gba tindin mbaakau nav mba yamen kasua tsó. Inja i akau yó, ka or ngeren, ken dzwa u Yerubawa; kpa a ve Yerubawa yó, ka ve yila or ngeren er: "Akowe", man ka Uke va gema yilan er; Akawu, ve Tiv de gema unghwa hen Uke ye, kpa a Tiv yó, mba yer Akau. Ka ve iyoril mba shonov man Ashinya, tor u Tómbó, Kbalagh, hen Mbasagher lu wua ve hen ihongo na i hen ifi Kachina, ve ugwa dzagn er Ashinya wua Nasera ye. Ityó iyongo shon i Ashinya lu wua ve iyor i Kampeni yó, lu ve ve hí iyongo ga, ve va kar ve kóndo sha tor Kukwa sha Kachina, mba ngur hiren yó, ve va tile a tso hen ihongo i Inyamigbe, tor u Ikurav mba shin itiev. Ve dugh asa man asóm ve na tor Inyamigbe, kua mbatamen mba Ikurav kpa; tsó ve kar ve gba senen. Mba va nóó hen ihongo i Ashinya shin Tómbó yó, ve shi ve tile, Tómbó mba vesen kua Ashinya kpa, tsó ve na Ashinya iwua i asa kua asóm, tsó mba gbe nóngon u hiren a tso ve ken ató yó, Ashinya gba tan ve avagh, un a ityó na chí; tsó Ashinya kór tso a ikav chí, lu tsokon u tamen. Sha shighe la Tómbó er ianyarev sha ikav mbira kpishi, ve hingir mbainyarev, ka pe kwagh la lu la. Ubuter mba kaguav dzende kasua je dog ga; iyange igen Chalis Makintos kóndo sha ifi Kachina dzan dzan dza ha hen ihongo i Kachina i hen ityó Dura la, ha yande u ken itrough ki taregh la, hen ape wanor u Utur u i yer er Nyebe a tem twev ainge la, kpa tion sha teghele, wanigungu ngu her, ka sha wanigungu la man Chalis Makintos ha afo tim tenti, Tiv dza yamen aka hen a na ye; Va moughon y

naŋra yó, kóndo er una yem sha Gashimbila, dza tagher sha ŋugu, tsó chin hire, hir yó, maŋ kar dzan dzan je yem, or kara unwa kwagh na ga.

Shighe la Buter ugen lu sha Ibi, i yilan un er Masa Ibi, wen kua Ubuter mbagenev a ushoja. Ka tse yó, Buter dza maa Kanti sha Donga, Tiv ve dza ve dza yam usokpo kua asa man asóm kua ichigh ki buŋka, ve dza yam sha ishwa man ake a ichamegh hen Akau. Akau u Tiv hiŋ fán un hen Donga yó, lu i yilan un er Ubangogo; inja i ubangogo yó, er Ka ter u ika, sha achi u Akau la lu a ika numben a miŋ. er ka wan na naban, ka pé i lu man Tsonka yila un er Ubangogo la. Nahan Tiv kpaŋ maŋ gba yilan sha dzwa Uke (Tsonka) tsó er Ubangogo; Wen lu doŋ Tiv ishima je dzuwa ga, sha achi u nŋise Tiv vea yam kasua a na yó, a gema a er ve iwua sha wankayŋ mba kiriki er gberusu man iyógh i Nasera man san bar nahan; nahan gwa na samber, ken mase jime yó, i gema yilan er Magogo, Magogo kpaŋ ke dzwa Tsonka, kpaŋ Tsonka yó, ve yila er Magogo, inja na yó, ka or u ika; iti i Magogo ne Tiv yila i dzan dzan ve kór i hingir ve iti i Kampeni chiŋ. Or a dzaŋ Donga yó, ve kaŋ er nana dza hen Magogo man nana yam kasua a doŋ nan ye, Magogo humba fan kwagh. Ka tse yó, Buter John Holt shi va maa iyou kasua ken Donga ver Akau, ikuwa ikuwa a Kampeni tióh shing Akau John Holt la yó, Tiv ve yila un er Madiko, iti i Madiko la kpaŋ lu xx sha dzwa u Tsonka, kpaŋ Tsonka yó, ve yila sha dzwa ve er Maiadiko. Er i lu man Tsonka yilan ngura nahan yó, ka sha achi u Buter u John Holt u iyange va veren Akau na la lu a wanikondo u esen iusa a ni, nahan una ese iusa yó, a gema wanikondo la a shindi hen iwenge, i shir shin; man inja i wanikondo la Tsonka mba yer er adiko, ka nahan man ve yilan Buter la er Maiadiko ye, inja na yó, er: Or u adiko.

Nahan ve Tsonka ve yila Akau u John Holt er Akau Maiadiko, kpaŋ Tiv ve gba yilan tsó er Madiko. Hiŋ hen shighe la je Tiv ve yila Kampeni er Magogo, ve gema ve yila John Holt er Madiko. Dzan dzan Tiv va gema dzan Ibi je kpaŋ ve yila Kampeni u ken Ibi er Magogo, ve yila John Holt er Madiko; kpaŋ hen ayange ne yó, mba yer Kampeni er Akau tamen, mba yer John Holt er Akau kiriki.

Dum u Buter ver Kbaakau ken Donga Tiv dza yamen akaŋ ker nahan kpaŋ lu Tiv chiŋ man chihin dzaŋ sha hiŋiŋ la ga; ve chian Uke, Tiv mba dzan yum yó, lu Shitire man Ukum, Tiv mbagenev mba ken adzums vea dza va kpaŋ i lu Shitire ga yó, Ukum man ve heman ve gbenda ve dza yam kasua ye. Hen

shighe shon la, Buter shi ver Akau shin Abetre, Iharev a Kongov ve va yam di akaŋ har; Kparev yó, ve gema ve yam akaŋ ken Udam, wan inja sokpo u Kparev ve yamen ken Udam laŋ a gbanase ga, i yilan un je er sokpo. Udam; man ichigh ki buyka man akondo a heren ve maŋ ve yila wankondov mba ngeren mba ve yamen ken Udam la je er ikondoudam kua buyka,, ka ken Udam kpaŋ je man Kparev hiŋ dzukpa buyka u Tiv ve te ne ye, ka Udam ve eren buyka ye, ka pe Tiv kaŋn dzan dzan nyian la; man akaŋ la nahan chiŋ Udam gema dza va a mi shin u vev mba shin adzume shin aye Buter lu vande teman er shin Kalabar nahan yó. Ashighe la nahan chiŋ lu mbaakau Tiv nasen nengen a ve yamen ukosua a ve kpaŋ ye, Buter yó, ve nase unwan a unwa kwagh na ken cha tsó.

Num u Buter a Kasar.

Hen shighe la yó, Uke mba nngon num a Tiv lu Kasar man Bankol, ve unwa kwagh u Buter, nahan ve hire men num a Tiv kperheŋ; kpaŋ Bankol yó, lu ken Tiv shin Ukum hen ya u Nerve shin Kendeŋ, kpaŋ Kasar yó, hire dza tema sha ya na sha Takpugh, kpaŋ ken gar u Takpugh jim ga, un tema gar na kposo ikuwa ikuwa a Takpugh wegheŋ ken iyange miren, iche na la ngi her dzan dzan nyian je.

Er un Kasar lu hagra la, lu hen kpe gbenda, i yilan u er gbendagor, gbenda la duwe ken Ibi jighiliŋ dza nyór Takpugh, kar yem sha aan a Mubafum je; ka gbenda shon je u lu her dzan dzan nyian ne. Inja i i lu nan ngise i yilan u er gbendagor yó, ngise Uke Tsonka ve duwe ken ityar i Uke i ken adzume ve kar sha mi ve dza yam gor sha Mubafum, ve yem ve dza teŋ ken ityar ve, ka nahan man Tsonka yilan erŋ "Nanyan goro" ye; kpaŋ Tiv ve yila erŋ gbendagor.

Er Kasar lu her la, iyor nav ve gba numun Tsonka mba dza yamen gor kpem wuan ve tsó; Buter u ken Ibi, Masa Ibi, ongo nahan yó, tindi loho er i dza kaŋ Kasar a de kwagh la, kpaŋ mayange de ga; shighe u Buter a tindi loho a va kaŋ un er a de iyor mba wuan sha gbenda iyor ve dzende tar u lu bem yó, shighe la Kasar a humba wuan a wua Tsonka; Tiv mbageneŋ kpaŋ mba lun anon a iyor kpaŋ dza kohol un ve wuan Tsonka a iyor nav imóngo, ve ngohol ikav. Han na shighe u Buter a tindi loho a dza kaŋ un yó, a tindi di loho je er i dza kaŋ Buter un fa' or u humban un ga, saŋ Aondo tswan.

Tsô iyange la Ubuter mough ken Ibi, lu Masa Ibi kua ubuter mbagenev, ve nyôr tsokon ve kôndo sha wan ifi Donga, dzan dzan sha Donga; ve va duwe ken Donga ve kôndo yande iyange niren (West), gbenda ngu her dzan dzan va nyôr sha wagar u Chamba nba yer er Shanshanji, kar asegh sha gbendagor. Ka sha gbenda la ve kôndo dzan dzan ve duwe yê, ve lu a ushoja mbagenev sha tar sha gbendagor ve dza dzuwa sha ken Shanshanji chif; dzum la yô, lu Tsosha kumban lun a Buter ityô sha u eren tom u tafinta kua u ushoja man lebera nba tsô in ikav kpaŋ ye. Kpaŋ tom u shoja yô, kumban lun Yerubana kua Beriberi, ken shighe la ma er Tiv sôm lu a tema tvev a gbendagor la ikuva ikuva gan saŋ Sai tsven tema nan kpe gbenda ye. Uke chi/ kua Buter ve yilan un er ve yer ninge ne ga, ve yilan er Salatu, gben. Tsô er un Buter u kar sha gbenda a ushoja kua mbaityomov nav la, va nêŋ hen Sai yô, Sai er a ve doŋ doŋ ve tsa, kyer nba moughon yô, ve Uke mbaityomov mbara mough a Sai sha achi u a dza ya ishar yô, gatiya ve vande ôron un kwagh u utia u ve lu dza nânŋon a Kasar la chif, er ve mough nan Sai nahan kpaŋ lu myer, Buter fa ga.

XXXXXXXXXXXX Ku u Kasar.

Ubuter nba kumban ken Shanshanji yô, ve dza haŋ sha kpe u Markam, Markam ka jege uwo, gbendagor unde hen huwa na kar nyôr Takpash. Nba va nêŋ her yô, Buter tindi loho er i dza haŋ Kasar kper vea dzuwa Kasar ongo loho yô, tindi di loko na er i dza saŋ Buter un chie ishu shin kper ga, Buter ka ishu shing' nger dagaŋ, ka Adndo ga, tsô wuhe hundagar na gbony/ gbony/ je sha ujege nba agburuv, gar na chif wa sha ujege nba ikonov nba ombor shi gaa kpaŋ, dzan dzan nyian kpaŋ gar la shi ityô na her, gar la lu ihinda i liar. Tsô kper sev mbu av, nomiyange kende tsaradada yô, Ubuter mough va kase gar kpaŋ cha, iyor i Kasar mough unde sha gar ker avagh kua udagi, ta iyor i Buter igenegh je Tsô Buter mough dzuwa indyerbuuka, ker ta sha gar oso ikonogor hen ian la cha cha hingir wagyŋ; Tsô iyor i Kasar bugh hunda gar ugen kasev gba duwen a mbayev, Buter va fe yô, Buter kum kar ayem dza hire hunda la a ushoja gba wuan iyor i Kasar ngegh; kpaŋ mayange Kasar duwe ga, gba wuan iyor i Buter sha akombo sha jege iwange na tsô, or kpaŋ nenge a na ga, a kuma or iwange kpaŋ nan nenge a na ga, nan gba dza gban ken inya tsô, sôŋr iwange na a tsuwa a gema awambe a sha iwange la a ese nan iyol, dzan dzan shoja u Buter ugen

u lu a imba akombo shon er un la va fa, ngura fe yó, chia u yóón, sha achi u una yóó yó a na la aa gema a kpe. Tsó wen Kasar dza fe er ngura a fe un yó, chia er alaghga ngura a va pase un, tsó a duwe sha nyinya na gba yevese yemen shin Loko (Loko ka uwagh, ngu cha a gar u Takpugh ga) Buter chir mi gba ~~xxxxxxx~~ tan un bujika senen er jege nonnor yó, dzan dzan dza nóg^r hen kpe Loko yó, hungwa sha nyinya shar hen itine kon i rho, yier ker ma^r kpe. Buter na iyor dza tó^r va a mi, ve tóndo akev aveggh na kua it^rough, ve wa ken akwati ve hire a mi ken Ibi. Ka akur u itlav mbi Buter a Kasar la.

Er Buter nóngo itlav a Kasar nahan Tiv mba ve vande lun a Kasar man mba ve dza a dza hen shighe la chi^r, ve hire sha ajiir a ve, ve dza ór kwagh a mi, nahan chier Tiv iyol kpishi, ve ka^r er: Kasar je kpe Buter hamba un wua nahan ka an je shi nan lu u hamba Buter?

Ku u Dankol.

Er Buter wua Kasar kara yó, gema ver ashe sha Dankol. Dankol va mou-shon shin Ukum yemen sha Ugondo yó, Buter tóv un ityó dza kohol un yó, gba dzendan, mbagenev yó kaa er^r Buter dzenda un sha Ukua hen ya u kx ikar na Herve je, man dza wua shin Ugondo ye; un yó, lu nyinya na i wua un tswar ye. Er a yevese a iyor nav chi^r ve dza nyó^r ^hhen ya u or u Ugondo yó, ve vó^r chi^r, anyinya kpa^r lu yan toho, man nyinya na do^r kwagh ga, a dzer un kpa^r shi i ta an ashaver sha uwa i va dzer shin ngulwar. Tsó wen hire tema lu yan gor kara da^rla^r, nyinya na lu yan uwu, iyor nav kase un wa ató, ka lu gbaa yó, Buter va hamba kpugh! Iyor nav ma^r a na er: "Allah shi taimake ka, ga Nasara". Tsó mough hen inya fese dza unde nyinya, k^r nyinya lu her adzer, i lu a sagh abata ga, wan or na, i yilan er Dzegi, Dzegi tsuva sanker tswar tóndo abata, yó, hungur un u tóndon ashaver, man er Buter va torough jum yó, hamba; tsó Dankol kar a nyinya na u dza duwen sha hundagar yó, nyinya fa ityó u duwen a ashaver engakar ga, tagher sha agbur a hundagar, tsó ushoja ma^r ta Dankol bujika her via; Buter shi tóndo un it^rough kua akev aveggh yem a mi. Man na Dauda mase kohol iyor nav yem a mi dza tema sha Jiagarigari, ken tar u Eke.

Kwagh u Kasar la, man u Dankol ne chi^r Tiv ungwa mbagenev yó, nenge a nenge je kpa^r, nahan Tiv mba ve lu hen ató ifi tamen a ifi ^hka^rina man ifi Donga chi^r, ma^r chia Buter je var inya, sha er ve nenge aka^r ne

yɔ. Kpaɔ ɔnov mba Ikɔr (Kunav), Shangev, Gaɔv man Masev kua Iharev yɔ, ve ungwa kpaɔ er lu cha a ve nahan yɔ, ve kavinja ga, nahan chier ve iyol ga ve wa iko ga.

Man er akaɔ ne er nahan chie yɔ, Buter maɔ huwan je, or kara ungwa un ain ga. Ka tse yɔ, Chafa Holesworth, Buter u ken Ubuter mba buran tar (Dogonlamba) wen lu D.O., lu or u eren tom na doɔ doɔ, ka wen shi va dzende neɔje Tiv ye, un kua Chafa Abadie, ve dzende ken Tiv kpaɔ kpishi ga, tsɔ ve hire ve yem.

Itim u Waya.

Ken inyom i 1901 la, Buter u shoja, i yilan un er Masto Carnagie, hi waya u tinin hen Loko, ka tar u Uke, (Nasarawa) va kar a mi hen ian i Idoma izan dzan va dugh sha Akpenaja hen ikighir i tar u Tiv a Basa man Arago yɔ Tiv rumun je ga; lu Iharev, kwe u Mbagwen u i yer er Laav la, man orvesen ve i yilan un er Abata, un lu ortaken u Mbagwen chie ungwan imo na yɔ.

Tsɔ ve mough ve hire lebera mba eren tom u waya gbenda, sha achi u i nyɔr ve a gbenda waya ken ishule; ve Iharev gbide vaɔ, ve dzuwa ve ta ulebera kua ushoja avagin, shike la lu pope. Tsɔ Buter u shoja la tindi a takerada sha Ubuter mba sha Ibi, Shighe la Major Murdon lu er ka Resident nahan man Major Macilinton gena lu Buter u shoja u tamen; man Buter u tom u waya chie lu sha izev na yɔ, lu Ekasili.

Tsɔ takerada u Buter u shoja la va nyer sha Ibi yɔ, ve kara ngɔr a ngɔr je ga, ve mough fese je a ushoja kpishi ken utso mba ikonov, sha achi u lu inyom yɔ, gadiya lu ken uwer u Kaach. Ve va Akpenaja (Akwanaja) ve va kohol Chafa Carnagie; dzum la Chafa Rokson lu shin Loko, un lu orvasen Resident; nahan ve tindi un takerada fefa, ve gbide waya ga, sha achi u Tiv tondo waya kara yɔ, Ubuter mbara a ikpela shoja a ulebera nahan chie ve va haɔ hen Akpenaja, nahan chie kpaɔ ve fa ityɔ u karen a waya fafa mayange ga. Ve nongo itiaɔ a Iharev je er iwer i hiar nahan, sha u itiaɔ mbi sha kwa tar la yɔ, Ubuter mough a ushoja chie ve dza hen ya u orvesen u Mbagwen ugen, lu Abata ga, kpaɔ un di kpa lu orvesen u injaghen hen ityɔ na, Mbagwen, kpaɔ mba dza ngɔr yɔ, ve dzuwa a or her ga, tsɔ ve tin nongo hiren sha afo; mba ngur hiren yɔ, ve va ar hen wanuwagh ugen, tsar lu di kon mba tsɔ, ushoja hura peren, nongo ugen ngu peren, ugen ngu shiɔn yande ne yɔ; Tiv aume usu sha toho gɔɔɔ, Ubuter kua usho-

ja chif hingir ken ató usu, Tiv mase keren ve avajá kpañ kpe kpañ; nahan chif kpañ ve ta di orshoja ivajá móm kua or lebera, kpañ ve gba megh ga, Ubuter a iyor vev mba nenge mba dugh ken igamusu la kara yó, ve va per uwagh ugen, mba yer u er Keleke (ka Keleke shon je a lu hen Eashan u Udei (Ude), i kor tsar u gbenda girgi kar sha mi la). Ve va hen kpa u Keleke la, wanor lebera mough dza iyol i óón, or Tiv dza lian kara ta un ivajá sha uya hen ichombo jighir jighir, wua je, kpañ hañra yó, kara lu sha utia ga. Tsó sev mbu av yó, Ubuter hembé gba hiren Akpenaja, ve va tsa gbenda iyange i móm; sev mbu av yó, ve hembé ve gba yemen, ve dzende tsuññ ve va tsa hen jeeikó, sev mbu av a av nahan Tiv va chir ve a itlav vo. Ve ker avajá achin a har ve ta or u tóñ indyertuñka, mañ kpe je. Ubuter hembé hañra sen va hañ hen kasua u Gase hen kpe ifi u tamen (Benue), ve mañ ve i lebera ve shon u gba ivajá la ker; m'ia u ve i un yó, ve time a time unwar nan ve i un shin mi la, ve tóñ jeeiwen ve ta orpen la kor ve dzer sha mi, ve gema ve gbihi shin ifi tamen, yem dza tema shin inya je. Tsó ve hembé ve hire sha Nyiev nan tar u Ude, orvesen u hen Nyiev, ve va hañ hen Abasar, ve tsa, kper mba moughon hañra yó, ve nyór Akpenaja. Dzende la nahan chif kpa Ubuter lu dzenden sha achi u vea ker mbatamen mba Tiv vev ór kpañ a ve legh legh sha beam kpañ mayange ve fa ityó ga, nahan shighe gen ve kór wanye Tiv ve lu a mi sha achi u tindin hen Tiv, kpañ a tindin nan yó, nan mañ a sañ je, nan kara hire hen Buter ga.

Chif u Buter hiñ dzuwan a lan je yó, lu sha iyange i ve hire ve va nyór Akpenaja la, ve kór wanye Tiv u kór ve tindin hen Abata, ngura yó, dza jighilaf dza kañ Abata. Tsó ngura dza kañ Abata, sev mbu av yó, Abata na shov nav u har dza hen Buter, Buter nengen a ve yó, doñ un kpishi, a kañ er mbayev mbara ve kañ un imo i Abata, mbara ka er: Abata kañ er se va kañ un yó, ne de kara ve ga, una vande mirin msórom, iyange i msórom a magh la yó, ka van yen la. Buter kañ er: ei, nahan ga; ve dza kañ Abata, sha u ayange a tar la yó, a va kesh ve gbenda, ve mba van. Nan Buter gema na di iyor nav u har dza a mbayev mbara ityó, ve dza ór un imo i Buter la.

Tsó ayange a tar la nga kom yó, Ubuter mough hen Akpenaja gba dzan hen ya u Abata, mba dza nór hen akóngo a gar yó, Abata na mbayev nav u har va kesh Buter gbenda a ityuyó, to u ityuyó la tseghññ lu iliken er uyadi u har nahan, er ve va na Buter a hire magh a keshen un, un ngu van.

ushoja ndogor ubuuka nahan ku huka, or kara dza hwange a wanngbian ga Ya-
 ji wua Utyondo je faregh gba, anom a iyor a Ya'i wua hen Utyondo yó, lu
 Kiana Achaku hen Mbaikuran man Akaa u Akogi hen Mbatsa.

Nahan chif kpaɔ mayange Tiv (Iharev) hire jime sha u dzan Buter iyolr
 sha kwagh u gbenda u waya la ga, bunde tsó Buter sough wantion gbenda wa-
 ya u hiñ hen Loko u dzan Akpena'a u lu ummá 60 la sha achi u ve kara
 fa ityó u dzan sha gbenda kareñ sha imbusu tar i sha (North) i Biger ken
 Nasarawa u u karen ken tar u Tiv mba ve kumbur a ve yun la ga, ta tiñ
 gbenda u waya la yó, maa bunde je Men shighe la tom u timin waya la chif
 lu sha ikev Mr. Eaglesome, orvesen u sha tom u "Public works". Hen ayan-
 ge la Tiv hingir a atóñ a waya ave wue wue, ve kasen mabayev kasev shin
 angakar kua sha ave, wanngm u kwase u lu u donko sha a na kpaɔ wa nongo
 waya la a nenge, kan ma or Tiv u nana dza shin ian i Iharev yó, nan dza
 hire a atóñ a waya je. Waya sanber ken Tiv, ka tse yó, Tiv gba kuran
 hagn kara er Buter kpaɔ er una kohol or a waya yó, una wua nan, nahan kpaɔ
 dzan dzan nyian u fa ityó dzuwan a atóñ a waya a Iharev lu tondo la.

Itiav mbi Iharev a Ya'i (Buter).

Num u Iharev sha kwagh xx u gbenda waya la ngu bañ yó, Iharev shi
 dza tser ityó iyongo igen i Buter uha de ve ga, tsó Buter de di ve ga je.
 yó, ve di kpaɔ ve de di Buter ga je. Ityó iyongo i ve hi/ yó, ka i je nei
 Madugu or Tsonka u dzenden kasua u donko, a dza er donko sha Donja a sen
 a va per hen Kwatan Sule, a qbihi Keana vegher sen ian i ifi Banue a sen
 vegher kpaɔ, a dza na Buter donko shin ian i Lokoja la a yam. Una senen
 yó, a lu a Uke kpishi mba dzenden kasua u donko.

Tsó iyanje la yó, Tibe u Kaku u hen òn mba Dwem, mough a iyor na ve
 dza kegh sha gbenda; mba va nòr a donko yó, Tibe mough a iyor na la hem-
 be num sha a ve, wua Uke iyor i tiam ngohol ikav dzenda ve wue wue; kpaɔ
 Madugu wua Tiv kpeke, lu ve Tiv tsegh/ ve wua Uke ga. Madugu nongo itia
 a Tiv je tse/ Tiv iyol, kpaɔ Tiv va humba un, tsó yevese yem dza kpaɔ Bu-
 ter shin Lokoja er Tibe, or u Iharev hen Utyondo num un wua un iyor kpishi
 Buter ongo nahan yó, mough a ushoja gba kondon sha Iharev,
 va shin s tso: Va nòr hen Isherev yó, duwe, va dukh yó, Basa maa kura
 avan je gba nongon itiav a na, ishima vihi Buter wua ve gema tema hen ya
 la Buter tem hen Basa yó, Basa (Busa) mbara va ayer va kpaɔ Tiv er Buter
 ngu van num, ve hi/ je kpaɔ Buter humba ve. Kper nan yó, Buter mough a ve

Basa er ve dza ver un sha Tiv, lan Basa ishima chif, kpa humba ve ts6 ve mough a Buter. Mba va dugh sha Iharev y6, Inarev mough ta num sha a ve, Buter wua ve iyor i nyian, shi ta Ugbu u Dom bukka sha dzwa, t6ndo un dza, kpa a kpe ga, ngu her nyian kpa, a dzwa kpe, u bukka lu vihi un la. Buter ma dza ha afo je, tugh mbu il y6, Isherev shi dzuwa chif va ker Buter avagn hen afo sha ikegtongon, kpa ve wua ma or Buter ga, ts6 sev wanger. Sev mbu wanger y6, Buter mough k6ndo va ha sha Ukpo ikuwa ikuwa a ihongo i Abetse; kper nan ve mough ve dza ha sha or u Ity6ndo, iti i nan er JandeaKur hen Kbaik6ngo. Kper ve nou ha ra ve dza ha sha Agbede u Iliev, tor u N6ngov. Kper nan y6, Agbede na mbayev u har hamen un gbenda dza ha sha Keana. Ha sha Keana y6, ha sha ak6ngo, tindi loho er Tor Keana, iti na er Adzegea, a va kokol un sha ak6ng, kpa Adzegea tindi loho er i kpa Buter a ny6r, un y6, un so num ga. Ts6 Buter ny6r, kpa kpa er una tea shin ya ga, Adzegea er un Barki sha ak6ngo. Sev mbu av y6, Buter tindi Idyu or u Keana (Arago) er a dza kpa Tibe a dza kokol un sha Keana; kpa Idyu er ay6m, va sa sha gbenda hen ya u Tiv ugen, ngohol ikaghagur wua shi ivagn hire dza tese Buter er Tibe kpa er Ma va ga, a nenge ka ruas na ~~xxxx~~ je ne. Buter ongo nahan y6, tindi shoja irange la je dza nande ya u Amough, or u Uty6ndo. Len Mba-wundu, er un Tibe l6nd ve kper un ngu van kpee.

Ts6 Moadwem dzuwa chif dza kegh sha kpe u uwagh u Guma. Sev mbu av y6, Buter va chir, Tiv mough chinge keren Buter avagn; mba ngur keren ushoja y6, ushoja kokol-ijiir i m6m kpishi gba hendan gbende (jagebukka); nongo u shoja ugen t6ndo yem sha Tiv, kpa mayange ve ker ma or Tiv bukka ga, nahan Tiv lu henen er Buter chia ve a chia je; ts6 ve gba kporom van ikuwa ikuwa a Buter, y6, Ubuter lu u har, ts6 Buter u m6m hire tsvar dza tile nande, ker bukka, wua Iria u Akeda hen Mbaate, Buter ugen la ker, wua Amandorough, ts6 ushoja hire dzuwa nongo tsvar tume sha inya ker bukka kwa tar, wua iyor je do ga. Tiv yevese dza ha shin Usuma. Buter sen a ushoja va kase ve shin uwagh do do, gba wuan iyor sha gbenda je do ga, ngerem hingir nyian chif; ts6 Buter de, gba nanden Uty6ndo, nande dzan dzan dza ny6r hen ya u Tibe, mase nanden ya u Tibe, indyer kpa hia. Buter ngur nanden Iharev yum y6, Buter ugen u lu ken Aba je la. na As6m wan u Koo takerada dza na ve mba numuv mbara, mba ngohol takerada u Buter u ken ~~xxxx~~ la y6, ve mough, Asom u Kpo la hamen ve gbenda, ve va

per ve haɣ hen wanngɔ ve la hen Abetse. Ve tsa hen Abetse ayange a har, tsɔ ve kar, er ve nande Iharev nahan kpaɣ ve nenge a Tibe ga yɔ, vea hi-re a ker un vea kɔr. Tsɔ ve mough ve per hen ihongo i Kikye, ve nande gar u Kikye ve wua kwase kua wanakiriki ve maɣ ve kɔr Kikye Asila. Ve kar ve yem sha iche i Tibe er vea dza kɔr un, mba dze yɔ, Tibe yevese yer, ve gema ve kɔr Akogi wanngɔ u Tibe, ve kar ve dza haɣ shin Ityungu-ishɔnɔ shin Isherev hen Ibandier. Buter va haɣ sha Ityunguishɔnɔ yɔ, ti-ndi loho er: Tibe kua mbatamen mba sha Utyɔndɔ chiɣ ve va, una ɔr kwagh a ve una hima num a ve; mbatamen dza, mbatamen mba ve dza yɔ, lu Tibe hen ɔn Mbaasar man Adi hen Mbaipuan man Anuku sha Mbakusu, Ijande hen Mbaafu man Akodi hen Ababai man Abin hen Mbaikor man Akera hen Mbaate, Oradam hen Mbaakadar man Anumkuveakara sha Mbagese hen Mbaikongo. Mbatamen mban chiɣ mba dzaɣ kohol un sha Ityunguishɔnɔ yɔ, a pine Tibe er! Ka nyi un ve vea Tibe a nenge num a na? Yɔ, aluer Tibe a soɣ num yɔ, a kaɣ un ase doɣ doɣ yɔ, vea nɔngɔ. Tibe kaɣ er! Mi, un soɣ num ga, un de ve. Buter kaɣ er! Yɔ, un kpaɣ un de Tibe ve, yɔ, una na Tibe tor nyian, a de iyongo. Tibe kaɣ er! tsɔ iyer mba kerem un nyongo yum, kpaɣ Buter venda, kaɣ er! Na venda iyongo, gema anɔe takerada u pupuɣ kor mba yaɣy chiɣ er han na or nana dza tim hen ya u nan. Nahan Utyondo tim utakerada mba pupuɣ mbara sha uyayv tev chiɣ, Buter henke hen Ityunguishɔnɔ sen dza haɣ shin Akpenaja (Akwanaja). Utyondo sen ve mbatamen chiɣ han na or a ivo, ve dza sɔr Buter a mi, Buter-ɔr kwagh a ve doɣ doɣ chiɣ.

Kpandev ku Buter ku hiɣhiɣ shin Iharev (Utyondo).

Num ngu haɣn inyom i kar i mɔn yɔ, Buter dza va, kɔndɔ va sha Keana, tindi loho er i na un kpandev; i na un kpandev sha tugudu hen Keana. Shi ka tse yɔ, Buter shi va hen Tibe er a na un kpandev. Tibe kaɣ er un ngu, sha iyongo yum, yɔ, a dza haɣ shin Kikye sha achi u Kikye ngu shin ipe-ifi. Buter rumun, tsɔ ve va ta sha iɣua; shi ka tse yɔ, ve va ta sha ishwa. Buter dugh sule tese ve er: Ka kwagh u Tiv a masen tan kpandev min ne.

Itiav mbi Buter a Kunav.

Buter u nɔngon num a Kunav hiɣhiɣ yɔ, iyange dza va sha Udam mba ken adzume la je, dza va vegher u gbenda u ~~xxxx~~ Buziki nongo Udam u i yer er Chukwan la, va nyɔr sha Damagudu; ugen dza va vegher u gbenda u sha Dama-

ibi, ve ~~xxxx~~ dza dzuwa sha Damagudu chi/ ~~xxxx~~ Mba dzough y6, ve ~~xxxx~~
Tiv (Kunav) amar er ve va vine amar una nenge. Kunav va kpa/ lu ve chi/
ga, lu Mbaduku man Mbaiyongo man Mbagbela kua Mbakaange. Ve dza vine amar
sha Damagudu, Ubuter mbara na ve udzege mba as6.ov kpishi, i yila as6m la
er akpelaka, man ika ta/ y i Buter i l6hen kpishi. Nahan Kunav mbagenev,
Ute kua Mbadu/ a, ve se, ve ka/ er: Buter ka inyaregh, a va er mbara vea
wua vea kura inyare/ h y6, moa bumen, y6, hen shighe shon la Ubuter k6r
Gberibu u Kenga shin/ aityov y6, lu dam man yila ijir la ve/ Buter k6r
Gberibu ye/ Ute ka/ er/ Kpa/ ase, i lu ve y6, na ve nande Uke keng/ je.
Ts6 Mbaduku dza ijir er i dugh ve Gberibu/ Buter venda/ Buter vende y6,
kper gen ve shi ve dza er y6, vea dza dugh Gberibu sha agara, ve dza wa
inyigh dza ga. Ts6 a/ange nga kar y6, Buter ugen duwe shin Damaibi lu van
sha Damagudu sha takerada u wan/6 na u sha Damagudu tindi er a va y6,
va nyer sha Mbaduku y6, Mbaduku duwe ibem, ve dza dzuwa a na, mba kohol
un y6, un ma/ urugh iyol ny6r ken ya u Mkena or u Mbaduku, nyer y6, Mba-
duku ma/ chir un je/ ker avagh ken ya la kpa/ ta or ga. Buter gema/ ker
buy/ ka ta Ikeghbenda u Sha, kpe je, gema k6r kwase u Mkena a mbayev nav
u taratar yem a mi. Ts6 Buter ma/ kur dza wa afo hen kungur u Ikeagba.
Agbeyev/ We afo chi/ y6, ma/ nkurun sha utyia je, gba nanden Mbaduku, nan-
de wua Akkaange u Ixx Inyam wanye/ kur, shi wua Gbirakan u Sina hen Mba-
yar, shi wua Ayangor u Agulogo, wua Dzuaduem u Gbanor, shagbaor u kiriki/
ga; er a kpe kara nahan mbayev nav mba agar a tar; sen va nande intyer i
Ihwakar u Ishar hen Mbaityouch, kar dza k6r Ashikana u Konjo hen Mbapua,
k6r un a mbayev nav a tar, un xa iyol na y6, Buter dza sene un shin
Bubula, wan na u m6m kpe, ugen hire; ts6 Mbaduku gba yevese. Buter gba
nanden Kunav dzenden, nande Mbaduku je na idy6 ya m6m kungur ga, idy6 ya
a kungur kpa/ Udam ve mase nanden, lu ve Udam je ve kenen Buter gbenda
ye. Buter nande Kunav je; Kunav ure/ Hen shighe shon la Agbam or u Iaha-
ngev mba sha ya, er ayie, ka/ Buter er/ ~~XXXXXXXXXX~~ Mbaduku kura ibia a
inyarev chi/ yem dza yer shin Uter Buter er/ y6, a kenen un gbenda ase
una dza; wen kenen, mba dza n6r y6, lu ayie, nahan ishika ny6n Buter,
Buter k6r un lian ken kon kange ta buy/ ka wua, or m6m / i un ga, l6/ her
nahan. Hen iyange shon la ma/ shi wua iyor i hiar shin Ute hen ya u Ikura
u Vanityev hen kpe wanuwo.

Tsô Buter hire yem sha Damagudu, dza nyer sha Damagudu yô, tindi lo-
 ho er mbavesen mba Kunav chi/ ve dza. Mbatamen mba timbir yô, Buter shi
 mough tsar sen va gba nanden Ute je; kôr Agera u Kômbenda u a lu tortô
 ainge, kôr un pev un uregh wa kor, shi kôr Ako? ka mbavesen mba un kôr
 hen Ute la? Sen ha?ra dza nande Mba?ra wua Kadzever u Achil, tsô hire
 yem sha Damagudu. Dza nyer yô, shi yila mbavesen, yer yô, mbavesen kura
 timbir ga, dza tsar. Mbavesen mba dze yô, un er ve ta kpandegh, na Mba-
 duku kpandev ako sha abua akundu a nyighenyi, na Mbaiyongo di nahan; na
 ve ikwe i Ukuna la nahan chi chi. Ne ve ako a kpande nahan chi/ yô, gema
 shi kôr mbavesen er sa? a va ta kpandev chi/ man una pase ve ye. Mbavesen
 mba un kôr yô, lu Agera Kômbenda man Aco, sban lu Ute, man Ikuranwan-
 ityev, un kpa? a lu Ute shin Mbalkam; Gauru hen Mbajôr shin Mba?ra; man
 Adasu u Ijôhê hen Mbaiyongo, man Iange u Aluka shin Mbagbela man Ayedo u
 Obange man Ikuse u Ijuwa shin Mbanange; shi kôr Igungba u Adasu shi kôr
 Akpeye ter u Ikaagba hen Mbaduku. Tsô Kunav hire chi/ ve kohol ken iche
 i Akpeye sha achi u iyange lu Ikaagba u Akpeye man ve tindi hen Buter yô,
 ve va kohol her chi/ ve ta kpandev hen Ikaagba, ve kura ve dza na un sha
 Damagudu, sha iyange la yô, i tagh kpandegh sha ibua i vishigh icha je.
 Kunav mba te un kpandev chi/ yô, un pase mbavesen vev mbata chi/ tukwa,
 gema sôn ve er ve na un iyor mba vea dza kura ikav shin Damabi yô, na-
 han Mbaduku na iyor akundu puwe kar a tagh, Mbaiyongo kya na nahan,
 Ishangev mba sha ya kpa? shi na nahan. Tsô ve mough ve dza kura/ikav, ka
 van a mi sha Damagudu la. Buter ma? mba ga sha Damagudu tema, a ushoja
 nan Udansanda, mase dzenden nengen tar u Ukuna; a dzende sha Ukuna a sen
 a nyôr Gaav man Ishangev mba shin ityev nahan chi/ kua Ukan kpa?, or a er
 kwaghbo a kôr nan a dza wa gadi sha Damagudu je. Man tom u eren a sar er
 un kpa? a kura ve ve dza er a kinbi ve toza ve, kwaghyan a be? ushoja kpa?
 Buter a yô? ve dza a mi a yam. Buter u lu sha Damagudu humba dzan Kunav
 iyol yua yô, Kparev yilan un er? Konshuu; ka iyar wua un ye, uwar na ngu
 sha Damagudu hen tembe kasua vegher u Ken South; aba esen do? do? keke.

Itiav mbi Buter a Gaav.

Itô iyongo yô, Gaav dzer nâgon itiav a Udam ghem, mayange Udam te-
 ma kpe ve iyol a Gaav ga, kwe u Udam u i yer er Iyeranyi la kua ugen u i
 yer er Ugabu la; ka ikwe i Udam i hiar ne Gaav dzagh ve iyol yam ye. Ve

hi/ sha ika/ sule, ve ve Udam er Gaav ngohol ve xxx isible, ts6 Buter mough shin Damaibi va, va ka/ er/ Gaav ve de num a Udam, Udam kpa/ ve de num a Gaav, ve chi/ ve lu do/ do/ ayol a ve bem bem. Gaav rumun ga, kpa/ Buter de hire yem/ ka/ er/, Er un yemen nahan kpa/ Udua Agabi u hen Gaav a dza un jime, Udua vea Usaka; mbara mba dza kolol'un y6, ma/ kor ve verinya, ka/ loho er Gaav ve dza, kpa/ Gaav vanda, gema goa sreh num a Udam er, ka Udam man ve mee Buter a ker ve iyor ye. Ts6 mba goe nongon itlav a Udam y6, Buter dza mough va, va ka/ afo hen Uwo, ka nongo Udam ugen, un a ushoja kpishi, ts6 gba nanden Gaav sha indyer bukka je chier iyol, wua iyor kpishi, (Kunav kpa/ lu sha indyer bukka, Buter er ve kwagh ki yum ye) Mande Gaav chi/ be/ y6, ma/ dav tar, dzenda Gaav shin ajir a ve a iyange ve dza ny6r ken tar u Udam la er ve hire ken tar ve u ve vande lun y6, gema ngohol atse ve la na Udam. Baga Mafra y6, wa ve kpandegh ku tan, ve ta; mba te chi/ y6, kura ve dza er un ya u ushoja shin Iwo hen pe ve had afo man mough nanden ve la. Gaav mba dza be/ afo y6, Buter kpa/ de ve; kpa/ Gaav y6, mayange asuma nga kogi ve a Udam ga, er Buter ngohol ve tar sha apara na Udam.

Itlav mbi Buter a Ishangev mba shin itiev.

Ity6iyongo y6, lu Ishangev man ve hi/ iyongo jin ga, lu Gaav. Gaav gba iyongo a kwe Udam ~~xxxxxxxxxxxx~~ ugen u i yer er Ugbu la; Gaav mba ngur nongon y6, Ishangev dza wase ve; ts6 iyange va nenge a Gaav be/ y6, kar di sen shin Ishangev je, sha achi u Ishangev dza wase Ugbu y6, Buter hi/ itlav hen Ikurav ka Div, wua Ichange u Ity6na lu wanye kwa/ r; shi wua kwase u Igba. Kar va shin Ylav va Akpoki hen Mbangur, shi wua Boo u Ishargba hen Mbangur man wua Ugese Uche kpa/ shi hen Mbangur, shi wua Ture u Wanku/ n/ hen Mbangur shi wua kwase u Aberika hen Mbangur, iti i kwase la er/ Wanniu. Kan shi or gen iti na er Fama u Akuwa, un y6, i wua un a wua sha bukka ga, un yevese a yevese ts6 dza kpe ken toho. Man shi ushoja wua ibua i liar; iyor ne chi/ a ibua ne chi/, lu sha iyange i mom ts6.

Shi Buter kar dza wua Igwen u Achuwe sha Mbaakpar wankwe u Ishangev u Mbatesen mba D.R.C. Mission ve tem twev her ainge ken inyom i 1934 la; shi k6ndo wua Swande u Ikav hen Mbabu. Ka iyor i Buter ~~xxx~~ wua hen Ishangev mba shin itiev la; Ubuter mbara dza va lan i ken Udam la. Ubuter

mbara mba eren num nahan ayange nga kar a tar yó, Makondo, Buter u ken Ibi dza va, va kohol ve hen ya u Inyaregh hen Kbayegh, ve lónó Ishangev va dzuwa her chí, ve ór kwagh a ve doḡ doḡ, ve hime iyongo. Mba begh yó, ve Ubuter ve wa Ishangev kḡandev mba tan, Ishangev ta kḡandev sha ikwe ve sha ibua ibua chí, mba begh yó, Buter kura ibua yem a mi. Ka kwagh u num u Buter a Ishangev la.

Kwagh u Shitire a Akpena.

Ka Shitire mba shin itiev ga yó, Dankol ma nande Akpena keng ješ Ni-hi la Buba dzenda tor Waka yevese yem, Tunga, Agianafe mough kaha gar u Akpena doḡ doḡ chí dza, yem dza kua a tor Waka va a mi. Dankol va kase Akpena er una wua tor keng. Ushitire mough dzenda ve. Ka tse yó, Dankol shi va kase, shi Shitire mough va kase dzenda. Man Shitire mba woso vé nahan ayange nga kar yó, iyor Akpena kór Fiv iyor i nyi sha inḡ, ve wua iyor i hiar ve gber ityov vev ve wa ken jage vambe u a lu hen hunda gar u u lu sha gbenda u Alufu la. Shitire mough va kase Akpena er Dea nande, kḡaḡ abagenev venda er vea tim iyor Akpena yó, ka nyi ia kḡaḡ ve bara? Tsó ve de.

Itiav mbi Buter a Ikurav mba sha va.

Ityóiyongo yó, Ubirbir mba wuan nor va lu hen Adigever hen Maghev, ve wua unor. Iyange mba moughon u yem yó, Turan dza num ve sha gbenda ngohol ve anyi a nor kua ubuḡ. Ubirbir mbara yevese hire va kḡaḡ Adigever nahan. Tsó Adigever kume indyer, Maghev dzuwa, a tóḡ a ór ve nahan. Maghev mba ongo nahan yó, vihi ve erl inḡ na nan man Turan ve laha ve, ve num ve iyor yan inya? yó, ka Ikurav vea gena a kure zumu ve ya, sha achi u Turan sugur jime ken Ikurav, kḡaḡ kḡaḡ kḡaḡ man ve chihin ve nahan ye. Tsó ve mough ve dza hembe num sha Ikurav. Ikurav hamba ve, hembe ve wua iyor, Maghev yevese va nyór shin Ishangev mba sha ya a Manev. Tsó Adigever mough dza kura Buter sha Gashimbila. Buter dza va, Ikurav nḡngo itiav hamba Buter; Buter hire yem. Ka tse gbḡḡ yó, Buter dza duwe sha gbenda u Gashimbila tión u sha iwo la, ve va haḡ sha Ityuav, nongo u Ikurav u u mase sha Mbir a Iyón man Ekwee la je. Tsó Buter va heḡ haḡra yó, Ikurav unḡwaḡ Ikurav mba ongo yó, doḡ ve ve ember erl wuan ve shi va vo, kḡaḡ vea dza ya. Tsó ve dzuwa chí ve kḡandoḡ Iyange la anom a iyor a Ikurav yó, lu mba Iyul Asela hen Menev kḡaḡ Ambia Ate hen Menev man Asóngo

u. Yese Anyan hen Liev man Amamegh Minde hen Mondokwaw, man Beba Nor hen Mondokwaw, man Kumbur Ahar hen Mondokwaw. Tsó ve chí/ kua anom a iyor ne kua Ikurav mbagenev, ve mough ve dza, kembe num sha Buter, ve ker avaga hí/ni/ ve wua iyor i Buter je; ve ka/ er ka nyian man kwagh ye. Tsó Buter mough ndóghor indyer bu/ka vua iyor je do/ ga, iyor a yevese a nyór shin gbor kpa/ ushoja ve tóv ve dza vua, ve kór a kór mbagenev. Iyor a yevese a dza yer kpa/ Buter a tó/ ajingi a yer sha ashe a dza nenje ve, a kór indyer bu/ka a go/ a ver her, a kpa/ a tik di ve her chí/ je. Buter wua iyor, tar u Ikurav chí/ hingir ihuka tsegk/ /, mbaapu kua uvem ya inyam hamba ve; shi iyor i Buter mase kóron mba ve shi una cha cha, tar Ikurav hingir gbilin or mba mba kara shi ga/ nande itiy chí/ , or a shi kpa/ man kpe ijen, Buter ndzughul a ve iyer i hiar.

Buter mough yema sha Ityuav yó, dza ngokol Ikurav sha iyor nav kór la cha cha pase er ve hire ve yem shin tar ve, ve dza shira sule, mbara tin mogo hire. Aluer mbara vev hire ga yó, tar u Ikurav mba sha ya chí/ ma u lu gbilin do/ do/, or ka lu ga. Ka mbar u itiyabi Buter a Ikurav la/ Buter la Tiv lu yilan un er Jam. Dzan dzan nyian u Or kwagh u ter Jam yó, Tiv mba ve fe kwagh ne ve ka/ er/ u de, Jam do/ kwagh ga, Jam lu tin Ikurav; dzan dzan nyian kwagh la hungur Ikurav ga.

Small caps Kwagh u Buter/ u Iuran tar kan Tiv.
Itiyabi Abetse.

Er i hí/ man itiyabi nongo hen Abetse yó, lu Jukon hí/ iyongo vev Atsonka ye; mayange lu iyongo i Tiv ga, lu ibamegh ki Tiv ngokol imbor akambe la ye. / Uke hí/ iyongo ayol a ve ve lu nongan, mba ngur nongan, dzum la Buter u Manti lu her Abetse yó, mough yem; man er lu a yem ga la yó, vande yilan or Iharev ugen hen Ntýondo u lu ikar na je yó, or u Iharev shon la iti na er/ Anyagwa. Un Buter lu va Anyagwa ga na chí/ sha ikev er a nengen un sha mi dzan dzan una sar hiren. Tsó Buter la moughon yemen yó, ahur a iyor a Anyagwa va kokol un, ve gena ve sar (hembel) ikar na la ya, mba ngur yan ishar yó, Uke kpa/ nyór ave sha mi. Tsó Buter, Chafa Godi dza ongo nakan yó, dza va a Buter a shoja a ushoja ve va ta num sha a ve ve wua ve. Anyagwa yevese kpa/ Buter dzenda un ityó dzan dzan dza wua je, hagra kpa/ ihindi ta Tiv iyol a Buter. Ka imborakambe shon i Iharev lu ngokol hen iyor i Abetse la, lu iyongo ve jim je ga.

Itiav mbi Abetse mbira mbi bəgn yó, Chafa Godi shi kar vea Buter u shoja la ve kondo ve dza nande Masav, kpaʃ sha kpe u uwo u Ikwe; ehin hire va shin Hongov a Ugondo, va nande ve er adóʃ a ya a taɗn nahan. Ka mhiʃ u dzenden u Buter u kuran tar hen Tiv je ra, lu ken inyom i 1905 nahan. Tsó Chafa Godi vea Buter u shoja la veʃ maʃ ve kar ve gba kɔndon sha Kachina shin utso mba ikonovizum la i lu a ver (tim) Kachina hen aye a lu ainge i yer er Kachina la ga). Ve kondo haʃra ve va kór Ugondo num a Tombo, Hɔatie. Iyongo i Ugondo lu nɔngon a Tombo hen shighe la, ityó na yó: Ikpaakpe or u Yandev lu wanigba u Tombo nan va shir lu va taan a igba na Tombo, mba dze toho yilan yó, Ugondo dza wua un Ikpaakpe shon; ka nahan nan Tombo lu nɔngon a Ugondo ye; Buter va yila mbavesen mba Ugondo nan mba Tombo, kohol ve chiʃ or kwagh a ve doʃ doʃ kór ve num, ve de. Chafa Godi kar haʃra gba kɔndon sha Kachina a Buter u shoja la a ushoja kpishi, hen shighe la Uke kara chia u dzenden ken Tiv ga, ve kaʃ er: "Kunekune ngu bana; Tibi waʃ Uke Kunekune kua a ba wua Tibi chiʃ; Kunekune doʃ ga." Ka kwagh u Uke gbaa dzenden ɔron ken Tiv gbem la. Nahan hen shighe la Tiv mbagenev maʃ yilan Buter er Kunukunu shainja i nyer u Uke; shighen gen Uke ve yila er Nasera, Tiv kpaʃ ve yila er Nasera; kpaʃ Iha-rev yó, mayange ve yilan Buter kxxx sha ma iti i genegh kposo ga, saʃ u yilan er Yaji. Kaʃ ainge nan Harev a Tiv mbagenev chiʃ ve yer Nasera er Buter shin Batur ye, kpaʃ ati ne chiʃ Tiv ungwə hen Uke, Uke, Tsɔnka mba yer er Bature,inja i iti ne ken dzwa ve yó er Or u Ture; Ba ka or, ture ka tar u Nasera; ka nahan nan va yer Nasera er Bature ye,inja na yó, er Orture.

Chafa Godi va nyer sha Kachina yó, dza haʃ hen Mgbakpa, tim ikondo (tenti) shin kpe ifi tsáɗn her. Tsó Utur va yila Ahungwaor, shagbar u Kpav hen Mbamo ijir. Ityóikaʃ yó, Tika lu Tiv, ve Mbamo nongo u Tika la jeʃ dza gena lu shir shin igba na Utur; lu shir shin Utur yó, a gena a va /i ityó na utso a dza teʃ; dzer nahan gbaa veʃ iyarɛ Ahungwaor kór un dza teʃ Abughur sha Ukar, Ukan yam; ka ijir i Utur yila Ahungwaor hen Chafa Godi la. Tsó Chafa Godi yila Ahungwaor or un ijir, ijir kór Ahungwaor, tsó maʃ kór un haʃ ahye. Ka ijir i Buter hiʃ ɔron kóron or hen tar u Shitira je ra. Tsó kper nan yó, Buter mough haʃra kondo dza haʃ sha Boshi un Boshi kpaʃ lu or u Kpav, shi lu Mbamo; maʃ shi kór un Boshi sha achi.

u ijir shon i ken Ahungwaor la i non non, sha achi u iyange Ahungwaor kor
 Tika la y6, kor un a Etur mbagenew imongo iyor i tiar y6, kasev lu sha mi
 iyor i hiar y6, gema tawa kwase non na Foshi; ka ape i lu san Buter kor
 Bos. i er a hire a kwase shon la. Ts6 Mbashininya u Kema or u Shitire ken
 Kwav heman Buter gbenda ve dza ny6r sha Zaki Aba Kame, kpa/ lu Kwav. (Ka
 un Aba Kame shon je va hi/ teman tor u Buter u to hen Shitire ye). Kwa
 dza nyer y6, Buter kpa/ Zaki Aba ngohol kpankase u Etur u iyange Ahungwa-
 or na Foshi la tukwa; man iyor mbagenew mba Ahungwaor kor a Tika imongo
 la, kpa/ i taha ve chi/, mase shin Tika u Ahungwaor ta/ Abughur yam la
 tsegh// mase lun kpan sha Abughur ye. Ts6 na/ Buter pase Ahungwaor kua
 Foshi tukwa ken ya u Zaki Aba.

Sev abu av y6, Buter mough ka/ra yam sha Kur Shiknan, un kpa/ lu Shi-
 tire, Kwav, Kwander. Kwa dza nyer y6, ngokwase va yila ijir er: Kur Shi-
 knan kor un wan ta/, sese nalan Buter ka/ kor di Kur Shiknan je kpa/ akye;
 Ts6 Shiknan hire a wan la, Buter kpa/ pase di Kur Shiknan je tukwa. Ts6
 kpa/ sev abu avan y6, Buter mough ka/ra dza kpa/ ken Kwave, un kpa/ lu
 Shikpov, Shikpov a Kwav na y6. Kwava Buter er or kwag non ga, kpa/
 sev abu avan y6, ve mough ken Kwave ve dza kpa/ sha Takpugh. Kwa moughon
 hen Takpugh y6, ve kpa/ ve sen ve va kpa/ ken teren Sai, shin kpa/ijir, Shi-
 tire. (Dzua la or Tiv non non lu a tema ya hen gbendagor u u dugh ken
 Ibi u nyer Takpugh la ga, lu Sai tsegh//). Ts6 Chafa Godi kpa/ er Sai a
 mough a ken ve gbenda sha achi u Sai fa dzua Tsonka man shi lu vande
 lun or u kaven inji i Uke sha achi u ngise dzua u Buter lu a dze ga je
 kpa/ un dzenden a Dankol y6; Uke mba ve fa un y6, ve or Buter kwagh na
 chi/, ka nalan man Buter kpa/ er a kawa ve gbenda un dzende ken Tiv izan
 dzan un kpa/ un dza maa ya u Buter shin Kachina ye.

Ts6 ve tsa ken Sai. Kor sev abu av y6, Sai mough kange nyinya na u
 pupu/, i yilan nyinya la er] Tserhian, haada, Chafa Godi vea Buter u sho-
 ja-gbenda, ve va shin Ukur. Uke mba dzenden Buter ity6 ken Tiv hi/hi/
 y6, lu Kanadu kan Ali man Malam Audu u iyange va mase lun tor sha Kachina
 a kpa/, Ityokagher a tam sha itough nagh izan dzan nyian ne. Kan Audu u
 a lu tor sha Kanardi na kpa/, un y6, ngise dzenden a mba Kapeeni sha hi-
 hi/, man sha shi ke u Buter mba kuran tar y6, wen va fasa yam ga, va va
 sha shighe u Makondo je, heman dzenden ken Uke a Buter, wen va va, ka

tse mba timin Kachina kara yó, Baba u a lu ken tom u tafinta dza dza nyian ne ka masen na van la; kpa kpa mban nahan chi ve lu a Buter ken Tiv shighe u móm chi ga, ve van a Ubuter sha ashighe ashighe; mbagenev kpa lu, kpa ka mba ve lu mbavesen ken ve ne; tom ve yó, lu u dzenden a Ubuter mba kuran tar ityó éron kwagh a ve ken dza Tsonta geman éron Tiv, man ve kpa ngise ve fa dza Tiv dedo yun ga; or u va hamba fan dza Tiv a ve man shi nan fa anja mi Tiv kpa yó, lu ádu u a lu tor shin Lakardi ainge ne. Or u hamba dzenden a Chafa Godi ityó yó, lu Mamadu, kpa un lu fa dza Tiv do do ga, nngon a nngó tsó; nahan kpa ve éron tsó Tiv ve mase gbidyen adaa ve kav.

Mvar u Kachina.

Dzum u Sai Lemen Buter gbenda ve va shin Ukua yó, Chafa Godi kpa a Sai eri; er ve dze nahan kpa vea dza man ya shin Kachina. Je, er ve maa ken Ibi nahan; sar ve ka Kachina kpa iyange a lu jege gar xx er ga u Ibi nahan je; man Sai kpa a na eri: Uke yó, mba kohol mba tem jege gar móm man ve Tiv yó, ve mba tem gar móm ga, nahan a er nan man Kachina u a lu tar u Tiv una hingir gar je er Ibi nahan? Chafa Godi kpa er vea teman tsó Uke a va tema, tsó gar a kehe. Tsó dzum shon u ve lu shin Ukua h ya u Afegha hen Uhaityan lá, Ajang u Ashwe waa er sha ikpa i kwase; i va kpa Sai, Sai éron Mamadu nahan, Mamadu tsó di éron Chafa Godi je. Er ve Ubuter ve lu u har nahan kpa ve lu a ityon va koso koso je; Chafa Godi lu or u éron ijin; wanngó na, Buter u shoja la lu or u nngon a nngó itiyav; ikpa la gba a lu i ijinigh la, Chafa Godi a éron ijin un a gba teman viji tsó; shin Chafa Godi una nahn Tiv atindi kpa, un yó, a bugh dza ga, a gba lu a ne nagh viji tsó. I va hingir ikpa i tswan yó, ka moughton na sha a ushoja nav, una er nahn ngash la; un lu or u goan ikor ga, man vihi kwagh je do ga, ma er Tiv móm tayer un ga. Tsó er Buter xx ungwá or wuan u Ajang nahan yó, tindi er i dza yila Ajang a va, mba dza yer Ajang yó, Ajang venda er una dza ga; Buter a va wua un hen ya na.

Tsó Ubuter mough chi dza haf afo hen akóngo a Ajang; ya u Ajang dondo a u wanter na Ajoko; iyange la Ajoko vihi msrom yó, Ajang duwe pepe sha noniyange dza msrom hen ya u Ajoko; Chafa Godi pin ongo chi yó; mough vea Buter u shoja la, a ushoja; mba dza nngó yó, ushoja kar u har nyór ken ya kua Sai, sha achi u Sai fa Ajang do do yó, Buter kpa er Sai

a nyór a ve a dza tese ve Ajajf ve de gem ve w^o or gen ga. Tsó mba nyer
 yó, Ajajf tema hen ate hunde adzogo lu kiren waniwangem na pupuy u har;
 tsó Sai ma/ tese ushoja mbara ken dzwa Uke, tsó ma/ Sai hire tswar duwe
 ken won gar je. Tsó Ajajf nengen a ushoja mbara yó, mough tswar je nyór
 ven ate ar gbände awaⁿ u Ajoko, ta ingu hunda ada tsuwa ivayn tswar wa
 sha ada; yó, lu ate shon u iyor kohol her lu ken usóron la, iyor mba na-
 ngen nahán yó, ve hembe ayen ve gba duwen gar imbesu haⁿ toho. Uschoja
 mbara u móm yisa hunda ate/, ugen u móm yisa di ugen; Ajajf ker ivayn ta
 shoja u móm la ikough ivayn hure wa ilye, hira gba ken inya; shi ta ugen
 la kpa/ dza ga nahán, xkx lu sha akombó a ushoja mbara je. Tsó Buter u
 ushoja la hunde ilo, shoja u móm la ker bukka ta Ajajf sha vanger igbo
 kar duwe ma/ra; yó, Buter sen va tile, u móm tile sha hunda gar u sha,
 ugen tile u shin; tsó ushoja a ulebara sen sha afo gba va yan ishar, ya
 Ajajf hire ngu hen inya gae^{sh}. Uba ye ishar kara yó, Buter tó/ tujudu
 ange atsar a tar kange Ajajf ivay i bukka la tó/ gamba hen ate renda un
 sha mi, tindi ushoja ker mba^{ve} ik^u iyor u nriⁿ kór ve a mi va tó/; sha
 iyange la je ve mough her, Sai henen ve gbenda ve duwe sha gbenda u duwen
 ken Wata dzan Kachina; dzan la yó, na gbenda móm móm ken tar u tiv na i
 lu a kaha ga; igbenda lu toho chi/, man lu jishira/ kory ga. Tsó mba taⁿ
 Ajajf mba ngur van a mi shin Zaki Biam u a lu tor u Ukam chi/ hen Isherev,
 sha ayange la, mba va ngbóghora hen atongo a Zaki Biam yó, Ajajf hi/ er
 i tile a na, mba tir a na yó, un/ er iura kór un, i na un ageres una ma/
 Tsó mba ne un ageres ne yó, ma/ sule/ ve kar ve nyór shin Zaki Biam, lu
 sha nomiyange, ushoja er afo Ubuter tema yó kough mem chi/, iyange beⁿ
 yó, (ve mough va tó/ iho ve dza/ ^{hunde} Ajajf ake man via, ve ha/ shin tase u pu-
 sut pido/ do/, tsó) ve, kpa/ er Sai a kpa/ Zaki Biam a tó/ Ajajf a dza il; tsó
 Zaki Biam tó/ dza, i/ hen ijande, ikwa ikuwa hen ape i er afo a Buter hen
 Zaki Biam ainge la, vagher ken South. Ka mhi/ u Buter ma/ hi/ fan Zaki
 Biam ja/ra. We tsa her, kpar sev mba av yó, ve hembe ma/ra ve sen ve va
 ha/ shin Utongo, hen tor Taninyax, ha/ra yó, ve ór i/ir sa; Buter kohol
 di iyor mbatamen mba Utongo ór kough a ve sha u/ ve de gaabo a eren tsó
 ve tsa. Kpar ve mough ha/ra ve sen ve dza per Loko, ve yen ve dza ha/ hen
 tor Takpugh u shin Kurav mba shin itiev. Ka senen u Chafa Godi una sen a
 dza maa Kachina je la. Er ve va ha/ her tor Takpugh yó, Buter pine tor
 Takpugh inja itigh na i a ye er; tor Takpugh la; tor Takpugh kpa/ er, er

i lu man un ye iti nahan yó, ngise un dza er una dza ya tor sha Takpugh, iti i tor i i yer er kur la yó, tor Takpugh na un ga; man un gem un ye iti er tor Takpugh ye. Buter ń gema pine Sai er: Inja i Sai a ye iti er/ Salatu yó, ka nyi? Ka dzwa Tiv je kpa? Sai ka er/ 3, iti na jim yó, Tiv mba yer er Saaiutu, inja na yó, a lu han ma kwagh u sha iyange yó, una hamba un ga, kpa a lu ika a i utu (mbatsav) yó, ka ape ia hamba un la; ka inja i iti na la, man ka Uke man ve gem ve yer un er Salatu ye; Saaiutu, aluer or a yila er Saai kpa ka vough, ka inja i móm tsó. (Kpa iti i Salatu ne, Uke man Buter dzer yilan mi gbem, ka er Mbatesen va tema man ve time do do ve ve gema yilan er Saai, ve Ubuter mbagenev kpa ve gem yilan er Saai ye).

Tsó kper mba hemben hen tor Takpugh yó, ve va ha hen kpe ifi u Kachina hen itine yilase tión hen pe i ver kanti u Kampeni la; tsó Buter ló-hó Tiv mbatamen mba ve dondo ha~~gra~~ ~~tiw~~ ikuwa ikuwa yó, mbatamen yó, lu Zaki Aba hen Shitire man Chia Chile yande Mbagen, Kparev; man Agaihande hen Ikurav, kua mbavesen mbagenev kpa; ve va dsuwa, Buter ór kwagh u maan ya hen Kachina a ve, ve rumun ve wuese tsó.

Tsó Tiv gber akinde va tim sha inja i ka vea tsó^r tvev ^á ve tim akinde hi^{hi} yó, ka mbaakinde mba i vande timin je ve lu hen tembe hen hunda u tor ve u Kachina la. Mba timin mbaakinde chi^á yó, Buter ka er ve hura; ve hura, yó, Uke mba éren di atumbe a ve je, hen móm ga nahan yó, Uke va kohol kara er gar ve, Tiv er atumbe a ushoja kpa; sev a aven a av nahan yó, busa gba imo kara ve, tsó ushoja ve chinge keren ubuka vegher u sha Agaihande tión sha gbenda u dzan Waka la je; tar tse^é hen ayange la. Ayange nga kar yó, Buter u kasua va ver kanti, iyor gba dza teⁿ aswa yamen usokpe kua asa man ichigh ki bu^{ka}, do^é Tiv. Mtim u Kachina lu ken inyom i 1905. Chafa Godi timin Kachina yó, kara tsa yum ga tsó yem iyol i memen shin tar na; Chafa Godi yemen yó, Buter ugen va tema sha itjough nagh, Buter la lu ityaven gógónan nahan, Uke ve yila un er/ Dogo; wen tema kpa tsa ga tsó hire yem ken tar Uke. Yemen yó, Wanbu^áihintor dza va, ka wen va hi^á kpandegh ku ngohol ye.